

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

A BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI ÜGYVÉDI KAMARA FOLYÓIRATA

2018. XXI. ÉVFOLYAM, 3-4. SZÁM

TARTALOM

<i>Tisza Tamás Tibor:</i>	
AZ ÜGYÉSZSÉG KÖZÉRDEKVÉDELMI TEVÉKENYSÉGÉRŐL.....	3
<i>Székely György László:</i>	
AZ ÜGYÉSZSÉG ÚJ ÉS MEGÚJULÓ FELADATAI AZ ÚJ BÜNTETŐELJÁRÁSI TÖRVÉNYBEN.....	12
<i>Bányai Krisztina:</i>	
A CIVIL SZERVEZETEK ÉS AZ ÜGYÉSZI KÖZÉRDEKVÉDELEM.....	20
<i>Kozák Andrea:</i>	
A FÖLD TULAJDONJOGÁNAK ÉS HASZNÁLATI JOGOSULTSÁGÁNAK MEGSZERZÉSÉVEL KAPCSOLATOS GYAKORLATI KÉRDÉSEK BEMUTATÁSA ÜGYVÉDI SZEMSZÖGBŐL.....	28
<i>Gyüre Péter:</i>	
A ZÁLOGJOGOSULT BEKAPCSOLÓDÁSA A VÉGREHAJTÁSI ELJÁRÁSBA.....	42
<i>Hajdu Edit:</i>	
A JOGGAL VALÓ VISSZAÉLÉS TILALMÁNAK ÍTÉLKEZÉSI GYAKORLATA.....	54
<i>Viszlai Mária:</i>	
AZ APASÁGI VÉLELEM MEGDÖNTÉSE NEMPERES ELJÁRÁSBAN.....	61
<i>Sztojko Dániel:</i>	
A MUNKÁLTATÓ KÁRTÉRÍTÉSE FELELŐSSÉGE – PÉLDÁK A KÚRIA ÍTÉLETEIBŐL AZ ELLENŐRZÉSI KÖR TÉMÁJÁBAN.....	68
<i>Móricz Adrienn Aliz:</i>	
OSZTOTT PERSZERKEZET A POLGÁRI PEREKBE.....	75
<i>Mircsik Ádám:</i>	
RECENZÍÓ „A VIRTUÁLIS TÉR GEOPOLITIKÁJA” CÍMŰ KÖTETRŐL.....	85

* * *

ADVOCAT
2018. XXI. ÉVFOLYAM, 3-4. SZÁM
ISSN 1585-5198

A BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI ÜGYVÉDI KAMARA MEGBÍZÁSÁBÓL

KIADJA AZ ADVOCAT ALAPÍTVÁNY
MEGJELENIK: FÉLÉVENTE

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE: KAISERNÉ DR. TEMESI RITA

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:
DR. BÉRCZES TAMÁS, DR. TÓTH BARBARA

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG CÍME:
3525 MISKOLC, DÓZSA GYÖRGY ÚT 11. – TEL./FAX: (46) 451-791

FELELŐS KIADÓ:
DR. CSERBA LAJOS, A B.-A.-Z. MEGYEI ÜGYVÉDI KAMARA ELNÖKE

NYOMDAI MUNKÁK:
GAZDÁSZ-ELASZTIK KFT.
MISKOLC, SZERVEZET U. 67. – TEL.: (46) 379-530
MEGJELENIK: 50 PÉLDÁNYBAN

Kedves Szerzőink, Lektoraink, Olvasóink!

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara szakmai folyóirata, az ADVOCAT folyóirat szerkesztő bizottsága köszönetét fejezi ki a jelen folyóiratban publikált szerzőknek, lektoroknak, akik áldozatos munkájukkal hozzájárultak ahhoz, hogy az így megjelenő szakmai folyóirat magas színvonalú tanulmányokkal, vitaindító írásokkal és az aktuális jogszabály módosításokkal foglalkozó cikkekkel nemcsak a tudományos kutatók számára jelent újabb forrásanyagot, hanem hatékonyan segíti a megyénkben működő ügyvéd kollégák jogalkalmazói munkáját.

Továbbra is számítunk szerzőink hatékony kutatói munkájára, és arra, hogy a jogalkalmazó kollégák részéről is egyre többen bekapcsolódnak a kutatói munkába és folyóiratunkban megjelentetik tanulmányaikat, kutatásuk eredményeit.

A folyóirat elektronikus formában a <http://www.miskolciugyvedikamara.hu/advocat> internetes oldalon érhető el, és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara valamennyi tagja részére elektronikus formában megküldésre kerül.

Kérjük, hogy a jövőben elkészített publikációit küldje meg az ADVOCAT szerkesztő bizottsága részére, a berczes.tamas@hronszy.hu elektronikus levélcímre, annak érdekében, hogy azok az ADVOCAT folyóiratban megjelenjenek.

Leendő szerzőink számára ajánljuk a Kamara honlapján elérhető [szerzői útmutatót](#)!

További sikeres munkát kívánva:

Az ADVOCAT folyóirat szerkesztői

AZ ÜGYÉSZSÉG KÖZÉRDEKVÉDELMI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

I. A közérdek védelme, mint ügyési feladat

Bár az európai jogfejlődésben mind a mai napig a legmeghatározóbb – és államonként a leginkább hasonló – ügyési feladatok a büntetőjog terén érvényesülnek, a büntetőjogon kívüli szerepek tekintetében nagyon változatos ügyési rendszerek léteznek Európában. Az ügyészek nem-büntetőjogi funkcióinak megléte és terjedelme vagy annak hiánya mélyen gyökerezik a kulturális örökségben, a történelmi tradíciókban és a nemzetek alkotmánytörténetében.² Az Európa Tanács legtöbb tagállamában az ügyészeknek a büntetőjogon kívül a polgári, a szociális, a közigazgatási és más jogterületeken is vannak feladataik.³

A Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az ügyészek büntető igazságszolgáltatási rendszeren kívüli szerepéről szóló CM/Rec(2012)11. számú ajánlása megállapítja: „*Ahol a nemzeti jogrendszer az ügyészeknek feladatot és hatáskört biztosít a büntető igazságszolgáltatási rendszeren kívül, küldetésük az, hogy képviseljék az általános, illetve*

közérdeket, védjék az emberi jogokat és alapvető szabadságokat, és fenntartsák a joguralmat.”⁴

Magyarország Alaptörvényének 29. cikk (1) bekezdése szerint a legfőbb ügyész és az ügyészség független, az igazságszolgáltatás közreműködőjeként mint közvádó az állam büntetőigényének kizárólagos érvényesítője. Közjogi rendszerünkben e közvádói szerepkör az ügyész olyan sajátos feladata, amellyel az államszervezetben más szerv nem rendelkezik. Amellett azonban, hogy üldözi a bűncselekményeket, az ügyész fellép más jogsértő cselekményekkel és mulasztásokkal szemben is, és elősegíti a jogellenes cselekmények megelőzését. Ennek során a büntető igazságszolgáltatáson kívüli területen a közérdek védelmezőjeként látja el az Alaptörvény vagy törvény által meghatározott további feladat- és hatásköreit.⁵

Közjogtörténetünkben jogforrásaink az ügyész szerepét mindig is olyan fogalmakkal határozták meg, mint „a törvényesség őrzése”, „a jogsértő cselekményekkel és mulasztásokkal szembeni fellépés”, „a jogellenes cselekmények megelőzése”.

Még manapság is elhangzik néha a kifejezés, hogy az ügyész „a törvényesség őre”. A magyar törvényekben először a törvényhatóságokról szóló 1886. évi XXI. törvénycikk 70. §-a írta elő feladatként – a büntető igazságszolgáltatásban való közérdek-képviselőre 1871-ben felállított királyi ügyési szervezetrendszeren kívüli, közigazgatási tisztségviselőként eljáró –törvényhatósági tisztifő-, illetőleg al- és árvaszéki ügyész számára, hogy legyen „*őre a törvényeknek, a törvény erejével bíró szokásnak, a törvényhatóság szabályrendeleteinek az önkormányzatban és a közgyűléseken.*”⁶ A köz-

¹ főügyészségi csoportvezető ügyész, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Főügyészség

² Lásd: Opinion No 3(2008) of the Consultative Council of European Prosecutors on “THE ROLE OF PROSECUTION SERVICES OUTSIDE THE CRIMINAL LAW FIELD” 4. par. Továbbá: „PROSECUTORS’ COMPETENCIES OUTSIDE THE CRIMINAL FIELD IN THE MEMBER STATES OF THE COUNCIL OF EUROPE”. Reflection document by András Zs. VARGA (CPGE (2005)02). Conference of Prosecutors General of Europe 6th Session, Budapest.

³ Lásd: ROLE OF THE PUBLIC PROSECUTION SERVICE OUTSIDE THE FIELD OF CRIMINAL JUSTICE (CCPE-Bu (2008)4rev.). Report by Dr. András Zs. VARGA

⁴ Recommendation CM/Rec(2012)11 of the Committee of Ministers to member States on the role of public prosecutors outside the criminal justice system. B.2. par.

⁵ Lásd: az Alaptörvény 29. cikk (1) bekezdését, illetve a (2) bekezdés d) pontját.

⁶ „... mely tisztében a törvényhatóság bármely határozata ellen az illető miniszterhez a főispán útján felebbezéssel élhet” – folytatódik a törvénytöveggel. E hatásköre ellenére a törvénycikk „a törvényhatóság jogtanácsosának” nevezi tisztifőügyészt, és ez a kifejezés gyökeresedett meg a jogtörténeti munkákban is, holott a jogtanácsosi pozíciótól meglehetősen idegen felhatalmazottság az, hogy a jogtanácsos, ha tanácsát nem fogadják meg, az őt alkalmazó szerv döntésével szemben fellebbezéssel élhessen a felettes szervhez...

tudat azonban manapság már úgy tartja számon, hogy „a törvényesség őre” ügyészi szerepkör az 1936-os szovjet alkotmány adaptációját hozó kartális alkotmányunkkal, az 1949. évi XX. törvénnyel jelent meg a magyar jogrendszerben,⁷ amely révén az ügyészség a szocialista államszervezet törvényességért felelős legfőbb felügyeleti szervévé vált. E szófordulat az 1972. évi államjogi reformot követően kikerült az Alkotmány szövegéből, és „a társadalom törvényes rendjét, az állam biztonságát és függetlenségét sértő vagy veszélyeztető minden cselekmény következetes üldözésévé,” „az állampolgárok jogainak védelméről való gondoskodássá” változott.⁸ A rendszerváltás pedig az állampolgárok jogainak védelméről való gondoskodást tette az ügyészi feladatok között az első helyre, s ezt követte az alkotmányos rendet, az ország biztonságát és függetlenségét sértő vagy veszélyeztető minden cselekmény következetes üldözése.⁹

Az Alaptörvény és a jelenleg hatályos ügyészségi törvény – az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (Ütv.) – pedig már távol áll attól, hogy az ügyészt tegye meg a törvényesség legfőbb biztosítékának, hatáskörei csupán kiegészítő szereppel bírnak a jogállamiság garanciarendszerében, s azok nem pusztán a törvények betartására, hanem kifejezetten a közérdek védelmére irányulnak. Az Ütv. 1. § (2) bekezdése szerint az ügyészség a közérdek védelme érdekében közreműködik annak biztosításában, hogy mindenki betartsa a törvényeket. A jogszabályok megsértése esetén – törvényben meghatározott esetekben és módon – fellép a törvényesség érdekében. Ha törvény másként nem rendelkezik, fellépésre akkor köteles, ha a törvénysértés megszüntetésére hivatott szerv az Alaptörvényben, valamint törvényben és más jogszabály-

ban vagy közjogi szervezetszabályozó eszközben meghatározott kötelezettsége ellenére a szükséges intézkedést nem teszi meg, vagy ha a törvénysértésből eredő jogsérelem elhárítása érdekében azonnali ügyészi intézkedésre van szükség.

II. Az ügyészi közérdekvédelem alapvető jellemzői

Általánosságban tekintve a köz érdekében való fellépés az indoka az egyén szabadságával szemben minden állami intézkedésnek, tehát végső soron az egész jogrendszer a közérdek védelmére alapul.¹⁰ Ennek ellenére sem a tételes jog, sem a jogtudomány, sem a joggyakorlat nem definiálja pontosan e fogalmat, mivel a közösség érdeke esetenként változó. Alapvetően a jogalkotónak kell a jogi normák megalkotásakor körülhatárolnia a szabályozásban megjelenő általános közérdeket, és e szabályozáson belül a jogalkalmazónak kell megállapítania az adott esetben érvényesülést igénylő konkrét közérdeket.¹¹

Mivel a társadalmi viszonyok jogi szabályozással való rendezése eleve közérdek, így a törvények betartása is közérdek, *a törvényesség biztosítása és az állampolgárok jogainak védelme tehát közérdekkü feladat.*¹²

Közérdekvédelmi tevékenysége során az ügyész fellépésének alapja csakis egy tényleges jogsértés megtörténte lehet. Olyan közérdeket (pl. nemzetgazdasági vagy költségvetési elvárásokat, a társadalmi igazságosság erkölcsi szempontjait, szociális vagy más közpolitikai érdeket), amely az adott esetben nem konkretizálódik kötelező jogszabályi rendelkezésben, az ügyész nem érvényesíthet. A hatóság mérlegelési tevékenységét is csak abból a

⁷ Az Alkotmány 42. § (1) bekezdésének kihirdetési korai szövege szerint: „A törvényesség megtartása felett a Magyar Népköztársaság legfőbb ügyésze őrködik.”

⁸ Lásd az Alkotmány 1972. április 26. napjától hatályos 51. § (1) bekezdését, valamint az ügyészségről szóló 1972. évi V. törvény 1. § (1) bekezdésének eredeti szövegét.

⁹ Lásd az Alkotmány 51. § (1) bekezdésének 1989. október 23. napjától hatályos szövegét, valamint az ügyészségről szóló 1972. évi V. törvény 1. § (1) bekezdésének 1989. december 27. napjától hatályos szövegét.

¹⁰ Ennek történeti előzményeire vonatkozóan lásd például: Anna PETRASOVSKY: Establishing the protection of natural resources by the state in 19th century natural law. In: *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 23/2017. 119-122. o.

¹¹ Lásd: SZAMEL Katalin: A közigazgatás közérdekűségének elvi jelentőségéről és gyakorlati használhatóságáról. In: *Közérdek és közigazgatás* (Szerk.: Szamel Katalin) MTA Jogtudományi Intézete, Budapest, 2008. 19-32. o.

¹² Lásd az Ütv. indokolásának általános részét.

szempontból támadhatja, hogy az megfelel-e a jogszabályi kereteknek, előírásoknak.

Mivel az ügyészi jogorvoslás célja a közérdek védelme, az ügyész szemléletmódja *nem* „*ügyfél-centrikus*”, hanem „*közérdek-centrikus*.” Még egy megalapozott kérelemre történő eljárás esetén sem válhat a kérelmező magánérédekének képviselőjévé, érdekkijáró megbízottjává. Szemléletmódja nem a kérelmező számára legkedvezőbb eredmény elérése, hanem egy ennél függetlenebb és objektívebb mérce: a jogállami normák, *a jog uralmának helyreállítása* kell hogy legyen. Az ügyfél jogát, jogos érdekét annyiban érvényesíti, amennyiben az egybecseng a törvényességgel kapcsolatos közérdekkel, a joguralom érvényesülésével. Ebből azonban az is következik, hogy a törvényi feltételek fennállása esetén az ügyésznek akkor is intézkednie kell a törvénysértés felszámolása érdekében, ha egyéni jogsérelem egyáltalán nem történt, mert például a törvénysértő helyzet az érintett számára kifejezetten kedvező.¹³

A jog uralmának helyreállítása mint az ügyészi fellépés célja nem pusztán a megsértett jogrend formális helyreállítását jelenti, hanem *a jogsértésel kialakult helyzetnek a joguralom helyreállítása, a közérdek szempontjából legkedvezőbb érdemi rendezését*. Ennek során mérlegelnie kell, hogy az általa biztosítandó közérdek milyen mértékben sértene esetleg más közérdeket. Figyelembe kell vennie, hogy az ügyészi jogorvoslásra nem a jogszabálysértés pillanatában kerül sor, azóta esetleg megváltozott a ténybeli vagy jogi helyzet, és hogy a jogorvoslás révén újrainduló eljárásban milyen reális jogi lehetőségek vannak, előreláthatóan mi lehet majd az új, törvényes döntés tartalma, az ügyészi beavatkozás nem keletkeztet-e hasonló vagy nagyobb közérdeksérelmet most már, mint amelyet orvosolni akart. Ennek során az ügyész juthat akár arra az álláspontra is, hogy az adott helyzetben már a törvénysértő döntés hatályban

maradása felel meg jobban a közérdeknek, mintsem annak megváltoztatása.

Így például időközben bekövetkezett elévülés esetén a törvénysértően alacsony összegben kiszabott közigazgatási bírság hatályban maradása jobban megfelel a közérdeknek, mintsem az eljárás újbóli megnyitása és bírságolás nélküli megszüntetése, mellyel a jogintézmény közérdekű célja, a felelősségre vonás hiúsulna meg. Hasonlóan megfontoltan kell eljárni, ha egy végleges hatósági döntéssel kialakult jogviszony felbontása jóhiszeműen szerzett és gyakorolt jogokat sértene. A jogszabálysértés miatt jogaikban sértett személyek jogvédelme mellett a jóhiszemű, a hatósági eljárás törvényességében bízó személyek jogainak, törvényes érdekeinek védelme is közérdek. Ezért az ügyésznek mérlegelnie kell azt, hogy a beavatkozásával védendő jogok arányban állnak-e a jogszabálysértés révén jóhiszeműen jogot szerző és gyakorló személyek jogainak, törvényes érdekeinek sérelmével.

III. Az ügyész közérdekvédelmi feladatainak általános és néhány speciális szabályozása

Az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól – az általános rendelkezéseket tartalmazó I. Fejezetén túl – az Ütv. IV. Fejezete tartalmaz közös szabályokat. Az egyes jogterületekre vonatkozó speciális rendelkezéseket pedig az Ütv. IV. Fejezete mellett az adott jogterületet szabályozó külön törvények tartalmazzák.¹⁴ Az ügyészi hatáskörnyelvi módját, részletes szabályait a legfőbb ügyész – az Ütv. 8. § (3) bekezdésében biztosított jogkörében eljárva – az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól szóló 3/2012. (I. 6.) LÜ utasításban (a továbbiakban: Ut.) szabályozta.

Maga az Ütv. a peres és nemperes eljárásokban való ügyész részvételt, az egyes jogi személyekkel és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekkel kapcsolatos ügyészi feladatokat, egyes hatósági eljárásokhoz és intézményekhez kapcsolódó ügyészi feladatokat, valamint a szabálysértési

¹³ Lásd: Emlékeztető az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény, továbbá az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól szóló 3/2012. (I. 6.) LÜ egyes rendelkezéseinek értelmezéséhez (ÜGYÉSZSÉGI KÖZLÖNY 2012/12. szám melléklete, 1. o.)

¹⁴ Lásd a fentebb már idézett Ütv. 1. § (2) bekezdését, valamint az Ütv. 26. § (1) bekezdését.

ügyekkel kapcsolatos ügyészi feladatokat jelöli meg általánosságban az ügyészi közérdekvédelem területeként, és ad ezekre vonatkozó szabályokat. Azt azonban, hogy konkrétan mely eljárásban, milyen hatásköröket, milyen módon gyakorolhat az ügyész, az egyes jogterületekre vonatkozó külön törvények határozzák meg.

Az Ütv. 26. § (1) bekezdésében előrebocsátja, hogy az ügyész ezeket a hatásköreit a törvénysértés kiküszöbölése érdekében elsősorban bírósági peres és nemperes eljárások megindításával, valamint hatósági eljárások kezdeményezésével és jogorvoslat előterjesztésével gyakorolja (a továbbiakban együtt: *fellépés*).

Az ügyész - törvény eltérő rendelkezésének hiányában - intézkedésének megalapozása érdekében hivatalból vizsgálatot folytathat, ha tudomására jutott adat vagy más körülmény megalapozottan súlyos törvénysértésre, mulasztásra vagy törvénysértő állapotra utal. Az ilyen törvénysértésre utaló adat vagy körülmény felmerülése tehát előfeltétele az ügyészi vizsgálatnak.

Azokban az ügyekben, amelyekben az ügyész fellép, és az ellenérdekű fél a fellépésre okot adó körülményt saját maga is orvosolni tudja, az ügyész a fellépését megelőzően önkéntes teljesítésre történő *felhívással* élhet, amelyben 60 napon belüli határidő tűzésével indítványozza a törvénysértés megszüntetését. A felhívás címzettjének a megadott határidőn belül az iratok megküldésével tájékoztatnia kell az ügyészt arról, hogy a törvénysértést orvosolta, testületi döntést igénylő esetben a testület összehívásáról intézkedett, avagy - indokai kifejtésével - arról, hogy a felhívásban foglaltakkal nem ért egyet. Ha a felhívás címzettje az ügyész által megadott határidőn belül a felhívásban foglaltaknak nem tesz eleget, nem válaszol, vagy a felhívásban foglaltakkal nem ért egyet, az ügyész 30 napon belül fellép, vagy értesíti a címzettet az eljárása megszüntetéséről.

A felhívás és fellépés fent ismertetett általános szabályaitól a külön törvények eltérhetnek, illetve speciális rendelkezéseket tartalmazhatnak az egyes eljárásokban.

A törvénysértésnek nem minősülő hiányosságra és az olyan, csekély jelentőségű törvénysértésre, amely fellépést nem tesz indokolttá, az ügyész

jelzésben hívhatja fel az illetékes szerv vezetőjének figyelmét.

Az ügyészi közérdekvédelmi tevékenységének területéről most kiemelünk két, a mindennapi életben az állampolgárokat gyakran érintő jogterületet a hatósági eljárások szférájában, s ezek legfontosabb szabályai kerülnek az alábbiakban ismertetésre.¹⁵

III.1. Ügyészi törvényességi ellenőrzés a közigazgatási hatósági eljárásban

Az Ütv. 29. § (1) bekezdése szerint az ügyész ellenőrzi a közigazgatási hatóságok, valamint a bíróságon kívüli más jogalkalmazó szervek által hozott egyedi, bíróság által felül nem bírált jogerős vagy végrehajtható döntések, valamint hatósági intézkedések törvényességét.

Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (Ákr.) 113. § (2) bekezdés c) pontja a hivatalból induló jogorvoslati eljárások között szerepelteti az Ütv. szerinti ügyészi felhívás és fellépés nyomán indított eljárást.

Az Ütv. 29. § (2) bekezdése szerint ha törvény másképp nem rendelkezik, az ügyész a közigazgatási hatósági döntés érdemére kiható törvénysértés esetén a jogerőre emelkedéstől (a döntés véglegesé válásától) vagy a végrehajtás elrendelésétől számított legfeljebb egy éven belül, kötelezettséget megállapító, jogot elvonó vagy korlátozó döntés esetén a végrehajtáshoz való jog elévüléséig, követelés biztosítását vagy dolog zárlatát elrendelő döntéssel szemben mindaddig, amíg ez az állapot fennáll, *felhívással élhet* a törvénysértés megszüntetése érdekében. A felhívásban indítványozhatja a törvénysértő döntés végrehajtásának felfüggesztését, mely esetben a felhívás címzettje a végrehajtást az ügyészi felhívásról való döntéséig köteles azonnal felfüggeszteni.

Az ügyész a felhívását az ügyben eljáró szerv felügyeleti szervéhez nyújtja be. Ha a döntést hozó szervnek nincs felügyeleti szerve, vagy felügyeleti

¹⁵ A civil szervezetekkel kapcsolatos ügyészi hatáskörbe betekintést ad e lapszámban: BÁNYAI Krisztina: *A civil szervezetek és az ügyészi közérdekvédelem* c. írása.

szerve a Kormány, vagy ha az ügyben felügyeleti intézkedés jogszabály alapján kizárt, a felhívást a döntést hozó szervhez kell benyújtani.

Ha a jogsértés megszüntetésére felszólító ügyészi felhívásban megállapított határidő eredménytelenül telt el, az ügyész közigazgatási pert indíthat a hatóság véglegessé vált döntése ellen, vagy – a hatóság eljárási kötelezettségének elmulasztása esetén – a hatóság eljárásra kötelezése iránt (*ügyészi fellépés*).

Az ügyészi felhívás, illetve fellépés alapján a hatóság az ügyész által kifogásolt döntését korlátozás nélkül módosíthatja (megváltoztathatja), illetve visszavonhatja (megsemmisítheti) akkor is, ha a közigazgatási hatósági eljárásra vonatkozó jogszabály ezt egyébként korlátozná, vagy nem tenné lehetővé. (Gondoljunk itt például az Ákr. 120. § (2) bekezdésében írt jóhiszeműen szerzett és gyakorolt jogok törvényi védelmére, mint a hatóságot a saját hatáskörben történő döntésmódosításban, visszavonásban egyéb esetben korlátozó előírásra.)

Amennyiben azonban a hatósági döntést korábban a bíróság már felülvizsgálta, úgy természetesen a döntéssel szemben nincs helye ügyészi törvényességi ellenőrzésnek, hiszen a bíróság a közigazgatási döntés törvényességének kérdéséről végérvényesen dönt, a bíróság határozata mindenkire – így az ügyészre nézve is – kötelező erejű.¹⁶

Vannak olyan eljárási helyzetek, amikor a jogalkotó nem tudja más módon hatékonyan megoldani egy hatósági intézkedés törvényességének biztosítását, mint a külső ügyészi kontrollal, mert az ügyféli jogorvoslat biztosítása erre nem lenne alkalmas eszköz. Ilyen eset az, amikor az idézett személy az idézésre nem jelent meg, és távollmaradását nem mentette ki, ezért a hatóság a rendőrség útján történő elővezetését rendeli el. Az Ákr. 60. § (2) bekezdése alapján az *elővezetés foganatosításához* az ügyész – törvényességi ellenőrzést követő – előzetes hozzájárulása szükséges. Ehhez hasonlóan az *azonnali eljárási cselekmény érdekében lefolytatandó szemle* megtartásáról az ügyészt előzetesen - a szemle megtartásáról való hatósági döntést követően haladéktalanul - értesíteni kell.

¹⁶ Lásd a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény 2. § (1) bekezdését és 6. §-át.

Ha az ügyész a szemle megtartásával nem ért egyet, azt megtiltja.

III.2. Az ügyész közérdekvédelmi feladatai a szabálysértési eljárásban

Az ügyész más szerepet játszik a szabálysértési eljárásban, mint a büntetőeljárásban. A szabálysértési eljárásban az ügyész közvádloői feladatot nem lát el. Az ügyész a szabálysértési hatóság eljárásának és intézkedéseinek törvényességi ellenőrzését végzi, törvényességi felügyeletet gyakorol a szabálysértési nyilvántartási rendszer felett, valamint perújítással élhet a szabálysértési bíróság törvénytörő döntésével szemben.

Amennyiben egy erre irányuló kérelemre vagy a szabálysértési hatóság által hivatalból megküldött iratok alapján¹⁷ az ügyész törvénytörést észlel a szabálysértési hatóság eljárásában, intézkedésében, akkor élhet *az Ütv.-ben foglalt ügyészi törvényességi ellenőrzés eszközeivel*: a törvénytörő döntéssel szemben felhívást nyújthat be, melynek eredménytelensége esetén bíróság előtt felléphet, büntető-, szabálysértési vagy fegyelmi eljárást kezdeményezhet, jelzéssel élhet.

Az ügyészi felhívás/fellépés speciális szabályait a Szabs.tv. 43. §-a tartalmazza: Ha a szabálysértési hatóság az ügyészi felhívást alaposnak tartja, a törvénytörő rendelkezést köteles nyolc napon belül az ügyészi indítványnak megfelelően visszavonni vagy módosítani és erről egyidejűleg az intézkedése megküldésével az ügyészt értesíteni. A felhívás eredménytelensége esetén az ügyész harminc napon belül a jogerős határozatot a bíróság előtt megtámadhatja. A bíróság egyesbíróként, az iratok alapján harminc napon belül indokolt végzéssel határoz, amelyben az ügyészi indítványnak helyt ad vagy azt elutasítja. A bíróság határozata ellen nyolc napon belül tárgyalás tartása kérhető. A

¹⁷ A Szabs.tv. 83. § (3) bekezdése előírja, hogy a Szabs.tv. 83. § (1) bekezdés a)-c), e) és f), h) és k) pontja alapján hozott eljárást megszüntető határozat egy példányát az ügyésznek is meg kell küldeni, melynek célja az ügyészi törvényességi ellenőrzés.

bíróság tárgyaláson hozott végzése ellen fellebbezésnek nincs helye.

Kiemelést érdemel, hogy a szabálysértési eljárás hatályos rendelkezései szerint a szabálysértési hatóság a jogerős határozatát saját hatáskörben nem változtathatja meg, csak ügyészi felhívásra. Ezért amennyiben maga a hatóság észleli utóbb, hogy jogerős döntése törvénysértő, az ügyészhez kell megkeresést intéznie annak érdekében, hogy a határozatot ügyészi felhívás alapján változtathassa meg.

A törvényességi ellenőrzés általános eszközein túl a szabálysértési eljárásban speciális ügyészi eszközök is szerepelnek:

A Szabs.tv. 72. § (5) bekezdése szerint a szabálysértési hatóságnak az *elővezetés elrendeléséről* az ügyészt haladéktalanul értesítenie kell. Ha az ügyész az elővezetéssel nem ért egyet, az elővezetés napját megelőző napig határozatával a szabálysértési hatóság elővezetési határozatát hatályon kívül helyezi.

A Szabs.tv. 75. § (3) bekezdése alapján *postai küldeményt, táviratot* – a címzettnek történő kézbesítése előtt – csak az ügyész írásbeli határozata alapján lehet *lefoglalni*, az ügyészi határozat meghozataláig csak visszatartásuk iránt lehet intézkedni.

A Szabs.tv. 98. §-a pedig *panaszelbíráló* jogorvoslati fórumként építi be az ügyészt a szabálysértési eljárás törvényességi garancia-rendszerébe:

A szabálysértési hatóságnak az elővezetés kivételével a kényszerintézkedés tárgyában hozott, a feljelentést elutasító, illetve a szabálysértési eljárást megszüntető, valamint a kézbesítési vélelem megdöntésére irányuló kérelmet elutasító határozatával, intézkedésével szemben vagy az intézkedés elmulasztása miatt az eljárás alá vont személy és képviselője, a sértett és képviselője, valamint a rendbírsággal sújtott személy, továbbá egyéb, nem az ügy érdemében hozott határozatával, intézkedésével szemben - a törvény eltérő rendelkezése hiányában - panasszal élhet az, akire a határozat rendelkezést tartalmaz, illetve akit az intézkedés érint vagy érintett volna. A kényszerintézkedés tárgyában benyújtott panaszt a határozat közlésétől számított három, egyéb esetekben nyolc napon belül

kell szóban vagy írásban megtenni a szabálysértési hatóságnál.

Ha a szabálysértési hatóság a panaszt alaposnak találja, annak három napon belül helyt ad, és a sérelmezett határozatát visszavonja vagy módosítja, továbbá a sérelmezett helyzet megszüntetése érdekében szükséges intézkedést megteszi. Amennyiben a szabálysértési hatóság a panasznak nem ad helyt, az iratokat három napon belül az illetékes ügyészségnek küldi meg.

Az ügyész a szabálysértési hatóság által rendelkezésre bocsátott iratok alapján a kényszerintézkedés miatt benyújtott panaszt három, az egyéb panaszt nyolc napon belül bírálja el. A határidőt a szabálysértési iratok rendelkezésre bocsátásától kell számítani.

Az ügyész a megalapozatlan vagy elkésett panaszt elutasítja, melyről a panaszost és a szabálysértési hatóságot tájékoztatja. Amennyiben az ügyész a szabálysértési hatóság határozatában törvénysértést állapít meg, a határozatot indoklással ellátott határozatával hatályon kívül helyezi, amelyet megküld a szabálysértési hatóságnak, valamint arról mindazokat értesíti, akikkel a panasz alapjául szolgáló határozatot korábban közölték.

Ha a panaszt elkésettség okából el kellene utasítani, de a panasz egyébként megalapozott, az elkésettség miatt a panasznak helyt adó határozatot az ügyész nem hozhat, de mint megalapozott beadványra az ügyész élhet a törvénysértés kiküszöbölése érdekében az ügyészi törvényességi ellenőrzés általános eszközeivel (felhívás/fellépés).

Az ügyész panasz elbírálásáról hozott döntése ellen nincs helye további jogorvoslatnak, az ilyen kérelmet erre hivatkozással érdemi vizsgálat nélkül el kell utasítani. Megalapozott ismételt kérelem esetén azonban az ügyész szintén élhet a törvényességi ellenőrzés általános eszközeivel.

Eljárásjogi szempontból abban van a legfőbb különbség az ügyész panasz alapján hozott határozata és az ügyészi törvényességi ellenőrzés általános eszközei között, hogy míg a panasznak helyt adó ügyészi határozat kötelező erejű a szabálysértési hatóságra nézve, addig az ügyészi felhívásban foglaltak csak akkor érvényesülnek, ha azzal a szabálysértési hatóság egyetért, egyet nem értés

esetén az ügyésznek bíróság előtt kell fellépnie álláspontjának érvényesítése érdekében.

A Szabs.tv. 128. § (1) bekezdés d) pontja alapján az elkövető javára *perújítási kérelmet* terjeszthet elő az ügyész. A Szabs.tv. 128. § (3) bekezdése szerint pedig kizárólag az ügyész terjeszthet elő perújítási kérelmet, ha az elkövető cselekménye valójában bűncselekményt valósított meg, de azt szabálysértési eljárásban, szabálysértésként bírálta el a bíróság.

A fentiekén kívül a Legfőbb Ügyészség törvényességi felügyeletet gyakorol *a szabálysértési nyilvántartási rendszer felett*, valamint a legfőbb ügyész jogköre, hogy a külön törvényben meghatározott közjogi tisztséget betöltő személy szabálysértési ügyében - a szabálysértési hatóság, illetve a bíróság megkeresése alapján - *a mentelmi jog felfüggesztésére* irányuló indítványt előterjessze a mentelmi jog felfüggesztésére vagy - ha a külön törvény ilyet meghatároz - az arra való javaslat megtételére jogosult személyhez, illetve szervhez, továbbá a Legfőbb Ügyészség a szabálysértési jogsegélyről szóló 2007. évi XXXVI. törvényben előírt feladatokat is ellát.

IV. A közérdekvédelmi szakterületi ügyészi intézkedés iránti kérelmek általános szabályairól¹⁸

Az ügyvédi munka, az ügyfelek jogi képviselete szempontjából hasznos lehet a közérdekvédelmi szakterületi ügyészi intézkedés iránti kérelmek alapvető szabályainak áttekintése.

Az ügyész elbírálja a jogszabálysértő hatósági döntés, intézkedés ellen, mulasztás miatt, valamint a peres és nemperes eljárásokban való részvétele, illetve más magánjogi intézkedése érdekében hozza intézett kérelmeket, közérdekű bejelentéseket, panaszokat, jogsértésre utaló jelzéseket. Intézkedésének megalapozása érdekében egyedi ügyben hivatalból vizsgálatot folytat, ha a tudomására jutott adat vagy más körülmény megalapozottan súlyos törvénysértésre utal.

¹⁸ Lásd az Ütv. 5. §-át, valamint az Ut. 17-24.§-aiban foglaltakat.

Az Ütv. 5. § (4) bekezdése alapján az ügyész az intézkedése iránti kérelmet érdemi vizsgálat nélkül elutasíthatja, ha a kérelmet nem határidőben, vagy nem a jogosult terjesztette elő, vagy a kérelmet változatlan tényállás mellett az ügyészség már korábban elbírálta, vagy a kérelmező - a jogszabálynak megfelelő jogorvoslati tájékoztatás ellenére - a rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőséggel nem élt, továbbá ha a kérelmet a sérelmezett határozat jogerőre emelkedésétől, illetve a végrehajtás elrendelésétől számított egy éven túl nyújtják be. Azonban ez csupán lehetőség a vizsgálat mellőzésére, ezekben az esetekben is dönthet úgy az ügyész, hogy a közérdek az ügy érdemi kivizsgálását, majd pedig ügyészi intézkedés megtételét igényli.

A kérelmet az iratok hiánytalan beérkezésétől - ha iratbekérés nem szükséges, vagy az iratok közvetlenül, elektronikus úton megtekinthetők, a kérelem beérkezésétől - számított 30 napon belül kell elbírálni. Ha a kérelem elbírálása a megérkezéstől számított 30 napon belül nem lehetséges, vagy a kérelem alapján az ügyész felhívással él, az ügyész a kérelem beérkezésétől számított 30 napon belül a kérelmezőt arról tájékoztatja, hogy a kérelem érdemi elbírálására az ügyészi vizsgálat lezárultát követően nyílik mód.

Ha az ügyész a kérelmet alaposnak tartja, fellép a törvénysértés orvoslása érdekében, és ennek tényéről, vagy - ha időközben a törvénysértés kiküszöbölése megtörtént - ez utóbbiról a kérelmezőt tájékoztatja. Az ügyész a tudomására jutott jogsértés vagy jogszabálysértő mulasztás miatt jogszabályban megállapított feltételek fennállása esetén büntető, fegyelmi, szabálysértési, illetve hatósági eljárást, büntetés-végrehajtási ügyekben kártérítési, illetve személyiségi jogsértés miatt járó sérelemdíj megfizetése iránti eljárást kezdeményez.

Ha törvény alapján a törvénysértés megállapítása esetén az ügyészi intézkedés megtételét vagy annak mellőzését illetően az ügyészt mérlegelési jog illeti meg, és a törvénysértés ellenére az ügyész intézkedést nem tesz, erről - az indok megjelölésével - a kérelmezőt állásfoglalásában tájékoztatja.

Ha az ügyész a kérelmet alaptalannak minősíti, erről a kérelmezőt állásfoglalásában - az indokok közlése mellett - tájékoztatja. A kérelmet elutasító

ügyészi állásfoglalásban tájékoztatja a kérelmezőt arról is, hogy az elutasítás kézhezvételétől számított 8 napon belül felülvizsgálat véget a felettes ügyészséghez fordulhat, a felülvizsgálati kérelmet a sérelmezett állásfoglalást hozó ügyészségen kell előterjeszteni. Nincs helye felülvizsgálati kérelemnek, ha a kérelem érdemi elbírálását az ügyész az Ütv. 5. § (4) bekezdése alapján mellőzte, valamint a felettes ügyésznek a felülvizsgálati kérelmet elbíráló állásfoglalása ellen. A kérelmezőnek küldött erről szóló tájékoztatás tartalmazza azt is, hogy az azonos tárgyú, ismételt kérelmet az ügyészség válaszadás nélkül irattárba helyezi.

A felülvizsgálati kérelmet annak beérkezését követő tizenöt napon belül a sérelmezett állásfoglalás kiadmányozója - szükség esetén a tényállás további tisztázásával - megvizsgálja abból a szempontból, hogy szükséges-e az állásfoglalás megváltoztatása. Amennyiben a felülvizsgálati kérelemnek helyt ad, a törvényi feltételeknek megfelelően fellép. Ha a felülvizsgálati kérelem kizárólag adathelyesbítésre irányul, állásfoglalását az ügyészség indokolt esetben a felülvizsgálati kérelemben foglaltaknak megfelelően helyesbíti. A felülvizsgálati kérelem előterjesztője tájékoztatást kap a megtett intézkedésről és arról, hogy az ügyben a helyt adó döntés ellen további felülvizsgálati kérelem nem nyújtható be, az esetleges újabb felülvizsgálati kérelmet az ügyészség válaszadás nélkül irattárba helyezi.

Ha a felülvizsgálati kérelemnek az első fokon eljáró ügyészség nem ad helyt, akkor azt a kapcsolódó ügyiratokkal együtt a felettes ügyészséghez terjeszti fel elbírálásra. A felettes ügyészség a felülvizsgálati kérelemről a beérkezését követő 30 napon belül dönt. Ha az ügy 30 napon belül nem bírálható el, erről a kérelmezőt tájékoztatja. A felülvizsgálati kérelem megalapozottsága esetén a felettes ügyészség ügyésze a kérelmezőt tájékoztatja az általa megtett intézkedésről, megalapozatlansága esetén pedig a felülvizsgálati kérelem elutasításáról. Utóbbi esetben a tájékoztatás tartalmazza azt is, hogy további felülvizsgálati kérelem az ügyben nem nyújtható be, egy esetleges újabb

felülvizsgálati kérelmet az ügyészség válaszadás nélkül irattárba helyez.

Ha az ügyész kérelem alapján jár is el, cselekvési lehetőségei nem kötődnek szorosan a kérelem tartalmához, mivel eljárása – mely a közérdek védelmére, és nem a kérelmező magánérdekének érvényesítésére irányul – hivatalbóli eljárásnak minősül.

V. Az ügyészi közérdekvédelem jelentősége a jogrendszerben

A fentiek alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy az ügyész büntetőjogon kívüli közérdekvédelmi tevékenysége a jogállamiság biztosításában jelentős tényezőként szerepel. Bár a joguralom által megkövetelt ügyféli jogorvoslat lehetőségét, mint alapvető garanciát az egyes eljárásokban jogrendszerünk igyekszik biztosítani minden érintett személynek, s a rendes jogorvoslati eljárásokban eljáró szervek a jogszabálysértéseket kiküszöbölhetik, a közérdek védelme – annak részeként a jogvédelem – esetenként indokolhatja az ügyész hivatalbóli intézkedését.

Egy törvénytörtő döntéssel szemben az ügyfél esetleg azért nem él jogorvoslattal, mert

- nincs tisztában a döntés törvénytörtő voltával;
- tisztában van vele, de a törvénytörtés számára kedvező, így nem áll érdekében jogorvoslattal élni;
- nincsenek meg a valós lehetőségei (pénz, mentális képességek) a jogorvoslathoz;
- igazának tudatában sem bízik a jogorvoslati eljárás sikerében.¹⁹

Lehetséges, hogy az ügyész eljárása nélkül a törvénytörtő döntést hozó szerv saját hatáskörben nem változtatná meg döntését, mert például

- nincs tisztában a döntés törvénytörtő voltával;

¹⁹ Ezzel kapcsolatban lásd például: RÓBERT Péter – FEKETE Balázs: Ki ellen nyerne meg Ön egy pert? *In: Iustum Aequum Salutare* XIII. 2017/1. 81–97. o.

- tisztában van vele, de valamely okból nem akarja elismerni a hibát;
- a megváltoztatásra saját hatáskörben nincs törvényes lehetősége.

*kontrolleszközök között majdhogynem szükségszerű.*²⁰

Utóbbi vonatkozásában példaként hozható fel közigazgatási hatósági eljárásban az Ákr. 120. § (2) bekezdésében írt jóhiszeműen szerzett és gyakorolt jogok törvényi védelme, mint a hatóságot a saját hatáskörben történő döntésmódosításban, visszavonásban korlátozó tényező. A szabálysértési eljárásban pedig a jogerős határozatát a szabálysértési hatóság nem változtathatja meg, csak ügyészi felhívásra. Egyes esetekben a jogalkotó nem is tudja más módon hatékonyan megoldani egy hatósági intézkedés törvényességének biztosítását, mint egy előzetes ügyészi kontrollal, mert az ügyféli jogorvoslat biztosítása erre nem lenne alkalmas. Példa erre a hatósági elővezetések és az azonnali eljárási cselekmény érdekében lefolytatandó hatósági szemle előzetes ügyészi törvényességi ellenőrzése.

Az ügyfelek és jogi képviselőik tekintetében közérdekű elvárás, hogy elsődlegesen a rendes jogorvoslati eljárások keretében keressenek jogvédelmet. Bizonyos esetekben azonban közérdekvédelmi szempontból is indokolható, hogy a közigazgatási/szabálysértési hatósági ügyekben ha valamely okból nem éltek jogorvoslati jogukkal – vagy éltek, de az nem vezetett minden tekintetben jogszerű eredményre, – és a határozat törvényességét bíróság nem vizsgálta felül, a jogorvoslás érdekében – mint alternatív kontrolleszköz – ügyészi intézkedésre kerüljön sor.

Mert „[a] jog rendszerében benne rejlő – elháríthatatlan – ’nem tökéletesség’ folytán a formális jogorvoslati eszközök sem vezethetnek tökéletes eredményre, az így nyitva maradó kérdéseket, köztük orvosolatlanul maradó vagy éppen a jogorvoslati eljárások során keletkező jogsérelmeket pedig éppen az alternatív kontrolleszközök kísérelhetik meg (természetesen maguk sem tökéletesen) megválaszolni, illetve orvosolni, azaz fenntartásuk a

²⁰ VARGA ZS. András: *Ombudsman, ügyész, magánjogi felelősség – Alternatív közigazgatási kontroll Magyarországon*, Pázmány Press, Budapest, 2012. 256. o.

AZ ÜGYÉSZSÉG ÚJ ÉS MEGÚJULÓ FELADATAI AZ ÚJ BÜNTETŐELJÁRÁSI TÖRVÉNYBEN

I. Bevezető

A 2017. évi XC. törvény, azaz az új büntetőeljárás törvény (a továbbiakban: új Be.) 867. §-ában írt hatálybaléptető rendelkezése szerint az új jogszabály 2018. július hó 1. napján lép hatályba. A jogalkotó több, mint egy évet adott a felkészülésre, amely időtartam valóban szükséges volt, hiszen a törvény jelentős újításokat vezet be az eljárás csaknem valamennyi szakaszában. A törvény miniszteri indokolásának általános indokolása rámutat, hogy az 1998. évi XIX. törvény a nagyszámú módosítás eredményeként inkoherenssé, szabályozása következetlenné vált, sok újonnan bevezetett jogintézmény nem tudta beváltani a hozzá fűzött reményeket. Ennek okán indokolttá vált egy egységes koncepció mentén megalkotott, rendszerezettebb jogszabály megalkotása, amely újraértelmezi az eljárási szakaszokat, következetesebben érvényesíti a funkciómegosztást, növeli az eljárás hatékonyságát, javítja az időszerűséget.

A nagymérvű változtatás jelentősen érinti az ügyészség² feladatkeretét is, hiszen az ügyészség hagyományosan a büntetőeljárás szinte valamennyi szakaszában szerepet játszik ilyen vagy olyan formában, és ezen az új törvény sem változtat. Farkas Ákos szavaival az ügyész a büntetőeljárás

sokoldalú szereplője, kulcsfigurája mind a nyomozásnak, mind a bírósági eljárásnak.³ Ennélfogva, ha az ügyészség feladatkörében bekövetkező változásokról szeretnénk összefoglaló képet kapni, akkor meglehetősen nehéz dolgunk van, ugyanis a fent említett sokrétű feladatkörből adódóan szinte valamennyi változás érinti az ügyészség feladatkeretét is. Így ezekről csak a törvény átfogó elemzése alapján kaphatnánk teljes képet, amelyre jelen írás keretei között nyilvánvalóan nincs lehetőség.

Hozzá kell tennünk mindazonáltal azt is, hogy ha nem is a részletszabályokat tekintve, de általánosságban, a lényegi alapvető feladatot illetően az új Be. az ügyészséget érintően jelentős változtatást nem vezet be. Az ügyészség marad a közvádló, a vádelv alapján a bírósági eljárás megindítója a vádemeléssel, ott a vádat képviselő szerv, míg a nyomozás során továbbra is jelentős szerepet játszik: annak felderítési szakaszában felügyelője, míg vizsgálati szakaszában irányítója lesz. Alapfeladatai tehát megmaradnak.

A részletszabályokat illetően azonban a főbb, koncepcionális változások, meglátásom szerint, három pontban foglalhatók össze, és így árnyaltabb képet kaphatunk az ügyészséget érintő legfontosabb újdonságokról. E három kérdéskör pedig – amelyekről alább részletesen kívánok szólni – az ügyész bizonyításbeli szerepének kérdései, az ügyészség és a nyomozó hatóság nyomozással összefüggő kapcsolata, valamint az ügyészi döntési lehetőségek kérdése a vádemelést illetően.

II. A vádlói vádbizonyítás és a bíróság hivatalbóli bizonyításának kérdései

Ahogy Király Tibor is rámutat, az eljárás rendszerét a benne uralkodó elvek határozzák meg, ezek közül is elsősorban az eljárási funkciók (vád, védelem és ítélezés) megoszlása az alanyok között.⁴ Erdei Árpád is a vádelvű eljárás

¹ csoportvezető ügyész, Miskolci Járási és Nyomozó Ügyészség

² Az új Be. általánosan az „ügyészség” szót használja a korábbi jogszabály „ügyész” kifejezése helyett, ugyanis a jogalkotó szerint ez jobban kifejezi a közvádlói feladat tényleges szervezeti működését, és az ügyész szót csak azon esetekben alkalmazza, ahol a szabály ténylegesen csak az eljáró ügyészre vonatkozik (pl. kizárási szabályok, vagy a vádképviselőt ellátó ügyészre vonatkozó előírások.)

³ FARKAS ÁKOS-RÓTH ERIKA: *A büntetőeljárás*, Complex, Budapest 2012. 90. o.

⁴ KIRÁLY TIBOR: *Büntetőeljárás jog*, Osiris, Budapest 2008. 31. o.

rendszeralkotó elvének tartja a vádelvet,⁵ a XIX. század magyar büntető eljárásjogászai pedig a vádelvet ún. vezérelvnek tekintették, amely meghatározza a büntetőeljárás lényegi karakterét.⁶ A vádelv meglátásom szerint is a magyar büntetőeljárás alapkarakterét meghatározó elv, nincs ez másként az új Be. rendszerében sem. Az új törvény azonban hangsúlyozza, hogy a vádelv hatékonyabb érvényre juttatása azáltal történhet meg, ha a bíróság bizonyítási kötelezettsége háttérbe szorul, és a vád bizonyítása ténylegesen is a vádló kötelezettségévé válik. Ezen koncepciót a jogszabály több helyen is érvényre juttatja, és a teljes törvényen igyekszik következetesen végig vinni, ezáltal több jogszabályhelyet is találhatunk, amely e kérdéskörrel rendelkezik.

Elsőként értelemszerűen az alapelvek körénél, az „Alapvető rendelkezések” című I. Fejezet tartalmaz ilyen irányú rendelkezéseket. Az első erre vonatkozó szabály az új Be. 4. § (1) és (2) bekezdésében van lefektetve, amely szerint kizárólag a nyomozó hatóságot és az ügyészséget terheli az officialitás elve, míg a bíróság főszabályként csakis indítványra jár el. Ez jelentős változás a korábbi törvényhez képest (6. §), amely szerint a bíróságnak is hivatalbóli kötelezettségeként volt rögzítve az eljárás megindítása és lefolytatása, bár tegyük hozzá, – ahogyan erre Király Tibor is rámutatott⁷ – hogy előbbi feladatmeghatározás eleve aggályos volt, hiszen a bíróság eljárást indítani már ekkor sem volt köteles hivatalból, sőt azt csakis vád alapján tehette meg. E szabályokat kiegészíti a „bizonyítás alapvetései” alcím, amely a 7. §-ban lefekteti, hogy a vád bizonyítása kizárólag a vádlót terheli, a terhelt ellenben nem kötelezhető az ártatlanságának bizonyítására, úgyszintén tilos az önvádra kötelezés továbbra is.

⁵ ERDEI Árpád: *Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában*. Elte Eötvös Kiadó, Budapest, 2011. 73. o.

⁶ PL. BALOGH Jenő-EDVI ILLÉS Károly-VARGHA Ferenc: *A büntető perrendtartás magyarázata*; GRILL Károly, Budapest, 1898. 67-95. o.

⁷ KIRÁLY TIBOR: i. m. 122. o. „Az officialitás téves kiterjesztése a bíróságra” alcím alatt fejti ki ezt, véleménye szerint e szabályozás törvényhozói tévedés volt.

Ezt követően a bizonyításról szóló Ötödik Rész tartalmaz erre vonatkozó előírásokat, a 163. és 164. §-okban. Itt azonban már, álláspontom szerint, jogértelmezési kérdések is felmerülnek. A 163. § (2) bekezdése úgy fogalmaz, hogy „A büntetőeljárásban a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a döntését valóságghú tényállásra alapozza.”, míg a (3) bekezdés szerint „A bíróság az ítélezés során a tényállást a vád keretein belül tisztázza.”. Kérdéses, hogy ez mennyiben jelent azonosságot a korábbi Be. 75. § (1) bekezdésében meghatározott szabállyal, illetve az ún. anyagi igazság elvével, amely szerint a bíróságnak is törekednie kellett a tényállás alapos és hiánytalan, valóságnak megfelelő tisztázására. Bár e szabályt kiegészítette – de a gyakorlatot tekintve inkább elbizonytalanította – az az utóbb bekerült rendelkezés, miszerint, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszköz beszerzésére, megvizsgálására. Mindazonáltal a korábbi törvényhely világosan tisztázta a bíróság ügyfelderítési kötelezettségét, a „valóságghú tényállásra alapozás”, illetve a „vád keretein belüli tisztázás” ellenben nem ezzel egyenértékű világos parancsok.

Az új Be. miniszteri indokolása a dilemmát nem oldja fel, bár kétségtelen, hogy a magyarázat arra utal, hogy a bíróság hivatalbóli bizonyítási kötelezettsége háttérbe szorul. Az indokolás szerint ugyanis a bíróság „Főszabály szerint [...] a vád tisztázása során bizonyítási eszközt hivatalból csak pártatlanságának fenntartása mellett, az eljárási alapelvekre figyelemmel, indítványok alapján szerezhethet be és vizsgálhat meg. A vádlói funkció elkülönítése következtében a bíróságnak lehetősége van arra, hogy hivatalból, teljes körben tisztázza a tényállást, azonban a vád bizonyítására nem kötelezhető [...]”. E megfogalmazás álláspontom szerint több ponton is önellentmondó, hiszen egy mondatban hivatalbóli, majd csakis indítványra történő bizonyításról is beszél.

A kérdést a 164. § sem oldja meg, hiszen az (1) bekezdés kimondja, hogy csakis a vádló feladata és kötelezettsége a vád bizonyítása, valamint az ezzel kapcsolatos bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, illetve beszerzésének indítványozása. A

(2) bekezdés azonban látszólag egyértelműen fogalmaz: „A bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot indítvány alapján szerez be.” Ha csak ezen rendelkezést nézzük, akkor az a kérdés, amely a fentiek alapján bárkiben felmerülhetett, nevezetesen, hogy a bíróság a nem a vádat alátámasztó bizonyítékot beszerezhet-e hivatalból, megoldódna, hiszen ezen szabály alapján a válasz nemleges lenne. Fontos ugyanis látni azt is, hogy itt általában a tényállás tisztázását említi a törvény, és nem a vád tisztázását. Ám a (3) bekezdés újabb kérdést vet fel: „Indítvány hiányában a bíróság bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles.” Itt a „nem köteles” kifejezés okoz problémát, ugyanis nem azonos a „tilos” fogalommal. Így ismét kérdésessé válik, hogy a mentő jellegű, a vádat nem erősítő bizonyítékot például indítvány hiányában is beszerezheti-e a bíróság. Erdei Árpád úgy fogalmaz, hogy ezen „szabályozás – a kötelezettség és a jog világos és következetes megkülönböztetését elmulasztva – nem oldotta meg, csupán más síkra helyezte azt a problémát, amelyet a régi Be. 75. § (1) bekezdésének második mondatába iktatott ’nem köteles’ formula a bírói gyakorlatban okozott.”⁸

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy jelenleg sem a törvényhelyek nyelvtani értelmezése, sem a jogalkotói értelmezés alapján nem világos, hogy a bíróságnak maradt-e hivatalbóli bizonyítási lehetősége a bírósági szakaszban, amennyiben nem a vádat alátámasztó bizonyíték beszerzéséről van szó.

Végül ezen kérdéskör kapcsán egy további új szabályra kell még kitérni, amely a másodfokú bírósági eljárásra vonatkozó rendelkezések között szerepel. Az új Be. 593. § (4) bekezdése ugyanis azt rögzíti, hogy „Ha a megalapozatlanság nyilvánvalóan a 164. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettség elmulasztására vezethető vissza, a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatók.” Ezzel bezárul a kör. Bár a fenti dilemmát e szabály sem oldja fel, azonban nyilvánvaló, hogy az ügyészi passzivitás a vádat

alátámasztó bizonyítást illetően, és az ennek eredményeként jelentkező megalapozatlanság nem róható az elsőfokú bíró terhére, tehát mivel ügyészi feladat világosan a vád bizonyítása, ennek elmaradása nem eredményezhet megalapozatlanságot. Ez tehát végső soron a szankciója annak, ha a tényállás felderítetlen, mert az ügyész – bár lehetősége lenne rá – nem terjeszt elő bizonyítási indítványt, és a bíróság – jogszerűen – a vádat alátámasztó bizonyítékokat hivatalból nem szerez be.

III. Az ügyészség és a nyomozó hatóság kapcsolatrendszerének változásai

Farkas Ákos is rámutat, hogy az ügyész és a nyomozó hatóság kapcsolatának két alapvető, és eltérő modellje ismert: az angol modell, és a kontinentális európai modell.⁹

Az angolszász modellben, így például Angliában és Walesben a nyomozó hatóságok és az ügyészség kapcsolata laza, a nyomozás lefolytatásába az ügyésznek – bár kapcsolatban áll a rendőrséggel – nincs semmiféle beleszólása, nincs utasítási joga a nyomozó hatóság irányába. A nyomozó hatóság vezetője dönti el, hogy az ügy alkalmas-e vádemelésre, vagy sem, ha arra alkalmasnak tartja, megküldi az ügyésznek. Az ügyésznek nincs jogosultsága arra, hogy a nyomozási anyag hiányosságainak pótlására kötelezze a nyomozó hatóságot. Ebben a modellben az ügyész gyakorlatilag csak informális eszközökkel tehet kísérletet a nyomozó hatóság munkájának befolyásolására, azonban a hiányos nyomozási anyagok esetében az egyetlen kifejezett nyomásgyakorlási módszer, ha ezekben az esetekben nem emel vádat.¹⁰

Az új büntetőeljárási törvény alapján az ügyészség és a nyomozó hatóság kapcsolata

⁹ FARKAS Ákos-RÓTH ERIKA: i. m. 231. o.

¹⁰ FARKAS Ákos-RÓTH Erika: i. m. 231-235. o. Továbbá ld. részletesen az angol büntetőeljárási rendszerben az ügyész és a nyomozó hatóság kapcsolatáról: Mireille DELMAS-MARTY – J. R. SPENCER (ed.): *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005. 30-32., 148-149., 150-153., 161-162., 165-168., 186-192. o.

⁸ BÁNÁTI János-BELEGI József-BELOVICS Ervin-ERDEI Árpád-FARKAS Ákos-KÓNYA István: *A büntetőeljárási törvény magyarázata*; Hvg Orac, Budapest, 2018. 234-235. o.

továbbra is a kontinentális európai modellhez igazodik, a nyomozás végkimenetelére az ügyészség döntő befolyást gyakorol, a nyomozás feletti rendelkezés az ügyészség kezében van, a felderítési szakaszban felügyeli, a vizsgálati szakaszban irányítja a nyomozást.

A nyomozást ugyanis a jogalkotó megosztja: első szakasza, a felderítés a megalapozott gyanú közléséhez szükséges adatok és bizonyítékok összegyűjtését jelenti, míg a második szakasz a vizsgálat, a megalapozott gyanú közlését követően a konkrét gyanúsított konkrét cselekményével kapcsolatos bizonyítékok beszerzését jelenti az ügyész rendelkezésének megfelelően, a vádemeléssel kapcsolatos döntés megalapozásához.

Ez már önmagában új szemléletet eredményez, hiszen az eddig egységes nyomozás két részre oszlik, amelyben más a nyomozói és az ügyészi feladat is. Az új szabályok szerint a felderítést „csak” felügyeli az ügyész, amely inkább csak törvényességi kontrollt jelent, míg a vizsgálatot már „irányítja”, amely már teljeskörű rendelkezési jogot biztosít. Ez merőben eltér a korábbi törvény megoldásától, amelyben az ügyészi felügyelet kifejezés vált ugyan megszokottá – amelynek különféle „mélységei” voltak ismertek, úgy mint ügyész által elrendelt, ügyészi rendelkezésű nyomozás, „egyszerű” felügyelet, és fokozott felügyelet, – amely azonban lényegében mindenhol egységesen teljes körű ügyészi „uralmat” biztosított, méghozzá a korábbi Be. 165. §-ában meghatározott általános és teljes körű utasítási jogból fakadóan.

Ehhez képest az új Be. 26. §-a mind a felügyelet, mind az irányítás esetében kimerítően felsorolja az ügyész jogosultságait, ám a felderítés feletti felügyelet kapcsán az utasítási jogkör nem szerepelteti, sőt az egyéb kontroll-lehetőségek is korlátozottabbak mint a vizsgálat során (így pl. határozatot csak kifejezett törvénysértés esetén helyezhet hatályon kívül a felügyeleti jogkörben, míg az irányítási jog címén már más okból is). Ez ismét szerepváltozást idézhet elő. Az ügyészség ugyanis abban a helyzetben találja magát, hogy a megalapozott gyanú közléséig elvi szinten a nyomozó hatóság felderítő munkájába, utasítási

jog hiányában, érdemben nem szólhat bele, legfeljebb ajánlásokat tehet, amit a nyomozó hatóság megfogadhat. Csak az irányítás során jut abba a helyzetbe, hogy már ténylegesen meghatározza a nyomozás teljes menetét, irányát. Ez azért jelent változást, mert számos olyan ügýtípus van, ahol az ügyészség eddig jelentősen igyekezett irányítani olyan nyomozásokat is, ahol még nem történt meg a tettes személyének felderítése, vagy még nem történt meg a gyanúsítás. Kérdéses tehát, hogy az ilyen ügyekben milyen szintű együttműködés fog kialakulni a nyomozó hatóságok és az ügyészség között.

A felderítés során a nyomozó hatóság tehát önállóságot kap, és ezt erősíti az is, hogy – a nyomozási határidő, és annak hosszabbítási szabályainak eltörlésével – pusztán félévente köteles az ügyiratokat az ügyészségnek bemutatni, az ügyészség tehát az ügyet ekkor látja először, vagy esetleg akkor, ha valamilyen kontroll-jogot gyakorol, pl. egy panaszt elbírál (pl. egy kutatás ellen.). Az új Be. eredeti, végül hivatalossá nem vált koncepciója szerint is a nyomozó hatóság a felderítés során a fentiek szerinti önállóságot megkapta volna, azonban bizonyítást ténylegesen nem – csak ügyészi engedéllyel – végezhetett volna, végül azonban az elfogadott törvényszöveg az önállóságot azzal is teljessé tette, hogy az önálló bizonyítás lefolytatását (pl. tanúkihallgatás, szakértő kirendelése) is megengedi. Ellenben a vizsgálat kapcsán az eredeti koncepció egyfajta passzivitást írt volna elő a nyomozó hatóságnak, és a vizsgálati bizonyítás teljeskörű meghatározását az ügyészségre telepítette volna. Ez jelentős terhet jelentett volna az ügyészi szervezetre. Végül azonban itt is árnyaltabb szabály került elfogadásra: a nyomozó hatóság jelentésben rögzíti a tervezett nyomozási cselekményeket, amelyeket a gyanúsítást követően a vizsgálati szakaszban el kíván végezni, amelyre az ügyészségnek elegendő „rábólintani”, illetve természetesen itt már maga is előírhat nyomozási cselekményeket. Ezen végső megoldás tehát egy kiegyensúlyozottabb munkamegosztást eredményezhet.

IV. Az ügyészség döntési lehetőségei a vádemelést illetően

A XX. század végére, illetve a XXI. század elejére egyre inkább elterjedt a jogrendszerekben, hogy az ügyész jogköre a vádemelésen túl kiterjed más döntési alternatívákra is. Ezt szokás az ügyész diszkrecionális jogkörének nevezni. Róth Erika szerint tágabb értelemben az ügyész diszkrecionális jogkörének fogalmába tartozik minden olyan döntési lehetőség, amikor az ügyésznek mérlegelési lehetősége van, azaz nem közenszabály rendezi a teendőit, értelmezhető viszont akként is, hogy az ügyész tényleges, a jogalkotó által felsorolt alternatívákból választ az eljárás teljes folyamatában (indítson-e eljárást, válassza-e a bírói útról elterelést, vádemelés esetén az milyen formában tegye meg, a vádat módosítsa-e stb.)¹¹

Az új Be. megszünteti az önálló ügyészi/vádemelési szakaszt, amely lényegében abban állt, hogy az ügyészségnek alapvetően harminc nap alatt döntenie kellett a vádemelésről, illetve annak alternatíváiról. Az új törvényben nem lesz az ügyészségnek ilyen külön eljárási szakasza, hanem a nyomozás – elsősorban a vizsgálat – teljes tartamában vizsgálhatja, és vizsgálni is köteles, hogy miként zárhatja le a nyomozást, amely az új Be. 348. § (5) bekezdése alapján vagy vádemeléssel, vagy az eljárás megszüntetésével végződhet csak. A miniszteri indokolásból kitűnően az ügyészségnek már a vizsgálati szakaszba lépéskor (a 390. § (1) bekezdése alapján a nyomozó hatóság a gyanúsított kihallgatást követően nyolc napon belül megküldi az ügyiratokat az ügyészségnek, amellyel az ügy vizsgálati szakaszba lép) vizsgálnia szükséges, hogy a vádemelés (vagy annak alternatívái) kérdésében hogyan fog döntenie, és ennek megfelelően a vizsgálat milyen irányú és mélységű legyen. Szintén az indokolás mutat rá arra a lehetőségre is, hogy amennyiben az ügyészség valamely elterelő jogintézményt kíván alkalmazni, dönthet úgy is, hogy az ennek megfelelő bizonyítékokat szerezteti csak be, és olyan

mélységű bizonyítást, amely a vádemeléshez, illetve a bűnösség kimondásához szükséges, nem, vagy csak legfeljebb az elterelés sikertelensége után folytatódó nyomozásban szerez majd be.

Mindazonáltal e két fő végleges döntési lehetőség – vádemelés vagy megszüntetés – keretében az ügyészség természetesen több, a vádemelés alternatíváját jelentő döntést is hozhat, illetve intézkedést alkalmazhat, amelyek szintén vagy eleve vádemeléssel végződnek (pl. egyezség), vagy sikertelenségük eredményez vádemelést (pl. sikertelen közvetítői eljárás), avagy a sikeres elterelés után történik meg az eljárás megszüntetése. Emellett az ügyészség alaphelyzetben is dönthet továbbra is megszüntetésről (pl. bizonyítottság hiányában), vagy a vádemelésről, különböző formákban („egyszerű” vádemelés, büntetővégzés meghozatalára irányuló vádemelés, bíróság elé állítás).

Az új Be. részben új jogintézményeket vezet be, részben átalakítja, kiszélesíti a korábbi jogintézményeket. A korábbi Be., az 1998. évi XIX. törvény (216. §) hat ügyészi döntési alternatívát ismert: a további nyomozási cselekmények előírását, a nyomozás felfüggesztését, a nyomozás megszüntetését, a közvetítői eljárásra utalást, a vádemelés elhalasztását és a vádemelést. Az új Be. 391. § (1) bekezdése nyolc döntési lehetőséget sorol fel, miután az ügyészség az ügyiratokat megkapta (de ne felejtjük el, hogy ez itt nem külön ügyészi szakasz, pusztán a felderítést követően az első érdemi ügyészségi iratvizsgálat, ezért fogalmazzuk úgy az új Be., hogy az alábbiak lehetőségét vizsgálja meg az ügyészség): 1. ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése, 2. egyezség kezdeményezése, 3. közvetítői eljárás céljából az eljárás felfüggesztése, 4. feltételes ügyészi felfüggesztés, 5. az eljárás egyéb okból történő megszüntetése, 6. vádemelés, 7. a vizsgálat keretein belül eljárási cselekmény elvégzése, 8. elkülönítés, egyesítés, áttétel.

Látható, hogy ezeknek csak egy része valós vádemelési alternatíva. A megszüntetett ügyészi szakasz, és a korábbi törvényben ismert további nyomozási cselekmények előírása hiányában a vizsgálat keretében elvégzendő további eljárási cselekmények előírásának lehetősége az, amely

¹¹ RÓTH Erika: *Az ügyész diszkrecionális jogköre*; Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2015. 39. o.

biztosítja a megalapozott döntéshez szükséges bizonyítékok beszerzésének lehetőségét. Az elkülönítés, egyesítés, áttétel nem érdemi döntések, hanem inkább adminisztratív intézkedések. Az ügyészségi határozat vagy intézkedés kilátásba helyezése szintén nem önálló döntés, hanem egyéb döntési lehetőségek felvetése, és az erről való esetleges megállapodás. Az egyezséget pedig mindig vádemelés követi, ennél fogva e jogintézmény is csak a vádemelés formáját tekintve színesíti a palettát, amely speciális vádirat formájában történik, majd külön eljárásban folytatódhat. Mindezek mellett ezen §-ban nem került említésre, azonban a törvény tényleges döntésként szabályozza általánosságban az eljárás felfüggesztését (többek között a korábbi törvényben is ismert okokból, pl. ismeretlen elkövető, előzetes kérdés stb.).

Összességében tehát az új Be-ben a vádemelés mellett végső soron két érdemi alternatíva van, legalábbis formáját tekintve: az eljárás megszüntetése és felfüggesztése, hiszen az általános felfüggesztési okok mellett mind a feltételes ügyészi felfüggesztés, mind a közvetítői eljárás eljárásfelfüggesztés keretében történik, azzal, hogy a felfüggesztés soha nem lehet érdemi lezárás, hiszen azt szintén vagy vádemelés, vagy megszüntetés követheti csak.

A fentieket követően röviden érdemes áttekinteni az újdonságokat.

A vizsgálat szabályainak rögzítése után előbb az eljárás felfüggesztésének, majd az eljárás megszüntetésének szabályait fekteti le az új Be. Ezek azonban továbbra sem kizárólagos ügyészségi döntések, sőt az okok nagyobb részében a nyomozó hatóság maga is határozhat, ám mindezen döntéseket az ügyészség is meghozhatja, amennyiben így dönt, vagy éppen döntéshozatali helyzetben van. A részlet-szabályokat illetően is találunk mindkét döntési alternatívánál újításokat, ezek ismertetésétől azonban most eltekintek.

Tényleges újdonság azonban az ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése nevű jogintézmény, amely egyfajta „kis egyezségként” a terhelttel való megállapodás lehetőségét rejti magában. Lényege, hogy az ügyészség felvetheti a

terheltnek – és ugyanígy a védelem oldaláról is megengedett a kezdeményezés –, hogy ha beismeri a bűncselekmény elkövetését, akkor az ügyészség alkalmazná vagy indítványozná a törvényben felsorolt jogintézmények valamelyikét, nevezetesen a közvetítői eljárást, a feltételes ügyészi felfüggesztést, az együttműködő terhelti státusz jogkövetkezményeit, a bíróság elé állítást, vagy a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárást. Nem önálló döntésről van tehát szó, hanem egyfajta alkuról, a tekintetben, hogy az ügyészség a beismerést honorálva, valamilyen elterelő vagy egyszerűsítő eljárási formát választ. A megállapodást garanciák védik: az ügyészséget köti, hogy ha az „ígért” – fent említett valamely, megállapodás szerinti – jogintézményt mégsem alkalmazza vagy indítványozza, akkor a terhelti beismerő vallomást nem lehet bizonyítékként felhasználni, ha viszont a terhelt a megállapodás feltételeit nem teljesíti, akkor az ügyészség nem köteles a kilátásba helyezett intézkedést vagy határozatot meghozni.

Nagy várakozást ígérő új jogintézmény az egyezség, amely a korábbi Be. tárgyalásról lemondás nevű, és a gyakorlatban szinte teljesen kiüresedett jogintézmény helyén keletkezett új hivatott betölteni, továbbra is nem titkolt ideálként tekintve az angol-amerikai jogrendszerek vádalku nevű jogintézményére. A jogalkotó úgy látja, hogy az egyezség mindenki számára hatékony megoldás lehet: a terhelt egy számára kedvezőbb szankciót kap, az eljárás egyszerűsödik, elmarad a hosszas bizonyítás. A jogintézmény lényege a törvény szövegezése szerint (407. §): az ügyészség és a terhelt között egyezség megkötése a bűnösség beismeréséről és ennek következményeiről. A szabályozás már első ránézésre sokkal szerencsésebbnek tűnik, mint elődjéé volt. Az egyezség megkötésének három fázisa látszik elkülönülni. Az elsőben a kezdeményezésre jogosult felek (ügyészség, terhelt, védő) „nyitnak” egymás felé, azaz valaki ténylegesen kezdeményezi az egyezségkötést. A második szakaszban informális egyeztetés zajlik az ügyészség és a terhelt, valamint a védő között. A harmadik fázisban pedig jegyzőkönyvi formában megtörténik az egyezségkötés. Utóbbi feltétlenül tartalmazza a beismerő

vallomást, a kizárólag az ügyészség által megállapítható tényállást és minősítést, és a „kialkudott” szankciót. Garancia, hogy az ügyészség csakis az egyezség fenti elemeivel egyezően emelhet vádat, és a bíróság sem térhet el az egyezség fenti lényeges tartalmi elemeitől. A jogszabály igen rugalmasnak tűnően megengedi a más jogintézményekkel kombinált alkalmazást is, így az egyezség kiterjedhet egyéb feltételekre is, pl. arra, hogy a terhelt közvetítői eljárás keretében térítse meg a sértett kárát. Nyilvánvalóan a gyakorlati jogalkalmazási problémák itt is majd csak a hatálybalépést követően fognak kiderülni, azonban már most előre vetíthető, hogy az egyik fő problémás kérdés a tényállás és minősítés ügyészség általi diktálása és előre lefektetése lehet. Ez elvi szempontból akadályt jelenthet például akkor, ha a védelem igen kis, akár irreleváns tényállási elemekben vitatja az ügyészségi álláspontot, az ügyészség azonban nem enged, vagy engedhet a maga által megállapított tényállásból. Gyakorlati oldalról pedig az lesz kérdés, hogy miként teljesíthető az a hierarchikus és utasításra épülő ügyészségi szervezetben, hogy az ügyet intéző ügyész már vádirati minőségű tényállással, minősítéssel és joghátránnyal „a zsebében”, és persze minden lehetséges válasza felkészülve tudjon „leülni” alkudozni a védelemmel.

A közvetítői eljárásban – több más módosítás mellett – jelentős változás elsősorban abban érhető tetten, hogy a jogintézményt, alkalmazhatóságát tekintve, teljesen elválasztotta a jogalkotó a büntető anyagi jogi tevékeny megbánástól, az eljárás megszüntetését illetően azonban továbbra is megmarad a kapcsolat. Ez azt jelenti, hogy tulajdonképpen bármely ügyben alkalmazható a közvetítői eljárás, azonban eljárásmegszüntetést csak akkor eredményez, ha a tevékeny megbánás feltételei is fennállnak. Így például akár rablás büntette miatt is lehetőség van az alkalmazására, de – mivel a tevékeny megbánás anyagi jogi feltételei e bűncselekményre nem állnak fenn – a sikeres közvetítői eljárás ez esetben nem eredményezhet eljárásmegszüntetést, azaz vádemelés kell, hogy kövesse (így a nyereség ez esetben legfeljebb a sértett kompenzálása, és egy

jelentősebb enyhítő körülmény létrehozása lehet). Fontos újdonság továbbá e jogintézmény kapcsán a határidő meghosszabbíthatósága, azaz a korábbi utólagos vádemelés elhalasztása helyett a hat hónapos időtartam akár további tizennyolccal is meghosszabbítható a teljesítés érdekében.

A vádemelés elhalasztásának jogintézményét váltja fel a nem csak a nevében új feltételes ügyészi felfüggesztés. Továbbra is két esetkörre van: egy fakultatív és egy kötelezően alkalmazandó típus. Az elsőt megfelelő személyi és tárgyi feltételek esetén, három, kivételesen öt (fiatalkorúaknál akár nyolc) évig terjedő szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel büntetendő bűncselekmények esetén alkalmazhatja az ügyészség. A kötelező eset a korábbi törvényben szabályozott kettőhöz képest (kábitószerszer birtoklása, tartási kötelezettség elmulasztása) kibővül: minden olyan esetben alkalmazandó, amikor a Btk. Különös Része a terheltnek az eljárás megindulását követő magatartását büntethetőséget megszüntető okként szabályozza (pl. zártörés, bírósági végrehajtás akadályozása, környezetkárosítás). Álláspontom szerint azonban jelentősen szigorít a törvény az utólagos vádemelés körét illetően akkor, amikor az eljárás folytatásának elrendelését már azon esetre előírja, ha a gyanúsítottat a feltételes ügyészi felfüggesztés tartama alatt elkövetett szándékos bűncselekmény miatt gyanúsítottként kihallgatják. A korábbi Be. ugyanis csak az ilyen cselekmény miatti vádemelést határozta meg feltételként, amely nagyobb eséllyel valószínűsítette az utóbb elkövetett cselekmény miatti tényleges büntetőjogi felelősségre vonást.

Végül röviden szólva a vádemelésről: a vádemelés formáját lényegét illetően nem módosítja az új Be. A törvényes vád – itt most nem részletezett – problémakörét érintően azonban a vádirat tartalmi elemei valamelyest átalakulnak. A törvény ugyanis meghatároz néhány olyan minimális ún. törvényes elemet, amelynek hiánya a „törvényes vád hiánya” miatti eljárásmegszüntetést eredményezheti, míg az egyéb elemek alapvetően olyan formális kérdések, amelyek közül csak a bizonyítási eszközök megjelölésének hiánya

eredményezhet később a bíróság előtt eljárásmegszüntetését.

V. Záró gondolatok

Látható, hogy bár az eljárás alapkaraktere az új Be-ben is változatlan marad (vádlevél eljárás, a bíróság eljárását nyomozás előzi meg, majd a vádló vádja folytán a bíróság dönt a büntetőjogi felelősségről), azonban a részletszabályokat illetően – amelyek jelentős részéről ezen írásban nyilvánvalóan nem is volt lehetőség szólni – igen sok változás fog bekövetkezni. A változások egy része adminisztratív jellegű, vannak, amelyek könnyítik, vannak amelyek nehezítik az eljárás alanyainak

helyzetét, és vannak olyanok is, amelyek teljesen új szemléletet, hozzáállást követelnek meg. Talán utóbbi az, ami a legnagyobb kihívást jelentheti az eljárásban résztvevőknek, másként, máshogy kell eljárniuk, mint akár az elmúlt évtizedekben tették. Sok újítás üdvözölhető, van amely kedvezőtlennek tűnik, és van olyan, amelyről elsőre nem lehet megmondani, hogy a gyakorlatban mennyire fogja beváltani a hozzá fűzött reményeket. Mindenesetre nem szerencsés, nem is illik, de nem is lehetséges azt mondani, hogy az új törvény általánosságban jó, vagy rossz, a következtetéseket majd csak később, akár évekkel a hatálybalépés után, a gyakorlat tükrében vonhatjuk le.

A CIVIL SZERVEZETEK ÉS AZ ÜGYÉSZI KÖZÉRDEKVÉDELEM

I. Ügyészi eszközök a civil szervezetekkel kapcsolatban

Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXII. törvény (Ütv.)² szerint az ügyész az igazságszolgáltatás közreműködője, akinek büntetőjogon kívüli közérdekű feladat- és hatásköreiről külön törvények rendelkeznek, intézkedésének megalapozása érdekében hivatalból vizsgálatot folytat, ha a tudomására jutott adat vagy más körülmény megalapozottan súlyos törvénysértésre, mulasztásra vagy törvénysértő állapotra utal. A hatáskörök gyakorlásának célja a törvénysértés kiküszöbölése, eszközei pedig elsősorban bírósági peres és nemperes eljárások megindítása (perindítási jog), valamint hatósági eljárások kezdeményezése és jogorvoslat előterjesztése (fellépés). Az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól szóló 3/2012. (I.6.) LÜ. utasítás (Ut.) szabályai részletesen meghatározzák az eljárási lehetőségeket. A közérdekvédelmi feladatok – a korábbi klasszikus jogági felosztás szerinti – közigazgatási/szabálysértési³ jogi és a polgári jogi területekre egyaránt kiterjednek.

A 2017. március 1. napjától hatályba lépő Ectv. módosítások kapcsán megszűnt az ügyész általános törvényességi ellenőrzése a civil szervezetek felett, de speciális esetei továbbra is léteznek. Vannak külön jogszabályok általi

¹ PhD, főügyészségi ügyész, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Főügyészség

² Ütv. IV. Fejezete az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól

³ E területről bővebben lásd TISZA Tamás Tibor jelen lap-számban található cikkét *Az ügyészség közérdekvédelmi tevékenységéről* címmel.

felhatalmazások, illetve törvény által biztosított módon a közhasznú szervezetek felett, a közhasznú minősítés követelményeinek megfelelése tekintetében van ügyészi törvényességi ellenőrzés. Emellett nemperes eljárások állnak rendelkezésre az ügyész számára, hogy a törvényesség érdekében fellépjen. A civil szervezetekkel szembeni polgári keresetindítási lehetőségeket szűkítette a jogalkotó, ugyanakkor a nemperes eljárási lehetőségeket szélesítette. Jelen tanulmány az ügyészség civil szervezetekkel kapcsolatos feladataival és a gyakorlatban előforduló hibákkal foglalkozik.

A civil szervezetekkel kapcsolatos ügyészi intézkedési lehetőségek köre nagyban függ attól, hogy van-e ügyészi törvényességi ellenőrzési jogkör a civil szervezetek felett, tehát alapvetésként szükséges tisztázni, hogy egyes szervezetek felett az ügyésznek van *törvényességi ellenőrzési joga*,⁴ míg más szervezetek felett nincs. A törvényességi ellenőrzés keretében adatok és iratok szolgáltatása iránti megkeresés, vizsgálat,⁵ felhívás vagy jelzés benyújtására, továbbá fellépés alkalmazására kerülhet sor. Ha az ügyészt külön törvény feljogosítja a jogi személy feletti törvényességi ellenőrzés gyakorlására, az ügyész - törvény eltérő rendelkezése hiányában - azt vizsgálja, hogy a tudomására jutott jogsértés megalapozza-e az ügyész külön törvény szerinti fellépését. Az ügyész a jogi személy működésének ellenőrzését hivatalból, a hivatalosan tudomására jutott tények, adatok alapján elrendelt vizsgálat keretében végzi. A hivatalos tudomásszerzés alapja lehet különösen állampolgári bejelentés, kérelem, hatóságok és egyéb szervezetek megkeresése, más

⁴ Lásd a polgárőr szervezetek felett a polgárőrségről és a polgárőri tevékenység szabályairól szóló 2011. évi CLXV. törvény 8. § (2) bek. és 27. § alapján, de említhető még a gazdasági kamarák vagy az országos sportági szakszövetség etc. feletti törvényességi ellenőrzés is.

⁵ Ut. 14. § Az ügyész - törvény eltérő rendelkezése hiányában - intézkedésének megalapozása érdekében egyedi ügyben hivatalból vizsgálatot folytat, ha a tudomására jutott adat vagy más körülmény megalapozottan súlyos törvénysértésre utal. A vizsgálat lefolytatását megalapozhatja a jogszabályi kötelezettség alapján közzétett hatósági, bírósági döntés, egyéb adat vagy nyilvántartás adata, illetve irata is.

ügyeszségi eljárásokban felmerült információ, az érintett jogi személy nyilvántartási iratai és adatai⁶.

A *felhívás*, mint ügyeszi eszköz a törvényességi ellenőrzés alá eső szervezetek felett gyakorolható, amelyben az ügyész hatvan napon belüli határidő tűzésével indítványozza a törvénysértés megszüntetését. A címzett a megadott határidőn belül az iratok megküldésével tájékoztatja az ügyészt arról, hogy a törvénysértést orvosolta, testületi döntést igénylő esetben a testület összehívásáról intézkedett, vagy - indokai kifejtésével - arról, hogy a felhívásban foglaltakkal nem ért egyet. Ha a felhívás címzettje az ügyész által megadott határidőn belül a felhívásban foglaltaknak nem tesz eleget, nem válaszol, vagy a felhívásban foglaltakkal nem ért egyet, az ügyész harminc napon belül fellép, vagy értesíti a címzettet az eljárása megszüntetéséről. A törvénysértésnek nem minősülő hiányosságra és az olyan, csekély jelentőségű törvénysértésre, amely fellépést nem tesz indokolttá, az ügyész *jelzésben* hívhatja fel az illetékes szerv vezetőjének figyelmét.

Az ügyész egyrészt a Pp. 59.§-án alapuló általános perindítási, fellépési joggal, másrészt külön jogszabályokon alapuló, önálló *perindítási, perbelépési joggal* rendelkezik. Előbbire – a felek rendelkezési jogának tiszteletben tartása mellett – akkor kerülhet sor, ha a jogosult a jogainak védelmére bármely okból nem képes. Más személy javára akkor indokolt a keresetindítás, ha személyi körülményei vagy más ok miatt az alapvető jogait érintő pert maga nem tudja megindítani, vagy igényének érvényesítése nagyobb nehézségbe ütközik. Az ügyész az eset összes körülményét és a helyi viszonyokat is mérlegelve bírálja el, hogy a keresetindítás törvényi feltételei fennállnak-e. Az ügyészt a civil szervezetekkel szemben a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvényben (Cnytv.) kapott felhatalmazás alapján perindítási jog illeti meg (pl. a változásbejegyző végzés hatályon kívül helyezése iránt), valamint meghatározott nemperes eljárások

kezdeményezési joga is van.⁷

A Cnytv. és az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény (Ectv.) 2017. március 1. napjától hatályba lépő szabályai jelentősen módosították a civil szervezetekkel kapcsolatos eljárásokat. A változtatások indoka az volt, hogy a civil szervezetekre vonatkozó szabályok 2013. évi V. törvény (Ptk.) Harmadik könyvében elhelyezett, a jogi személyeket egységesen kezelő szabályrendszeréhez és a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról 2006. évi V. törvény (Ctv.) rendelkezéseihez koherensebben igazodjon. Megjegyezni szükséges ugyanakkor, hogy a Ptk. szerkezetében a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok mind a gazdasági társaságokra mind pedig a civil szervezetekre vonatkoznak, azonban esetenként kitűnik, hogy a civil szervezetek jellegzetességeit nem tudja egyértelműen kezelni a jogszabály.

Közös szabály, hogy a jogi személy a típusának megfelelő létesítő okiratán alapuló bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre.⁸ A nyilvántartásba vételi, illetve változásbejegyzési kérelem tartalmi elemeit a Cnytv. taxatív rögzíti, privilegizált egyszerűsített nyilvántartásba vételi eljárást a minta létesítő okirat használatához⁹ fűz.

Az egyesület, alapítvány, sportegyesület nyilvántartásba vételi, változásbejegyzési kérelmének helyt adó, valamint a közhasznú nyilvántartásba vételét elrendelő végzés ellen fellebbezésnek nincs helye. A korábban jól ismert fellebbezés intézménye helyett jogorvoslatként per-indításra van lehetőség. Korábban a fellebbezés alapja a civil szervezet létesítő okiratának hibája, hiányossága volt, míg most a keresetlevélben a bíróság döntésének jogszabálysértő voltára kell koncentrálnia. Az

⁷ Ut. 47. § Az ügyész nemperes eljárásban akkor vehet részt, illetve egyéb bírósági eljárás megindítását akkor kezdeményezheti, ha a) arra külön jogszabály feljogosítja, vagy b) valamely jog a jogszabály értelmében nemcsak személyesen érvényesíthető, és fennállnak a 38. § (2) bekezdésében megjelölt körülmények.

⁸ Ptk. 3:4. § (4) bek.

⁹ Cnytv. 34. § (1) bek.

⁶ Az Ut. 58. § (1)(2) bek.

ügyész, valamint az, akire a végzés rendelkezést tartalmaz - a rendelkezés őt érintő részére vonatkozóan – a szervezet ellen a végzés hatályon kívül helyezése iránt a szervezet székhelye szerint illetékes törvényszékhez keresetet nyújthat be. Ennek jogalapja egyrészt a végzés vagy az annak meghozatala alapjául szolgáló eljárás, illetve a kérelemhez mellékelte iratok jogszabályba ütközése; másrészt pedig a végzés alapjául szolgáló létesítő okiratnak vagy annak módosításának az eljárásban észlelhető érvénytelensége lehet. Ez utóbbira a Cnytv. nem tartalmaz felsorolást, így az általános érvénytelenségi szabályokat kell alkalmazni. Így keresetindítási ok lehet a létesítő okirat vagy módosításának semmis rendelkezései, az Alaptörvénybe ütköző cél vagy a kötelező taglétszám törvényi minimumának el nemérése. A perindítás jogvesztő határideje a végzés országos névjegyzékben történt közzétételétől számított hatvan nap, a benyújtás módja elektronikus.

Az ügyész keresetindításánál további feltétel a közérdeksérelem fennállása, amit törvényi vélelem támaszt alá a nyilvántartás adatainak hibája vonatkozásában.¹⁰ Az Ectv. módosítása folytán kiüresedett 11. §-ában mindössze az egyesület feloszlata iránti kereset maradt meg az ügyésznek.

Fontos kiemelni, hogy míg a peres eljárások lefolytatására a szervezet székhelye szerinti bíróság az illetékes, addig a nemperes eljárásra a nyilvántartást vezető bíróság.¹¹ Ez a gyakorlatban elválhat egymástól, mivel egy esetleges más megyébe történő székhelyváltás esetén is a bejegyzéskori bíróság vezeti a nyilvántartást. Az Ut. 56. § (1) bekezdése szerint ha az ügyész – törvényben rögzített feltételek alapján - a jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet (a továbbiakban: jogi személy)

¹⁰ Cnytv. 19. § (4) bek. szerint ha e törvény az ügyész eljárás indítványozásának jogához a közérdek sérelme fennállása valószínűsítését írja elő, a közérdek sérelme fennáll, ha az indítványában az ügyész a nyilvántartás adatának hibáját jelöli meg.

Ütv. 27. § (6) Ha törvény az ügyészt perindításra jogosítja, az eljárás közérdekűségét vélelmezni kell.

¹¹ Cnytv. 1. § (1)(2) bek.

működése felett felügyeletet (ellenőrzést) gyakorló bíróságnál vagy más hatóságnál (a továbbiakban együtt: felügyeletet gyakorló szervezet) törvényben meghatározott eljárást kezdeményezhet, az eljárásra annak az ügyésznek van illetékessége, amelyik működési területén a jogi személy székhelye található.

A civil szervezeteknél meg kell különböztetni gyakorlati szempontból a működő/működni akaró illetve tudó és a már nem működő/működni képtelen civil szervezeteket, mivel a két eset két eltérő irányú indítványt, kérelmet jelent. Így van lehetőség törvényességi felügyeleti eljárás kezdeményezésére a szervezet törvényes működésének helyreállítása érdekében; illetve a korábbi polgári peres megszüntetési eljárás helyett egy polgári nemperes eljárás keretében lehet a szervezet jogutód nélküli megszűnését eredményező ok megállapítására irányuló eljárás keretében rendezni a civil szervezet sorsát véglegesen.

II. A törvényességi felügyeleti eljárás

A törvényességi felügyeleti eljárás *polgári nemperes eljárás*, amelyben azokra az eljárási kérdésekre, amelyeket törvény eltérően nem szabályoz a Polgári perrendtartás szabályait a nemperes eljárás sajátosságaiból eredő eltérésekkel és a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló törvénynek a bírósági polgári nemperes eljárásokra vonatkozó általános rendelkezéseit kell alkalmazni, szünetelésnek azonban nincs helye.¹²

A törvényességi felügyeleti eljárást a bíróság folytatja le, célja a szervezet törvényes működésének kikényszerítése. Az eljárás kérelemre vagy hivatalból indulhat. Ez utóbbinál a bíróság (más bíróság) észlelése folytán indított eljárásról van szó. Kérelemre indul az eljárás, ha azt az

¹² Cnytv. 71/A. § (2) bek.

ügyész¹³ indítványozza; illetve a jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése körében a szervezet tevékenységének ellenőrzésére jogosult hatóság vagy közigazgatási szerv kéri; továbbá ha az kéri, akinek az eljárás lefolytatásához jogi érdeke fűződik és e jogi érdeket valószínűsíti; illetve ha az kéri, akit jogszabály az eljárás kezdeményezésére kötelez. Törvényességi felügyeleti eljárás párhuzamosan nem indul a szervezet felszámolás, kényszer-végelszámolási vagy egyszerűsített törlési eljárásával. Ha időközben következik be ez a körülmény, akkor a bíróság az eljárást megszünteti. Nincs helye törvényességi felügyeleti eljárásnak, ha az arra vonatkozó igény más polgári perben vagy közigazgatási eljárásban érvényesíthető.

Ma már jellemzően minden civil szervezet tisztában van azzal, hogy a törvényességi felügyelet nem terjed ki a szervezet gazdálkodásának és döntéseinek gazdasági-célszerűségi szempontból való felülvizsgálatára, valamint a beszámoló letétbe helyezésére és közzétételére vonatkozó kötelezettség teljesítésének kikényszerítésére.

Törvényességi felügyeleti eljárásnak van helye, ha¹⁴

- a létesítő okirat vagy annak módosítása, vagy a nyilvántartásba bejegyzett adat a bejegyzést megelőzően már fennálló ok folytán törvénysértő;

- a nyilvántartásba bejegyzett adat a bejegyzést követően keletkezett ok miatt törvénysértő;

- a létesítő okirat vagy annak módosítása, illetve a nyilvántartás nem tartalmazza azt, amit a szervezetre vonatkozó jogszabályok kötelezően előírnak;

- a szervezet a működése során nem tartja be a

¹³ Amennyiben az ügyész a szervezet felett törvényességi ellenőrzést gyakorol, a törvényességi felügyeleti eljárás megindításához nem szükséges közérdek sérelmének megjelölése és fennállásának valószínűsítése, amennyiben viszont nem, úgy akkor tehet indítványt, ha az alapvető ok mellett a közérdek sérelmére alapítja az indítványt és e közérdek sérelmének fennállását valószínűsíti. Közérdek sérelme fennállhat például a törvényes székhely hiánya, a legitim képviselő hiánya etc. eseteiben, amikor a nyilvántartás adataiban áll fenn hiba.

¹⁴ Cnytv. 71/C. §

szervezetére és működésére vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, illetve a létesítő okiratában foglaltakat;

- törvény a törvényességi felügyeleti eljárás lefolytatását kötelezővé teszi.

A törvényességi felügyeleti eljárás megindítása esetén a bíróság a jogkövetkezményekre történő figyelmeztetéssel és az eljárás alapjául szolgáló jogszabálysértés pontos megjelölésével felhívja a szervezetet írásbeli nyilatkozattételre vitatja-e a kérelemben, illetve a végzésben foglaltakat, illetve ha nem vitatja a kérelemben vagy a végzésben foglaltakat, úgy a törvénysértő állapotot szüntesse meg, és azt igazolja. Amennyiben ezt nem teszi meg a szervezet, úgy felelőssége esetén a képviselővel szembeni (!) pénzbírság kiszabására, a szervezet határozatának megsemmisítésére, a legfőbb szerv összehívására, felügyelőbiztos kirendelésére kerülhet sor, de akár a szervezet megszüntetésére is sor kerülhet.¹⁵

Kiemelendő, hogy az ügyész eljárásához szükség van valamilyen kezdő körülményre: így kérelem benyújtására, közhiteles nyilvántartásban fellelhető információra, megkeresésre¹⁶ valamely szervtől (pl. bíróság) stb. Törvényességi felügyeleti eljárás kezdeményezése iránti kérelemmel megkereshető az ügyészség, és amennyiben hatáskörrel és illetékességgel rendelkezik, úgy megteszi a szükséges intézkedéseket. Az ügyész általában a civil szervezetnek a törvényességi felügyeleti eljárás kezdeményezését megelőzően lehetőséget és megfelelő határidőt ad arra, hogy a törvényes működést helyreállítsa (változásbejegyzést

¹⁵ Cnytv. 71/G. § (2) bek.

¹⁶ Ut. 58. § (1) bekezdése szerint, ha az ügyészt külön törvény feljogosítja a jogi személy feletti törvényességi ellenőrzés gyakorlására, az ügyész - törvény eltérő rendelkezése hiányában - azt vizsgálja, hogy a tudomására jutott jogsértés megalapozza-e az ügyész külön törvény szerinti fellépését. A (2) bekezdés alapján pedig az ügyész a jogi személy működésének ellenőrzését hivatalból, a hivatalosan tudomására jutott tények, adatok alapján elrendelt vizsgálat keretében végzi. A hivatalos tudomásszerzés alapja lehet különösen állampolgári bejelentés, kérelem, hatóságok és egyéb szervezetek megkeresése, más ügyészségi eljárásokban felmerült információ, az érintett jogi személy nyilvántartási iratai és adatai.

nyújtson be, tisztség-viselőválasztás történjen és az a nyilvántartáson átvezetésre kerüljön, létesítő okirat módosításával stb.). Ebben a kérdésben jól felfogott érdeküknek megfelelően együttműködők szoktak lenni a civil szervezetek. Viszont a működő székhely ebben az eljárásban nagyon fontos, mivel az ügyész a szervezet székhelyére küldhet ki megkeresést, a hiányosságok pótlására való felszólítást.

III. A jogutód nélküli megszűnést eredményező ok megállapítása iránti nemperes eljárás

Ez az eljárás a gyakorlatban lehetőséget biztosít a már régóta nem működő, fantom civil szervezetek kigyomlálására. Az eljárás indulhat magának a civil szervezetnek a kérelmére, de az ügyész által más forrásból szerzett információk alapján is. Ha a civil szervezet (annak tagja, képviselője) nyújt be ilyen kérelmet az ügyészségre, úgy szükséges, hogy kérelmében megfelelő, a szervezet működésének megszüntét alátámasztó adatokat adjon elő. Az ügyész az adatokat, nyilatkozatokat és a bírósági iratokat összevetve teszi meg az indítványát a bíróságnak a szervezet tekintetében a jogutód nélküli megszűnést eredményező ok megállapítása iránt. Az ügyész eljárásának alapja – főszabály szerint – a közérdeksérelem fennállásának valószínűsítése (a nyilvántartási adat hibája). Egyértelmű, hogy a civil szervezetek nyilvántartásának közhitelességéhez fűződő közérdek az, hogy nem működő szervezetek aktív státusszal ne szerepeljenek a nyilvántartásban.¹⁷

A civil szervezetek két alapvető formája; az egyesület és az alapítvány esetében a jogszabályi rendelkezések a nemperes eljárásban külön kezelik a szervezeti formák sajátos jellemzőit. Így azok tekintetében külön szakaszban taglalják a jogutód nélküli megszűnést eredményező ok megállapítására irányuló polgári nemperes eljárás

¹⁷ Olyan civil szervezetek (pl. polgárőr szervezetek) esetében, amelyek működése felett az ügyész törvényességi ellenőrzési jogköre fennmaradt, a közérdek sérelmére sem kell hivatkozni.

szabályait¹⁸. Hangsúlyozandó, hogy ez az eljárás nem jelent külön költséget a civil szervezetnek.

Fontos kiemelni, hogy amennyiben a civil szervezetnek már nincs képviselője (lejárt mandátum, lemondott vagy elhunyt képviselő stb.) akkor a civil szervezet eljárásbeli képviselőre ügygondokot jelölnek ki, és csak a részére kell mind az indítványt, mind a megszűnés megállapítását tartalmazó bírósági határozatot is kézbesíteni. Ezért érdekeltként, volt képviselőként célszerű a nyilvántartást vezető bíróságnál tájékozódni az eljárás állásáról, illetve eredményéről.

Utaltam arra, hogy az eljárást maga a civil szervezet is kezdeményezheti; akár közvetlenül a bíróságtól, akár az ügyész segítségével. Előbbi esetben minden szükséges iratot, adatot csatolnia kell a civil szervezetnek, míg az ügyész maga állítja össze az indítványt az ügy adatait összegyűjtve, összerendezve és ő nyújtja be azt a bíróságnak. Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a bíróság vagy ügyészség ebben a tekintetben nem vizsgálja az egyébként megfelelő információkat tartalmazó és láthatóan a jogosulttól érkező beadványok valódiságát. A közelmúltban például előfordult, hogy egy civil szervezet volt képviselője utólag bejelentéssel élt, miszerint nem ő, hanem egy ismeretlen személy az ő nevében nyújtott be kérelmet a szervezet ilyen eljárásban történő megszüntetése iránt, ami eredményes volt. Az ilyen problémákkal szemben a civil szervezetnek kell fellépnie.

IV. A civil szervezetek gyakori problémái

A civil szervezetek számára számos kötelezettséget írnak elő a jogszabályok.¹⁹ Az

¹⁸ A Cnytv. 68/B. § az egyesülettel, az 59. § pedig az alapítvánnyal kapcsolatos nemperes eljárásról szól. Például csak az egyesület esetében merül fel a Ptk. 3:84. § b) pontjában meghatározott minimális taglétszám előírása.

¹⁹ A Cnytv. 2015. január 1. napjától hatályos előírásai szerint alapítvány esetén a bírósági nyilvántartásnak a szervezet székhelye, képviselőjének neve, lakóhelye, a képviselő módja és terjedelme, a létesítő okirat módosításának időpontja mellett tartalmaznia kell, a kuratórium tagjainak nevére,

elmúlt időszakban az addig megszokotthoz képest számos új követelménnyel kellett szembenézniük.²⁰ A törvényes működés alapvető szabályainak betartása, a testületi szervek rendszeres ülésezése, a legitim képviselő biztosítása, változásbejegyzések határidőn belüli benyújtása,²¹ azok tartalmi és formai követelményeknek való megfeleltetése mellett az elektronikus ügyintézés bevezetése és a beszámolókészítési és letétbe helyezési kötelezettséggel kapcsolatos kötelezettségek nagy terhet rónak a szervezetekre, melyek nagy többsége nem rendelkezik jelentősebb vagyonnal.

A civil szervezet szervezetszerű tevékenysége nem térhet el a bíróság által bejegyzett hatályos létesítő okiratban foglaltaktól. Ha pl. a civil szervezet létesítő okirata vagy a képviselő személyi összetétele megváltozik, úgy ennek nyilvántartásba vétele a jogszerű működés érdekében nem mellőzhető. A Cnytv. 86.§ (1) bekezdése szerint a civil és egyéb cégnek nem minősülő szervezetek nyilvántartása és az országos névjegyzék közhi-teles. A jogi személyekre vonatkozó általános szabályok körében hasonlóképpen rendelkezik a Ptk. 3:13.§ (2) bekezdése, amely szerint a jogi személyek nyilvántartása közhi-teles, annak alapján vélelmezni kell, hogy a nyilvántartott jogok, tények és adatok fennállnak, és valóságok. A bírósági nyilvántartás közhi-telességéhez kötődő közbizalom töretlen fenntartását, a nonprofit tevékenységi céllal létrehozott civil szervezetekkel kapcsolatba kerülő harmadik személyek védelmét, közvetetten a gazdasági forgalom biztonságát érintő alapvető közérdek, hogy a bárki által

lakóhelyére és anyja születési nevére, valamint a vezető tisztségviselői megbízás (kuratóriumi tagság) időtartamára vonatkozó adatokat is.

²⁰ Utalni kell például arra, hogy a Ptk. hatályba lépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény (Ptké.) 11.§ (1) bekezdésében foglaltak szerint a Ptk. hatálybalépésekor már bejegyzett alapítvány a 2017. január 1. napját követő első létesítő okirat módosítással együtt köteles létesítő okiratának mindazon rendelkezését is felülvizsgálni és szükség szerint módosítani, amelyek nem felelnek meg a Ptk. szabályainak.

²¹ Cnytv. 37. § (1) bek. hatvan napos határidő előírása, elmulasztása esetén pénzbírságolás a (2) bek. alapján

megtekinthető közhi-teles bírósági nyilvántartás teljes körűen tartalmazza a hatályos jogszabályi előírások szerint nyilvántartandó adatokat, és azok a valósággal megegyező állapotot tükrözzék. A civil szervezetek működésével szemben támasztott alapvető törvényességi követelmény, hogy a bírósági nyilvántartás részét képező adatok, illetve a bekövetkezett adatváltozások bejelentésére irányuló törvényi kötelezettségnek időszerűen tegyenek eleget.

A változásbejegyzést a megfelelő határidőben, a létesítő okirat módosítását, illetve az adat változását eredményező, a szervezet arra jogosult szerve határozatának elfogadását követő hatvan napon belül kell a bíróságnak bejelenteni. Ennek elmulasztása pénzbírságot vonhat maga után²².

A bejegyzéssel, változásbejegyzéssel kapcsolatos *hiánypótlások* tekintetében a civil szervezetek részéről gyakorta egyfajta hanyagság észlelhető. A bíróság a bejegyzés, változásbejegyzés tekintetében egy alkalommal bocsáthat ki hiánypótlási felhívást a civil szervezet részére megfelelő határidő tűzésével, amelyben felsorolja az összes hiányosságot, hibát, amelyeket kiegészíteni, pontosítani, pótolni szükséges.²³ A testületi működésben akadályozott (távol lakó, ritkán találkozó tagok, jogi személy tagokkal kapcsolatos problémák) civil szervezeteknél az tapasztalható, hogy a hiánypótlási felhívásra egyáltalán nem reagálnak. A reagálás hiánya a kérelem elutasítását vonja maga után. Pedig egy egyszerű teljesítéssel rendezhető lett volna az ügy. A változások ismételt nyilvántartásba vételekor a korábbi eljárásban benyújtott iratokat nem kell ismételt benyújtani, ha a kérelem elutasítását követő harminc napon belül kéri, és az új eljárásban felhasználhatók azok.

A törvényes működésben fennálló hiba miatt korábban, a civil szervezetek megszűnésének megállapítása iránti polgári peres eljárásig is eljuthattak a civil szervezetek és a tárgyaláson mentegetőztek, hogy haladéktalanul pótolják a mulasztást és kiküszöbölik a törvénysértést, mert nem gondolták, hogy ekkora gond lehet a civil

²² Cnytv. 37. § (1)(2) bek.

²³ Cnytv. 30. § (3) bek.

szervezetükkel.²⁴ A jelenleg hatályos jogszabályok szerint - 2017. március 1. napjától - a civil szervezetek törvénysértő működése esetére egy nemperes eljárás áll rendelkezésre; a törvényességi felügyeleti eljárás.

Minden civil szervezet köteles *beszámolót készíteni* a működéséről, vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről az üzleti év könyveinek lezárását követően, majd *letétbe helyezni és közzétenni* az Országos Bírósági Hivatalnál minden év május 31. napjáig.²⁵ Mivel ez jellemzően könyvelői kérdés, különösen nagy feladatot jelent a kisebb civil szervezetek számára, amelyek a működésükhöz szükséges anyagi fedezetet nehezen tudják előteremteni, így könyvelőt sem mindig tudnak alkalmazni. A jelenleg hatályos szabályozás szerint ugyanakkor a beszámoló elkészítésének és letétbe helyezésének elmulasztása pénzbírság törvényszék általi kiszabását²⁶ eredményezheti, amelyet a bírságoló végzés jogerőre emelkedését követően nem fog mellőzni a bíróság. Ezért érdemes figyelni a határidőkre, továbbá a civil szervezet elérhetőségére, a kézbesítés szabály-szerűsége és eredményessége érdekében. További hátrány, hogy a pénzbírság meg nem fizetése esetén ez is tartozásnak minősül, ami az egyszerűsített törlési eljárást akadályozhatja. Amennyiben a civil szervezetnek könyvelője van, akkor is érdemes nyomon követni a beszámoló feltöltésének meglétét az Országos Bírósági Hivatal birosag.hu internetes portálján - amely a civil szervezetek névjegy-zékében nyilvánosan közzéteszi a beszámolókat - és ellenőrizni a civil szervezetek névjegyzékében a szervezet nevét kikeresve, hiszen nemcsak hanyagság, hanem alaki hibák miatt is lehet sikertelen a beszámolók letétbe helyezése.

²⁴ Ide nem is sorolva azokat a visszaéléseket, amikor szándékos cselekmény következtében kerül lehetetlen helyzetbe egy szervezet.

²⁵ Ectv. 28.§-30. §§ (1) bek., Cnytv. 39. §-40. §, www.birosag.hu

²⁶ Ectv. 30. § (5) bek., Cnytv. 37. § (2) bek., 10.000. forinttól 900.000. forintig terjedhet, a Miskolci Törvényszék gyakorlata szerint első alkalommal jellemzően átlagosan 30.000. forint pénzbírság kerül kiszabásra.

A *közhasznú jogálláshoz* is kapcsolódnak kötelezettségek, illetve tévhitiek. A minden évben kötelezően elkészítendő és letétbe helyezendő beszámoló mutatói – erőforrás és támogatottsági mutatók – adnak alapot arra, hogy a szervezet közhasznú jogállást szerezzen vagy, hogy azt megtartsa. A közhasznú jogállású civil szervezetek felett a közhasznú minősítés követelményeinek való megfelelés szerinti törvényességi ellenőrzést látja el az ügyész, ami egy korlátozott ellenőrzési jogkör. Az ügyész felhívást, jelzést alkalmazhat, illetve a bírósághoz indítványt nyújthat be a közhasznú jogállás megszüntetése érdekében. Erről ügyészi indítvány nélkül is dönthet a bíróság.

A közhasznú szervezet hatvan napon belül a közhasznú jogállásának törlését köteles kérni, ha a közhasznúvá minősítés feltételeinek nem felel meg. Ha a szervezet nem helyezi letétbe a beszámolóját, esetleg nem a megszabott határidőn²⁷ belül, illetve nem rendelkezik a közhasznú jogálláshoz szükséges mutatókkal,²⁸ akkor a bíróság az ügyész indítványa alapján a szervezet közhasznú jogállását megszünteti és ezt az adatot a nyilvántartásból törli.²⁹

Ha a beszámolók elmulasztása miatt esetleg arra lehet következtetni, hogy nem működik a szervezet, a bíróság megkeresi a közérdekvédelmi ügyészt a korábban elemzett törvényességi felügyeleti eljárás indítványozásának megfontolása céljából. A közhasznú jogállásukat elvesztő szervezeteknek kötelező a létesítő okiratukat az új státuszuknak megfelelően módosítani. Így például, ha a létesítő okiratban vannak utalások arra, hogy a szervezet közhasznú jogállásúként működik - ami már nem valós, és így megtévesztő harmadik személyek számára - akkor azt a létesítő okirat módosításával szükséges kivenni, a rendelkezéseket módosítani. Egyébként a gyakorlatban a közhasznú jogálláshoz általában ragaszkodnak a szervezetek, ugyanakkor egyes pályázati kiírásokat leszámítva azt lehet mondani, hogy a közhasznú jogállás hiánya nem feltétlenül

²⁷ Tárgyét követő május 31-ig

²⁸ Megfelelő erőforrásokkal és megfelelő társadalmi támogatottsággal kell rendelkeznie, Ectv. 32. § (4)-(5) bek.

²⁹ Ectv. 49. § (4) bek.

jelent hátrányt.³⁰

Külön kihívást jelenthet az *elektronikus eljárás*.³¹ Az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló 2015. évi CCXXII. törvény (E-ügyintézési tv.) értelmében elektronikus ügyintézésre köteles az ügyfélként eljáró gazdálkodó szervezet, így az adószámmal rendelkező civil szervezet is. A különböző hivatalokkal, így az ügyészséggel való elektronikus kapcsolattartás érdekében hivatalos elérhetőséggel kell rendelkezni, azaz ún. civil kaput (*cégkaput*) kell regisztrálni. A nyilvántartás tartalmazza a gazdálkodó szervezetnek minősülő szervezet hivatalos elérhetőségét³².

Az adószámmal rendelkező szervezetek hivatalos elérhetőségét a regisztrációs szerven keresztül a rendelkezési nyilvántartásba vagy közvetlenül a civil szervezetek nyilvántartásába is be lehet jelen-teni, és a szervek kölcsönösen kötelesek egymást értesíteni. A regisztráció mikéntjére vonatkozóan információ található a <https://tarhely.gov.hu/ckp-regisztracio/tajekoztato.html> oldalon. Ha a civil szervezet nem rendelkezik cégkapuval, úgy ennek a Cnytv. 71/C. § (1) bekezdés c) és d) pontja alapján törvényességi felügyeleti eljárás lehet a következmény³³.

Összességében a civil szervezetekhez kapcsolódó ügyészi eszközrendszer a fent vázoltak szerint képes kezelni és segíteni a civil szervezetekkel kapcsolatos problémákat. Ezeket az eszközöket az arra hatáskörrel és illetékességgel rendelkező ügyész gyakorolja és a civil szervezetekkel

kapcsolatban felmerült törvénysértések orvoslása terén a bíróság és a civil szervezetek munkáját is előmozdíthatja. A civil szervezetek számára tehát nyitva áll a lehetőség az ügyészhez való fordulásra, és együttműködésük esetén a szükséges eljárások megindítása is szakszerűen kezelhető.

³⁰ Például az SZJA 1 %-át is megkaphatják.

³¹ Kötelező elektronikus út a Cnytv. 8. § (1) bekezdésében felsorolt szervezetek számára

³² A Cnytv. 91. (1) bekezdés h) pontja

³³ A Cnytv. 71/C. § (1) bekezdés c) és d) pontja értelmében törvényességi felügyeleti eljárásnak van helye, ha a létesítő okirat vagy annak módosítása, illetve a nyilvántartás nem tartalmazza azt, amit a szervezetre vonatkozó jogszabályok kötelezően előírnak, illetve ha a szervezet a működése során nem tartja be a szervezetére és működésére vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, illetve a létesítő okiratában foglaltakat.

A FÖLD TULAJDONJOGÁNAK ÉS HASZNÁLATI JOGOSULTSÁGÁNAK MEGSZERZÉSÉVEL KAPCSOLATOS GYAKORLATI KÉRDÉSEK BEMUTATÁSA ÜGYVÉDI SZEMSZÖGBŐL

Előjáróban leszögezhetjük, hogy a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény (Fftv.) a hatályba lépésétől kezdve számos kérdést és problémát vetett fel. S amikor már azt gondoltuk, hogy minden kérdésre választ kaptunk, újabb és újabb kérdések, gyakorlati problémák merültek fel, melyekre adott esetben a Kúria iránymutatást adott.

Az is kijelenthető, hogy a Fftv. és kapcsolódó jogszabályai alkalmazása során az ország egyes területein, de olykor még egy megyén belül is teljesen eltérő a kialakult gyakorlat bizonyos kérdésekben.

2017. évben egy hasonló témakörben tartott konferencia kapcsán megkerestem a jóváhagyási eljárásban érintetteket, így földhivatalokat, agrárkamarákat, bíróságokat, ügyvédi kamarákat, stb., remélve, hogy a kapott tájékoztatások alapján lehetőségem lesz a kialakult gyakorlat bemutatására, azonban ezen kísérletem kevés sikerrel zárult. A megkeresésre adott válaszokra több helyen is hivatkozni fogok jelen írásomban.

Jelen cikk keretében nincs mód valamennyi már felmerült kérdést bemutatni és megválaszolni, így főként az ügyvédek szemszögéből jelentős és talán érdekesnek tűnő kérdések összefoglalására és bemutatására teszek kísérletet, ennek körében mellőzöm a jogszabály unalomig történő ismétlését, s helyette a kialakult bírósági gyakorlatot és kamarai állásfoglalást kívánom előtérbe helyezni, s a köny-

nyebb áttekinthetőség érdekében kérdés-felelet formájában szemléltetni.

Első és talán az egyik leglényegesebb kérdés ügyvédi szemszögből, hogy terheli-e speciális tájékoztatási kötelezettség az ügyvédet termőföldre vonatkozó szerződés megszerkesztése, ellenjegyzése során?

Az adásvételi szerződést szerkesztő ügyvéd speciális figyelem-felhívási kötelezettségét szabályozó, a Magyar Ügyvédi Kamara Elnökségének 2/2017. (X. 4.) számú szakmai állásfoglalására hívnám fel ekörben a figyelmet. Az állásfoglalás szerint elővásárlási jog esetén az adásvételi szerződést szerkesztő ügyvéd a szerződés szerkesztésére, ellenjegyzésére és a földhivatali eljárásra vonatkozó megbízás elfogadása során köteles felhívni a felek, de különösen a vevő figyelmét az elővásárlási jog esetleges gyakorlásából a vevő számára adódó lehetséges hátrányos következményekre, ennek során bizonyíthatóan köteles kitérni a felek ezirányú kérdésfeltétele hiányában is az ügyvédi munkadíj, szerződéskötési költségek viselésének kockázatára is, amennyiben az ügyvédi megbízási díjat és költségeket egészben vagy részben a vevő viseli.

A MÜK Elnökségének 2/2014. (XI. 3.) számú szakmai állásfoglalása szerint az okiratszerkesztéssel összefüggésben általában kötelezően elvárható - adó- és illeték kötelezettséggel összefüggő - ügyvédi tájékoztatásnak igazolható módon ki kell terjednie a jogügylethez, jognyilatkozathoz kapcsolódó adónemekre, az adó- és illetékkedvezmény igénybevehetőségére, az ezzel kapcsolatos eljárásra és határidőkre. Erre tekintettel szükséges kiemelni a termőföld tulajdonjogának megszerzése esetére irányadó illeték szabályokat.

Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (Itv.) 26. § (1) bekezdés p) pontja szerint mentes a visszterhes vagyónátruházási illeték alól a termőföldnek a földműves általi, ellenérték fejében történő megszerzése, feltéve, ha a birtokbaadástól, de legkésőbb az illetékkötelezettség keletkezését követő 12. hónap utolsó napjától - vagyoni értékű joggal terhelt termőföld szerzése esetén a vagyoni

¹ ügyvéd

értékű jog megszűnésétől, megszüntetésétől, de legkésőbb az illetékkötelezettség keletkezését követő 5. év utolsó napjától - számítva 5 évig a termőföld tulajdonjogát nem idegeníti el, a termőföldön vagyoni értékű jogot nem alapít, és a termőföldet egyéni vállalkozóként, mezőgazdasági őstermelőként vagy családi gazdálkodóként mező-, illetve erdőgazdasági tevékenység céljára hasznosítja.

Az Itv. 26. § (18) bekezdése alapján az (1) bekezdés p) pontja szerinti illetékmentesség alkalmazásában nem minősül elidegenítésnek a kisajátítás, a kisajátítás alapjául szolgáló közérdekű célra történő elidegenítés és a birtokösszevonási célú földcsere. Nem minősül továbbá az (1) bekezdés p) pont pb) és pc) alpontjaiban foglalt feltételek megszegésének, ha a vagyonszerző a termőföld használatát, hasznosítását a földművesnek minősülő közeli hozzátartozója vagy a legalább 25%-ban tulajdonában, vagy a közeli hozzátartozójának legalább 25%-ban tulajdonában álló, a Fftv. szerinti mezőgazdasági termelőszervezet javára engedi át, feltéve, hogy az 5 éves időtartam hátralévő részére a mezőgazdasági termelőszervezet vagy a közeli hozzátartozó vállalja, hogy a termőföldet mező-, illetve erdőgazdasági tevékenység céljára hasznosítja, továbbá a termőföld használatának, hasznosításának mezőgazdasági termelőszervezet részére történő átengedése esetén a vagyonszerző, illetve közeli hozzátartozója vállalja, hogy a mezőgazdasági termelőszervezetben fennálló tulajdoni hányada nem csökken 25% alá.

Az feltételek fennállásáról és vállalásáról a vagyonszerzőnek legkésőbb a fizetési meghagyás jogerőre emelkedéséig, véglegessé válásáig kell nyilatkoznia az állami adóhatóságnál. Ha az eredetileg vállalt 5 év letelte előtt

- a vagyonszerző a termőföldet - a fentiekben meghatározott tulajdonszerzési módok kivételével – elidegeníti;

- a vagyonszerző a termőföldön - használatának, hasznosításának a (18) bekezdés szerinti mezőgazdasági termelőszervezet vagy közeli hozzátartozója javára, az ott meghatározott módon történő átengedése kivételével - vagyoni értékű jogot alapít; vagy

- a vagyonszerző a termőföldet saját maga vagy a (18) bekezdés szerinti mezőgazdasági termelőszervezet vagy közeli hozzátartozója igazolhatóan nem mező-, illetve erdőgazdasági tevékenység céljára hasznosítja;

- a vagyonszerző vagy a vagyonszerző közeli hozzátartozója a mezőgazdasági termelőszervezetben fennálló tulajdoni hányadát 25% alá csökkenti, az egyébként járó illeték kétszeresét kell megfizetnie, kivéve a vagyonszerző elhalálzásának az esetét.

Ha a vagyonszerző vagy a (18) bekezdés szerinti mezőgazdasági termelőszervezet vagy közeli hozzátartozó által vállalt feltételek csak a termőföld meghatározott tulajdoni hányada tekintetében teljesültek, az egyébként járó illeték kétszeresét kizárólag azon tulajdoni hányad vonatkozásában kell megfizetni, amelyre a feltételek nem teljesültek.

A Magyar Ügyvédi Kamara részére a NAV által 2017 augusztusában megküldött tájékoztatás szerint, a jogszabályi rendelkezés 2016. július 16. napján módosult szövege lehetővé teszi a vagyonszerzők számára a kedvezmény igénylését abban az esetben is, ha a szerződéskötés időpontjában a termőföld vagyoni értékű joggal (pl. haszonbérlet, feles bérlet, részművelés, szivességi földhasználat) terhelt. Az illetékmentességnek azonban továbbra is feltétele a termőföldnek a sajátként való művelése, amelyet legkésőbb az illetékkötelezettség keletkezésétől számított 5. év utolsó napján kell megkezdeni. Amennyiben a termőföldön 5 éven túl is fennálló olyan vagyoni értékű jog (pl. haszonbérleti jog) van, amelynek megszüntetésére a felek között fennálló szerződés értelmében nincs lehetőség, úgy a földtulajdonos az illetékmentesség feltételét nem tudja a jövőben sem teljesíteni, s így az eredetileg fizetendő illeték kétszeresét kell megfizetnie. Fontos az erre is kiterjedő, részletes tájékoztatás a szerződés megszerkesztése során.

Gyakran felmerülő kérdés, hogy a szerződés szerkesztésével felmerült ügyvédi költség áthárítható-e az elővásárlásra jogosultra, ha a mezőgazdasági igazgatási szerv vele hagyja jóvá a szerződést?

A fentiekben hivatkozott állásfoglalás szerint nincs akadálya annak, hogy a megbízási díjat és költségeket elővásárlási jog esetén maga az adásvételi szerződés is tartalmazza olyan kikötéssel, hogy az okiratszerkesztés ellenjegyzésének és az ingatlan-nyilvántartási eljárásnak a díját, vagy annak egy meghatározott részét az köteles viselni, akinek a javára az átruházás érvényesen és joghatályosan megtörténik.

Az elővásárlásra jogosult önmagában az elővásárlási jog gyakorlásával nem, hanem csak az ügyvédi megbízásra vonatkozó többletényállás esetén válik az átruházás ügyében eljáró ügyvéd ügyfelévé, ilyennek minősül az is, ha az elővásárlásra jogosult az átruházó okiratban az eljárásra nézve kikötött ügyvédi munkadíj ismeretében él az elővásárlási jogával.

Az állásfoglalás indokolása kitér arra, hogy amennyiben az ügyvédi díj összegszerűsége nem visszaélésszerű, hanem az általános gyakorlatnak megfelel, akkor az erre vonatkozó része az ingatlan átruházási szerződésnek ugyanúgy értékelendő, mint a szerződés bármely egyéb, az ingatlan átruházással összefüggő kikötése, azaz az elővásárlási jog jogosultja részéről nem kifogásolható.

Ezzel összefüggésben merült fel kérdésként az is, hogy amennyiben ilyen kikötést tartalmaz a szerződés és az elővásárlási jog jogosultja ezzel a kikötéssel együtt elfogadja a szerződést (ajánlatot), akkor ezen ténynél, mint többletkörülménynél fogva, nem válik-e mégis (abban az esetben is) az ügyvéd ügyfelévé, ha egyéb tekintetben a felek között véleményeltérés alakul ki. A Szakmai Bizottság álláspontja az, hogy ezt a helyzetet ugyanúgy kell kezelni, mint általában azt a helyzetet, ha az okirattal érintett felek között véleményeltérés alakul ki, vagyis az ügyvéd ebben az esetben összeférhetlenség miatt egyik fél képviselőjében sem járhat el a továbbiakban. Ebből az is következik, hogy az eredetileg szándékozott vevő részéről megfontolandó, hogy valóban kívánja-e az okiratban annak a kikötésnek a felvételét, hogy az ügyvédi munkadíjat az a fél viseli, akinek a javára az ingatlan átruházás létrejön.

Az a megoldás is lehetséges, hogy az ügyvédi díj megosztásra kerül, egy része az okiratszerkesztés díja, és ezt a kockázatokra történő figyelemfel-

hívás mellett a megbízást eredetileg adó vevő mindenképpen viseli, és az ügyvédi díj második része az eljárás díja, amit az a fél visel, (véleményeltérés hiányában) akinek az érdekében az eljárásra végül sor kerül. Amennyiben véleményeltérés folytán kialakult összeférhetlenség miatt az ügyvéd eljárása ebben a tekintetben meghiúsul, akkor az eljárás díját egyik fél sem viseli, az eljárásra nem is kerül sor.

A jogszabály-változás dömpingre figyelemmel szükségesnek tartom a földforgalmi tárgyú adásvételi szerződések kötelező tartalmi elemeinek összefoglalását, melyre az alábbiakban tesztek kísérletet:

A föld tulajdonjogának a megszerzésére irányuló minden szerződést közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni. E rendelkezés megsértésével megkötött szerződés semmis. Lényeges, hogy a föld tulajdonjogának átruházására vagy a föld tulajdonjogát érintő más jogügylet írásba foglalására csak olyan papír alapú okmányon kerülhet sor, amely a 47/2014. (II. 26.) Korm. rendeletben (Korm. rendelet) meghatározott biztonsági kellékekkel rendelkezik. A Korm. rendelet 1. § (5) bekezdés szerint, (ha jogszabály a több különálló lapból álló okirat oldalszámozására és összefűzésének módjára vonatkozóan eltérő rendelkezéseket nem állapít meg) a biztonsági okmányon elkészített okirat minden oldalát folyamatos sorszámozással kell ellátni és a lapokat olyan módon kell összefűzni, hogy az okirat sérelme nélkül ne legyen megbontható. A fenti követelménynek a jogi képviselő eleget tesz azzal, ha a lapokat zsinórral összefűzi és a zsinórt matricával leragasztja, továbbá az okiratot, a matricát és a papírt érintő módon aláírja.

A szerződésnek tartalmaznia kell a *szerződő felek, illetve a szerző fél adatait* a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvénnyel összefüggő egyes rendelkezésekről és átmeneti szabályokról szóló 2013. évi CCXII. törvény (Fétv.) 13. § alapján:

- természetes személy szerződő fél esetén a természetes személyazonosító adatait, személyi

azonosítóját, a személyi azonosítóval nem rendelkező személy esetében a belső egyedi azonosító számot, állampolgárságát, lakcímét;

- a gazdálkodó szervezet szerződő fél esetén megnevezését, statisztikai azonosítóját, cégjegyzékszámát, a statisztikai azonosítóval, cégjegyzékszámával nem rendelkező tagállami vagy külföldi székhelyű gazdálkodó szervezet esetében a 2/B. §-ban meghatározott belső egyedi azonosító számot, ha arról tájékoztatást kapott, székhelyét (telephelyét), vezető tisztségviselő vagy cégvezető családi és utónevét, lakcímét, illetve a törvényes képviselő családi és utónevét, tisztségét, részéről eljáró meghatalmazott természetes személy családi és utónevét, lakcímét, bélyegzőjének lenyomatát.

Ha a szerző fél tagja a Magyar Agrár-, Élelmiszergazdasági és Vidékfejlesztési Kamarának a *tagsági azonosító számát* is tartalmaznia kell a szerződésnek (Fétv. 13. § (2)).

Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény (Inytv.) 32. § (1) bek. alapján az okiratnak – a fentiekén túl – tartalmaznia kell:

- az ingatlan pontos megjelölését (település neve, helyrajzi szám) és a bejegyzéssel érintett tulajdoni hányadot;
- jog vagy tény pontos megjelölését;
- a jogváltozás jogcímét;
- a bejegyzett jogosult bejegyzést engedő - feltétlen és visszavonhatatlan – nyilatkozatát.

Rögzíteni kell, hogy a szerző fél *elővásárlásra jogosult-e* - meg kell jelölni a szerződésben azt is, hogy a jogosultság *mely törvényen*, és az ott meghatározott sorrend *mely ranghelyén* áll fenn. A szerződésen alapuló elővásárlási jog esetén ennek tényét kell rögzíteni az adás-vételi szerződésben [Fétv. 13. § (3)].

A Fétv. 13. § (1) bek. alapján a szerző fél vállalja, hogy a föld használatát másnak nem engedi át, azt maga használja, és ennek során eleget tesz a földhasznosítási kötelezettségének, továbbá vállalja, hogy a földet a tulajdonszerzés időpontjától számított 5 évig – törvényben meghatározott kivétellel - más célra nem hasznosítja.

A Fétv. 13. § (4) bek. alapján, ha a föld harmadik személy használatában van, a szerző félnek kötelezettséget kell vállalnia, hogy a fennálló földhasználati jogviszony időtartamát nem hosszabbítja

meg, és a megszűnését követő időre az (1) bekezdésben foglalt kötelezettségeket vállalja.

A Fétv. 14. § (1) bek. alapján a szerző félnek nyilatkoznia kell arról, hogy nincs a földhasználatért járó ellenszolgáltatásának teljesítéséből eredő bármilyen korábbi földhasználattal kapcsolatos jogerősen megállapított és fennálló díj-, vagy egyéb tartozása

A Fétv. 14. § (2) bek. alapján nyilatkozni szükséges, hogy a szerző féllel szemben a szerzést megelőző 5 éven belül nem állapították meg, hogy a szerzési korlátozások megkerülésére irányuló jogügyletet kötött.

Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet (Inytvhr.) 68/C. § alapján a szerződésnek tartalmaznia kell a szerző fél arra vonatkozó nyilatkozatát, hogy rendelkezik-e részarány-tulajdonnal, valamint, hogy a tulajdonában álló részarány-tulajdon összesített aranykorona értéke mennyiségének huszada és a már tulajdonában és hasznélvezetében álló, továbbá a megszerzésre kerülő földterület hektárban kifejezett térmértékének együttes összege nem több mint 300.

Az Fétv. 15. § alapján a pályakezdő gazdálkodónak kötelezettséget kell vállalnia arra is, hogy a tulajdonszerzéstől számított 1 éven belül a föld helye szerinti településen állandó bejelentett lakosként életvitelszerűen fog tartózkodni, vagy a tulajdonszerzéstől számított 1 éven belül a föld helye szerinti településen mezőgazdasági üzempontot létesít, és mező-, erdőgazdasági tevékenységet, illetve kiegészítő tevékenységet folytat.

A Fétv. 18/A. § (3) bek. alapján az ökológiai gazdálkodási célú elővásárlási jog gyakorlása során az elővásárlási jog jogosultjának az adás-vételi szerződésben vagy az elfogadó nyilatkozatban a jogutódra is kiterjedő hatállyal kötelezettséget kell vállalnia arra, hogy az elővásárlási joggal érintett föld teljes területét az azon fennálló földhasználati jogviszonynak a nyilatkozat megtételének napján hatályos időtartamát követően, de legfeljebb a tulajdonjog megszerzésétől számított 3 éven belül birtokba veszi, továbbá a birtokba lépéstől számított tíz évig - ideértve az átállási időszakot is - az elővásárlási joggal érintett föld teljes területén a

Fftv. 13. § (1) bekezdése vagy (2) bekezdésének a) pontja szerint ökológiai gazdálkodást fog folytatni.

A belföldön kiállított magánokirat bejegyzés alapjául az Inyvtv. 32. § (2) bekezdés alapján csak akkor szolgálhat, ha

- kitűnik belőle a keltezés helye és ideje;
- az okiratot a közjegyző készítette, vagy ügyvéd (kamarai jogtanácsos) ellenjegyzéssel látta el;
- a meghatalmazottnak és a feleknek az okirat alapján nyilvánvalóan azonosítható aláírását tartalmazza. Az Inyvtvhr. 69. § alapján az aláírás akkor tekinthető nyilvánvalóan azonosíthatónak, ha az aláírók aláírásuk alatt olvashatóan megjelölték nevüket és az okirat szerinti ügyletkötői minőségüket (pl. eladó, vevő, haszonélvező stb.)

Az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény (Ütv.) az okirat ellenjegyzése kapcsán további követelményeket állapít meg, így a 43. § (2) bekezdése alapján az ellenjegyzett okiratot - jogszabály eltérő rendelkezése hiányában - több oldalból álló okirat esetén folyamatos oldal-számozással kell ellátni, minden oldalán a feleknek vagy arra az okiratban meghatalmazott félnek kézjeggyével kell ellátnia [ez mellőzhető a (4) bekezdés alapján, ha az okirat lapjait az ellenjegyző ügyvéd úgy fűzi össze, hogy az okirat sérelme nélkül ne legyen megbontható], a feleknek alá kell írniuk, az ellenjegyző ügyvédnek a neve, a kamarai azonosító száma, az ellenjegyzés ténye, továbbá az ellenjegyzés helye és időpontja feltüntetése mellett alá kell írnia. Hangsúlyozni kell, hogy a biztonsági okmányra szerkesztett példányt akkor is össze kell fűzni a fentiekben előadottak szerint a Korm. rendelet alapján, ha annak minden oldalát aláírták a felek.

Az Ütv. 43. § (3) bekezdése szerint az ellenjegyző ügyvéd a papíralapú okiraton az aláírása oldalán a szárazbélyegzőjének a lenyomatát elhelyezi. E körben az Inyvtvhr. 71. §-a rögzíti, hogy az ügyvédi ellenjegyzés az ingatlan-nyilvántartási eljárásban akkor fogadható el, ha az ügyvéd az ellenjegyzésre kötelezett okiraton bélyegzője mellett elhelyezi hivatalos szárazbélyegzőjének lenyomatát is az eredeti, illetve a másolati példányon is.

Az Inyvtv. 32. § (6) bekezdése rögzíti továbbá, hogy a föld tulajdonjogának megszerzésére irányuló, ügyvéd vagy kamarai jogtanácsos által ellenjegyzett vagy közokiratba foglalt, a külön jogszabályban meghatározott biztonsági kellékekkel rendelkező okmányon elkészített, és hatósági jóváhagyáshoz kötött szerződés bejegyzés alapjául akkor szolgálhat, ha annak eredeti példányán szerepel a mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyásáról szóló záradék.

Az Inyvtv. 33. § (2) bekezdése rögzíti továbbá, hogy ha az okiratot a nyilatkozattevő helyett meghatalmazott írta alá, illetve látta el kézjeggyével, csatolni kell a meghatalmazást is, amelyet a bejegyzés alapjául szolgáló okiratra előírt alakszerűségek szerint – tehát egy példányt biztonsági okmányon - kell kiállítani. Korábban ebben a kérdésben sem volt egységes az álláspont, egyes földhivatalok megelégedtek a „sima papíron” kiállított meghatalmazással, míg mások megkövetelték a biztonsági okmányon kiállított meghatalmazást, s jelenleg a többség már ezt az álláspontot követi.

Nem lehet elégszer hangsúlyozni, mennyire fontos, hogy a fentiekben felsorolt adatok és nyilatkozatok teljeskörűen és pontosan szerepeljenek a szerződésekben, hiszen csak egynek az elmaradása, nem pontosan megfogalmazott nyilatkozat is a szerződés jóváhagyásának megtagadásához vezethet. A tájékoztatást adó földhivatalok és bíróságok kivétel nélkül megjelölték megtagadási okként a fenti nyilatkozatok nem teljeskörű, nem pontos rögzítését.

Ide kívánczokra a hasznosítással kapcsolatos szerződések tartalmi elemeinek összefoglalása, valamint az elővásárlási és előhaszonbérleti jog gyakorlására vonatkozó nyilatkozatok tartalmi elemeinek ismertetése is, ugyanakkor egy könnyed átkötéssel az ügyvédi ellenjegyzés új szabályait, illetve az azzal kapcsolatosan felmerült problémákat is említhetném, azonban mindezeket jelen írásban a tartalmi keretekre figyelemmel mellőzni vagyok kénytelen.

Melyek a szerződések jóváhagyásának megtagadását eredményező leggyakoribb okok?

A fentiekben hivatkozott megkeresésemre adott tájékoztatások és kutatások alapján a szerződések megtagadásának leggyakoribb okai a mai napig is az alábbiak:

Ügyvédi feladatkörbe tartozó hibák:

- Fftv. 13-15. § szerinti nyilatkozatok hiánya, illetve nem pontos rögzítése; különösen földhasználat esetén a 13. § (4) bek. szerinti nyilatkozat hiánya;
- Fétv. 13. § (1)-(2) bek. szerinti adatok részleges hiánya;
- több lapos szerződések rossz összefűzése;
- nem valós elővásárlási/előhaszonbérleti jogcím; jogcím téves megjelölése;
- holtig tartó hasznélvezeti jog alapítása;
- földhasználat esetén Fftv. 42. § szerinti nyilatkozat hiánya;
- Fftv. 18. § (1) bek. b) pontjának ba) – bc) alpontja szerinti elővásárlási jogra való téves hivatkozás (19. § (2) bek. szerinti feltétel hiánya).

Jegyzői feladatkörbe tartozó hibák:

- kifüggesztés időtartama;
- anonimizálás;
- helytelenül átvett elfogadó nyilatkozat;
- nem megfelelő példányszámú szerződés.

Kamara döntése alapján (vevő vagy elővásárlásra jogosult nem támogatásának leggyakoribb indokai):

- túlzottan magas ár, mely elővásárlót tart távol (erre a későbbiekben még kitérek);
- felhalmozási célú vétel.

Képezheti-e a szerződés tárgyát több föld akár adásvétel, akár haszonbérlet esetén?

A válasz természetesen igen, ugyanakkor különös figyelmet igényel, hogy több föld esetén a vételár, illetve a haszonbérleti díj összege egybefog-

laltan, vagy az egyes ingatlanokra külön-külön kerül-e megjelölésre.

A Fftv. 19. § (5) bekezdése esetén több föld egybefoglalt vételáron történő eladására akkor kerülhet sor, ha azok egymással szomszédosak, vagy egy mezőgazdasági üzemközpont-hoz tartoznak. Míg a haszonbérlet esetén a Fftv. 47. § (5) bekezdése – valamint a Fétv. 56. § (4) bekezdése – ad iránymutatást, mely szerint több föld egybefoglalt haszonbér ellenében történő haszonbérbe adására akkor kerülhet sor, ha azok egymással szomszédosak, vagy egy mezőgazdasági üzemközpont-hoz tartoznak.

A vételár, haszonbér egybefoglalt, ha valamennyi ingatlan vételárát, bérleti díját egy összegben, egységesen határozzák meg vagy az ingatlanokat együttesen, dologösszességként értékesítik, adják bérbe. Nincs jelentősége annak, hogy egyébként az ingatlanok árát külön-külön is meghatározzák a szerződésben.

A szomszédos föld meghatározása az egyszerűbb, hiszen a Fftv. 5. § 23. pont alapján az olyan föld, amely - a település közigazgatási határától függetlenül - a jogügylet tárgyát képező földdel közvetlenül, illetve önálló helyrajzi szám alatt nyilvántartott út, árok, csatorna közbeékelődésével közvetve érintkezik. Ettől bonyolultabb kérdés a mezőgazdasági üzemközpont-hoz tartozás, ugyanis az üzemközpont fogalma földműveshez vagy mezőgazdasági termelőszervezethez kapcsolható és az eladó (bérbeadó) vagy földhasználó oldalán állhat fenn. A „tartoznak” ige jelen idejű használata azt feltételezi, hogy a szerződés megkötésekor valósul meg ez a feltétel és nem a vétel eredményeként. Ugyanakkor a Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság nemrégiben született ítélete szerint a vevő oldaláról, tehát a vétel eredményeként vette figyelembe az egy mezőgazdasági üzemközpont-hoz tartozást.

A haszonbérleti szerződések vonatkozásában a *Kúria Kfv.VI.37.662/2016/6. (EBH2017. K.26.)* és *Kfv.VI.37.663/2016/5.* számú ítéletei már iránymutatást adtak, adásvétel vonatkozásában erre még várunk kell.

A Kfv.VI.37.662/2016/6. számú ítélet tényállása szerint a felperesi beavatkozó a 2015. január 26-én kelt haszonbérleti szerződéssel a felperes haszon-

bérletébe adott 3 győrteleki, szántó művelési ágú ingatlant. A szerződő felek a haszonbérleti díj mértékét évi 100.000.- forint/hektárban - összesen 511.600.- forintban - határozták meg. Ezen belül külön-külön rögzítették az egyes ingatlanokhoz kapcsolódó éves bérleti díjat. A szerződés külön nem rögzíti, hogy a felek több föld egybefoglalt haszonbér ellenében történő haszonbérbeadásában egyeztek meg. A Kúria álláspontja szerint annak van döntő jelentősége, hogy a szerződés az éves bérleti díjat elsődlegesen egybefoglaltan tartalmazza, melyből a felek azon akaratára kell következtetni, hogy a földterületeket egységesen kívánták haszonbérbe adni-venni. Az arra irányuló akaratukat nem rontja le a haszonbér ingatlanonkénti meghatározása. A felülvizsgálati bíróság utal arra, hogy a Kfv.VI.37.663/2016/5. számú ügy tényállása hasonló, az eltérés abban áll, hogy jelen ügyben az érintett ingatlanok szomszédosak, így a Földforgalmi tv. 47. § (5) bekezdésében írt két kötelező feltétel fennállt. A másik ügyben az ingatlanok nem szomszédosak, ezért a második feltétel - az egy üzempontponthoz tartozás hiányára is figyelemmel - nem valósult meg

Amennyiben egy szerződésben akként kerül egybefoglaltan meghatározásra a vételár, vagy haszonbérleti díj, hogy az ingatlanok egyébként a fent hivatkozott jogszabályi rendelkezéseknek nem felelnek meg, az a szerződés jóváhagyásának megtagadását eredményezi.

Ha a jogszabályi feltételek bekövetkezése esetén a szerződésben a vételár, haszonbérleti díj egybefoglaltan kerül meghatározásra, úgy az ajánlatot csak egyben lehet elfogadni, vagyis nem lehet válogatni az ingatlanok között, ebben az esetben az egy ingatlanra vonatkozó elővásárlási, előhaszonbérleti jogot megalapozó körülményt úgy kell tekinteni, mintha valamennyi ingatlanra vonatkozóan fennállna és a sorrendet ennek megfelelően kell megállapítani. Ha azonban a jogosult kizárólag arra a földre vonatkozóan tesz elfogadó nyilatkozatot, amelyre elővásárlási joga fennáll, nyilatkozata új ajánlatnak minősül (Fétv. 19. §). A közzétételi kérelem az elővásárlási és előhaszonbérleti jog gyakorlása érdekében az adásvételi és a haszonbérleti szerződés hirdetményi úton történő közlésére vonatkozó eljárási szabá-

lyokról szóló 474/2013. (XII. 12.) Korm. rendelet (474/2013.Korm.) 2. § (2) bekezdés és 10. § alapján a földek fekvése szerinti bármelyik illetékes települési önkormányzat jegyzője részére benyújtható.

Fentiektől eltérően azonban akkor is képezheti több föld egy szerződés tárgyát, ha a fenti feltételeknek nem felel meg, azonban ekkor nincs lehetőség arra, hogy a vételár, haszonbérleti díj egybefoglaltan kerüljön meghatározásra, így az egyes ingatlanok vonatkozásában külön-külön fel kell tüntetni a vételárat vagy haszonbérleti díjat. A szerződést a 474/2013.Korm. 3. § (4a) bekezdése szerint valamennyi érintett önkormányzatnál azonos napon kell kifüggeszteni, a kifüggesztéshez a szerződést adásvétel esetén 4-4, haszonbérlet esetén 3-3 példányban kell megküldeni. Az elfogadó jognyilatkozatot ingatlanonként lehet, illetve kell megtenni, vagyis az egyes ingatlanok között lehet „szemezgetni”. Ebben az esetben az elővásárlási, előhaszonbérleti jogosultságot is külön-külön kell meghatározni, s így jegyzéket is külön-külön kell készíteni.

Amennyiben az adásvételben az elővásárlási jogosultság megjelölésére tévesen kerül sor, úgy az adásvételi szerződés jóváhagyásának a megtagadásának van helye, vagy a szerződés a jogszabályi rendelkezések szerint bejelentkezett elővásárlásra jogosulttal jóváhagyható?

A Kúria Kfv.III.37.681/2016/10. számú ítélet tényállása szerint a felperesek között adásvételi szerződés jött létre egy szántó művelési ágú ingatlanra. Az alperes a szerződés utólagos vizsgálata során megállapította, hogy az I. rendű felperesnek mint vevőnek az elővásárlásra vonatkozó nyilatkozata nem felelt meg a valós helyzetnek, mivel ezen joga nem az általa megjelölt ranghelyen alapult, ugyanis nem minősül helyben lakónak, ezért nyilatkozata semmis. Ennek következtében az alperes a szerződést azzal hagyta jóvá, hogy a vevő helyébe az elfogadó nyilatkozatot tévő alperesi beavatkozó lép. A felperesek keresetet terjesztettek elő és az alperes határozatának felülvizsgálatát és hatályon kívül helyezését kérték. Az elsőfokú bíróság a

felperesek keresetét elutasította. Megállapította, hogy a szerződés megfelel az érvényességi kellékeknek. Az elővásárlási jogosultság nem tekinthető olyan lényeges kérdésnek, amely a szerződés létrejöttét befolyásolná, és nem is érvényességi feltétele a szerződésnek. A felperesek fellebbezése folytán a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét a per fő tárgya tekintetében helybenhagyta, a Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. Az Fftv. 28. §-ában foglalt előírásra figyelemmel a mezőgazdasági igazgatási szervnek a vizsgálatot azonos szempontok alapján kell elvégezni, a szerződés szerinti vevő és az elfogadó nyilatkozatot benyújtó személyek vonatkozásában is, így azonos szempontok alapján kell őket értékelni. Az Fftv. szankcionálja az elfogadó nyilatkozatot benyújtó személyt, és a megtagadás jogkövetkezményét írja elő. Nem történhet ez másként a szerződés szerinti vevő esetében sem, az ő szerződéses jognyilatkozata értékelésekor. Hangsúlyozza a Kúria, hogy a szerződés szerinti vevő személyében lévő hiba – elővásárlási jog téves megjelölése - nem eredményezheti a jogügylet semmisségét, és az elővásárlási jog gyakorolható, hiszen ezáltal érvényes szerződéskötésre nyílik lehetőség. A törvény ily módon szankcionálja a ranghely téves meghatározását. Kétségtelen, hogy a szerződéses vevő kizárása esetén előfordulhat, hogy a rangsorban hátrébb álló, de ugyanakkor helyesen nyilatkozó személylyel kerül jóváhagyásra az adásvételi szerződés, de így van ez akkor is, ha a sorrendben előrébb álló elfogadó jognyilatkozatot benyújtó személy alakilag hibás nyilatkozatot tesz, hiába előzné meg a vevőt, vonatkozásában megtagadási ok áll fenn.

A földműves tulajdonostárs Fftv. 18. § (3) bekezdése szerinti elővásárlási joga is számos kérdést vetett fel, melyre végülis a Kúria iránymutató határozataiban adta meg a választ.

A Kúria *Kfv.III.37.673/2016/4.* számú ítéleti tényállása szerint a külterületi ingatlan tulajdoni hányadára eladó és a felperesi vevő (aki az adott ingatlanban tulajdonostárs volt) között adásvételi szerződés jött létre. Az alperes az adásvételi szerződés jóváhagyását megtagadta. A felperes

keresetet terjesztett elő az alperes határozatának felülvizsgálata iránt. Az elsőfokú bíróság a felperes keresetét elutasította, majd a felperes fellebbezése folytán eljáró másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta. A jogerős ítélet ellen az alperes nyújtott be felülvizsgálati kérelmet. A Kúria rámutatott arra, hogy a Fétv. 13. § (3) bekezdése egyértelműen előírja, hogy az adásvételi szerződésben rögzíteni kell azt is, hogy a vevő elővásárlásra jogosult-e, mely törvényen, és az ott meghatározott sorrend mely ranghelyén áll fenn. A szerződés 4. pontja tartalmazta, hogy a felperest az ingatlan tulajdonostársaként a Fftv. 18. § (3) bekezdése alapján elővásárlási jog illeti meg. A Kúria egyetértett azon jogi állásponttal, hogy téves volt a jóváhagyás megtagadása azon indokolással, hogy a felperes csak akkor hivatkozhatna e jogszabályhely alapján fennálló elővásárlási jogára, ha az ingatlant nem neki, hanem egy harmadik személynek adná el. A Fftv. 18. § (3) bekezdésének helyes értelmezése szerint a harmadik személy bárki lehet, aki nem tulajdonostárs. A tulajdonostársnak akkor van elővásárlási joga, ha a másik tulajdonostárs a tulajdoni hányadát nem egy harmadik tulajdonostársnak, hanem egy kívülállónak, tehát harmadik személynek kívánja eladni. Tulajdonostársnak tulajdonostárssal szemben nincs elővásárlási joga, de mindenki mással (kivéve a Magyar Államot) szemben igen. A tulajdonostárs vevőként hivatkozhat a Fftv. 18. § (3) bekezdésében rögzített elővásárlási jogára, mely szerint ő a 18. § (1), (2) bekezdéseiben felsorolt nem tulajdonostárs jogosultakat megelőzi.

Ehhez képest a fentiekben hivatkozott megkeresések eredményeként kézhezvett válaszok továbbra is eltérő képet mutattak: Heves megyében például a földműves tulajdonostárs csak akkor előzheti meg (2017. szeptemberi tájékoztató szerint) a többi elővásárlásra jogosultat, ha a tulajdonostárs tulajdoni hányada harmadik személy javára kerül eladásra. Somogy megyében is rendszeresen problémaként merült fel a 18. § (3) bekezdésének alkalmazása; a tulajdonostárs további tulajdonszerzése feltételeinek megítélésében a Dél-Dunántúl területén nem csak a hivatalok, hanem a bíróságok gyakorlata sem egységes.

Mi a helyzet akkor, ha az eladó kiskorú? Mikor kell kérni a gyámhatóság hozzájárulását és mikor a mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyását, mi a helyes sorrend?

A Nyíregyházi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság ekörben született ítéletének tényállása szerint a kiskorú eladók helyett törvényes képviselő írta alá az adásvételi szerződést, melyet megküldtek az illetékes jegyző részére az elővásárlásra jogosultakkal hirdetményi úton történő közlés érdekében. A kifüggesztéskor a szerződésen még nem szerepelt a gyámhatóság jóváhagyó záradéka, ezért a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kormányhivatal megtagadta a szerződés hatósági jóváhagyását, álláspontja szerint már a közzétételi eljárást megelőzően be kell szerezni a gyámhatóság hozzájárulását.

A bíróság a Fftv. 23. §-ra, valamint a Fétv. 27. és 34. §-ira, valamint a Ptk. 2:25. §-ra utalva rámutatott arra, hogy a kiskorú törvényes képviselője által aláírt adásvételi szerződés a valóságban jogszerűen létrejött szerződésnek minősül, mivel azt olyan személy kötötte meg, aki a jognyilatkozat megtételére jogosult volt, azonban jognyilatkozata érvényességéhez szükséges hatósági jóváhagyás még nem került megadásra, vagyis a szerződés érvényessége nem volt igazolt. A bíróság álláspontja szerint a kormányhivatalnak a rendelkezésre álló iratok alapján kétséget kizáróan nem volt az megállapítható, hogy a perbeli adásvételi szerződés érvényes szerződésnek minősül-e, a Fétv. 34. § (3) bekezdés második fordulata alapján az eljárást végzés formájában meg kellett volna szüntetnie, nem pedig határozattal a hatósági jóváhagyást megtagadni.

A földművesnek nem minősülő közeli hozzátartozó tulajdonszerzésére a Fftv. 10. § (3) bekezdése vajon akkor is vonatkozik, ha elővásárlási jogát gyakorolja?

A kérdésre a *Kúria Pfv. VI.21.078/2016/6.* számú ítéletével (*BH2017. 300.*) adta meg a választ. Az irányadó tényállás szerint a felperes (I. r.

alperes közeli hozzátartozója, nem minősül földművesnek) egy 2014. november 28. napján létrejött adásvételi szerződésről 2015. május 5. napján szerzett tudomást, majd május 8-án levélben közölte az I. r. alperessel, hogy élni kíván elővásárlási jogával. Az I. r. alperes nem reagált a nyilatkozatra és a II. r. alperes részére adta meg a tulajdon jog bejegyzési engedélyt. Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy az adásvételi szerződés a felperes vonatkozásában hatálytalan és a felperes által gyakorolt elővásárlási jog alapján az adásvételi szerződés ugyanazon feltételek mellett a felperes és az I. r. alperes között jött létre. Az ítélet rámutatott arra, hogy a felperest az ingatlan tulajdonostársaként megillette az ingatlan tulajdoni illetőség tekintetében az elővásárlási jog és az alperesek által a jogosultságának megsértésével kötött adásvételi szerződés vele szemben hatálytalan. A II. r. alperes fellebbezése folytán eljáró másodfokú bíróság helyben hagyta az elsőfokú ítéletet, majd a Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. A Kúria hangsúlyozta, hogy a kivétel teremtésével a jogszabály célja az volt, hogy a családi gazdaságok a családi vagyon átrendezése esetén is egyben maradhassanak, a tulajdonszerzési korlátozás miatt az esetlegesen nem földművelő családtag ne veszítse el a család tulajdonában álló földeket. Nem indokolhatja az eltérést a kivételes szabályozástól az, hogy a testvér a megromlott kapcsolat miatt másnak akarja eladni tulajdonrészét. A jogszabály csak arról rendelkezik, hogy a tulajdonszerzési korlátozás nem irányadó „a tulajdonjogot átruházó személy” közeli hozzátartozója esetén. Az I. r. alperes tulajdonjogot átruházó személy, a felperes pedig az ő Fftv. 5. § 13. pontja szerinti közeli hozzátartozója, így a jogszabályi kivétel vonatkozik a perbeli esetre is, függetlenül attól, hogy a felperes ez esetben az elővásárlási joga gyakorlásával lépett a jogviszonyba.

Mit jelent a Fftv. 47. § (1) bekezdés szerinti „közvetlenül megelőző” kifejezés a volt haszonbérelő személyének megállapítása kapcsán?

A **BH2017.37.** számú döntés szerint a haszonbérletre vonatkozó szerződések alkalmazása szem-

pontjából a „közvetlen megelőző” kifejezés nem a haszonbérlő személyére, hanem az ajánlat közlésére és a jogszabály által előírt három éven keresztül fennálló haszonbérletre vonatkozik. Az irányadó tényállás szerint a felperes volt a haszonbérlője a perbeli ingatlanok 2009. augusztus 31-től 2015. január 1-jéig. 2015. március 23-án ismételt haszonbérleti szerződést kötött felperes az ingatlanokra a tulajdonosokkal, megjelölve a szerződésben, hogy elővásárlási joga a Fftv. 46. § (1) bek. a) pontja alapján áll fenn. Az alperes határozataival a haszonbérleti szerződések jóváhagyását megtagadta, hivatkozott arra, hogy felperes nem minősül előhaszonbérletre jogosultnak, mert a földet 2012. április 8. és 2015. április 7. között, 3 éven keresztül kellett volna haszonbérelnie. Felperes keresetet nyújtott be a határozatok felülvizsgálata iránt, melynek során az elsőfokú bíróság keresetének helyt adott, majd a másodfokú bíróság ezen döntést megváltoztatta és a keresetet elutasította. Felperes felülvizsgálati kérelme alapján a Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. A Kúria álláspontja szerint a jogszabályhely értelmezéséből, a mondat folytatásából következően („legalább három éven keresztül”) egyértelműen az a jogi álláspont vezethető le, hogy a közvetlenül megelőző szóhasználat időbeli értelemben határozza meg a haszonbérlést. Ezen fordulat a szerződéses időszak és az ajánlat időpontjának megszakítatlanságára utal. A felperesi állásponttal szemben a „haszonbérelni” ige múlt idejű alakja arra az esetre vonatkozik, amikor a szerződés az ajánlat közlését megelőző napon jár le, míg a jelen idő használata arra, amikor az ajánlat napján a korábbi szerződés még meg sem szűnt. A Kúria megítélése szerint a jogalkotó a korábbi haszonbérlőnek nem kívánt időbeli korlátozás nélkül előhaszonbérleti jogot biztosítani.

Az elfogadó nyilatkozat eltérhet-e lényeges kérdésben az ajánlatként közölt haszonbérleti szerződéstől? Lehet-e magasabb összegű haszonbérleti díjat ajánlani?

A Kúria Kfv.II.37.696/2015/6. (BH2016.347; KGD2017.45) számú ítélete szerint az Fftv. 50. § (2) bekezdése értelmében elfogadó nyilatkozat

esetében az előhaszonbérletre jogosult a haszonbérleti szerződésbe a haszonbérlő helyébe a haszonbérbeadóval történő közlés napján csak abban az esetben lép be, ha az Fftv. 49. § (5) bekezdése és a Ptk. 6:67. § (1) bekezdése értelmében az előhaszonbérletre jogosult az elfogadó nyilatkozatában a kifüggesztett haszonbérleti szerződést teljes terjedelmében, feltételek és változtatás nélkül fogadja el, attól semmilyen lényeges kérdésben nem tesz eltérő nyilatkozatot.

Az irányadó tényállás szerint haszonbérleti szerződés jött létre egy külterületi ingatlanra. A felperes a jegyzőhöz elfogadó nyilatkozatot tett, a haszonbérleti pályázati felhívásban foglaltakat magára nézve teljes körűen elfogadta, a bérleti díj tekintetében a szerződésben foglalt 9 forint/m²/év díjhoz képest 9,5 forint/m²/év díjat ajánl. A jegyző iratjegyzékkel az iratokat megküldte a haszonbérbeadónak, aki a felperessel kötött haszonbérleti szerződést, a magasabb haszonbérleti díj mellett. A Fejér Megyei Kormányhivatal Sárbogárdi Járási Hivatal Járási Földhivatala a felperest a földhasználati nyilvántartásba bejegyezte, az alperesi beavatkozót a nyilvántartásból törölte. A beavatkozó fellebbezése folytán eljáró Fejér Megyei Kormányhivatal Földhivatala az elsőfokú határozatot megváltoztatta, a felperes földhasználati nyilvántartásba vétel iránti kérelmét elutasította. A felperes keresetet nyújtott be az alperesi jogelőd határozatának felülvizsgálata iránt. Az elsőfokú bíróság a felperes keresetét megalapozottnak találta, ezért az alperesi jogelőd határozatát hatályon kívül helyezte. A jogerős ítélet ellen az alperes és az alperesi beavatkozó felülvizsgálati kérelmet nyújtottak be. A Kúria az ítéletet hatályon kívül helyezte és a felperesi keresetet elutasította. A Kúria rámutatott, hogy tévedett az elsőfokú bíróság abban a kérdésben, hogy a felperes elfogadó nyilatkozatát nem tekintette új ajánlatnak és ebből a szempontból irrelevánsnak tekintette azt, hogy a haszonbérlet vonatkozásában az elfogadó nyilatkozat eltért a kifüggesztett szerződéstől. Nem lehetséges ugyanis az elfogadó nyilatkozatban kikötéseket tenni, feltételeket szabni, vagy a haszonbérleti szerződéshez képest lényegi kérdésben attól eltérő tartalmú elfogadó nyilatkozatot tenni. A haszonbérlet tekinteté-

ben a haszonbérleti díj mértéke lényeges kérdésnek tekintendő, a haszonbér tekintetében eltérő tartalmú elfogadó nyilatkozat tétele nem felel meg a teljes körű elfogadásnak, ezért a lényeges kérdésben eltérő tartalmú elfogadó nyilatkozatot új ajánlatnak kellett tekinteni.

Mikor kell fennállnia az elővásárlási jogosultságnak: a szerződés kifüggesztésekor, vagy az elővásárlási jog gyakorlásának időpontjában?

A **Kúria Kfv.III.37.388/2016/6.** számú ítéletében rámutatott, hogy valamely arra jogosult elővásárlási jogának akkor kell fennállnia, amikor az Fftv. 21. § (3) bekezdése szerint a közlés kezdő napjától számított 60 napos jogvesztő határidőn belül elfogadó nyilatkozatot tesz. Az Fftv. 18. § (3) bekezdésének, 21. § (1), (3) bekezdésének együttes értelmezése alapján arra vonható le következtetés, hogy sem az Fftv., sem a Fétv. nem tartalmaz rendelkezést arra, hogy az elővásárlási jognak a szerződéskötéskor, az adásvételi szerződésnek a települési önkormányzat polgármesteri hivatala, illetve közös önkormányzati hivatal hirdetőtáblájára való kifüggesztésekor, esetleg a hirdetményi úton történő közlés kezdő napján fenn kellene állnia, ezért az elővásárlási jog jogosultja legkésőbb a 60 napos jogvesztő határidő utolsó napján elfogadó nyilatkozatot tehet, ha annak megtételekor az Fftv.-ben, illetve a Fétv.-ben rögzített feltételeknek megfelel.

Véletlen elírás az elővásárlási nyilatkozatban alapot adhat-e a nyilatkozat törvényellenességének megállapítására?

A **Kúria Kfv.IV.37.224/2016/6.** számú ítélete tényállása szerint adásvételi szerződés jött létre szántó művelési ágú ingatlan 1/1 tulajdoni arányára. A felperes, mint elővásárlásra jogosult az adásvételi szerződésre elfogadó nyilatkozatot tett, azonban a vételi ajánlat nem az adásvételi szerződéssel érintett .../24., hanem a .../4. hrsz.-ú földrészletre érkezett. A Kúria megítélése szerint

az ügyben nem az volt az eldöntendő kérdés, hogy az elfogadó nyilatkozatnak tartalmaznia kell-e az adásvétellel érintett ingatlan helyrajzi számát, hanem az, hogy ha az elővásárlásra jogosult elfogadó nyilatkozata mindent a törvényeknek megfelelően tartalmaz, azonban a .../24. hrsz.-ú ingatlan helyett a .../4 helyrajzi számot jelöli meg, ez a tévedés önmagában alapot-e az elfogadó nyilatkozat törvényellenességének megállapítására. A Kúria rámutat, hogy a helyrajzi szám pontos megadása adott esetben kikerülhetetlen érvényességi feltétel lehet, azonban jelen esetben a felperes egy már meglévő adásvételi szerződést fogadott el az abban foglaltak szerint, az adásvételi szerződésben a helyes helyrajzi szám szerepelt. A felperes az elfogadó nyilatkozatban a termőföld tulajdonosait név szerint felsorolta, az elfogadó nyilatkozat alapján egyértelműen beazonosítható volt, hogy a vételi szándék mire irányult. A Fftv. 21. § (5) bekezdésének szövege a helyrajzi szám megjelölésének kötelezettségét szövegszerűen nem tartalmazza.

Vizsgálható-e az adásvételi szerződés hatósági jóváhagyását követően, hogy a tulajdonostárs részére a vételi ajánlat közvetlenül megküldésre került-e?

A kérdésre a **Kúria Kfv.II.37.364/2016/9.** számú ítéletében (**KGD2017. 153.**) adta meg a választ, melynek lényege szerint a termőföldre kötött szerződés hatósági jóváhagyását követően az ingatlan-nyilvántartási eljárásban nem vizsgálható, hogy a tulajdonostársat fel kellett-e hívni az elővásárlási jog gyakorlására vagy sem. A Kúria rámutatott, hogy az adásvételi szerződés hatósági jóváhagyására vonatkozó szabályok szerint a mezőgazdasági igazgatási szerv az a hatóság, amely a részére jóváhagyás céljából megküldött okiratokat megvizsgálja, és e vizsgálat körébe tartozik a Fftv. 23. § (1) bekezdése alapján annak vizsgálata is, hogy kik között hagyható jóvá a szerződés, az elővásárlási jog jogosultjai közötti rangsorban ki az, akivel szemben az adásvételi szerződés jóváhagyható és a jóváhagyásnak minden jogszabályi feltétele fennáll-e, a jogszabályban előírt tartalmú nyilatkoza-

tok és alakszerűségek, mint feltételek teljesültek-e. A perbeli esetben ezt a vizsgálatot a mezőgazdasági igazgatási szerv már lefolytatta, az adásvételi szerződést jóváhagyó záradékkal ellátta. E rendelkezések alapján az ingatlanügyi hatóság a hozzá tulajdonjog bejegyzése iránti kérelem kapcsán benyújtott adásvételi szerződést abból a szempontból már nem vizsgálhatta, hogy az elővásárlási jog gyakorlása jogszerű volt-e, kik között kellett volna jóváhagyni az adásvételi szerződést, a felperes elővásárlási joga megelőzi-e a vevő elővásárlási jogát, a felperessel közölték-e, kellett volna-e közölni az adásvételi szerződést, tudta-e gyakorolni az elővásárlási jogát vagy sem. Mindezeknek a kérdéseknek a vizsgálata a mezőgazdasági igazgatási szerv eljárására tartozott.

Milyen feltétellel tagadhatja meg az agrárkamara a szerződés jóváhagyásának támogatását a forgalmi érték és a vételár aránytalanságára hivatkozva?

A **Kúria Kfv.IV.37.784/2016.** számú ügyben meghozott ítéletében rámutatott arra, hogy a föld adás-vételéhez való jóváhagyás támogatásának megtagadása a forgalmi érték és a vételár aránytalanságára hivatkozva csak akkor jogszerű, ha egyben igazolható az is, hogy a vevő ezzel meghatározott elővásárlásra jogosultakat tart vissza e joguk gyakorlásától. A föld vételára szakkérdés, elővásárlásra jogosultak ilyen irányú szándéka pedig ténykérdés.

A felperes, mint eladó és a perben nem álló vevő adásvételi szerződést kötöttek az eladó kizárólagos tulajdonát képező termőföldre vonatkozóan. A felek a szerződésben meghatározták a vételárat részletfizetési könnyítéssel. Az adásvételi szerződés az elővásárlásra jogosultakkal való közlés végett kifüggesztésre került, a kifüggesztés időtartama alatt az elővásárlásra jogosultak részéről elfogadó jognyilatkozat nem érkezett.

A helyi földbizottság jogkörében eljáró Magyar Agrár-, Élelmiszergazdasági és Vidékfejlesztési Kamara megyei elnöksége (a továbbiakban: Kamara) állásfoglalásával az adásvételi szerződés jóváhagyását nem támogatta. Megállapította, hogy az

ellenérték a föld forgalmi értékével nem áll arányban és az aránytalansággal a vevő elővásárlási jogosultat tart távol az elővásárlási jogának gyakorlásától. A kamarai állásfoglalás utalt arra, hogy köztudomású tény, mely szerint a településen a földek átlagára az adásvételi szerződésben szereplő ellenértékhez képest jelentősen alacsonyabb. Az állásfoglalással szemben a felperes kifogással élt, a kifogás alapján eljáró alperesi önkormányzat a kifogást elutasította. A felperes keresetet nyújtott be az alperes határozatával szemben. Az ügyben eljáró bíróság a felperes keresetét elutasította. A felperes felülvizsgálati kérelme alapján eljáró Kúria a jogerős ítéletet és az alperes határozatát hatályon kívül helyezte, és az alperest új eljárásra kötelezte. A Kúria megítélése szerint az Fftv. 24. § (2) bekezdése alapján a kamara köztudomású tények és legjobb ismeretei alapján dönt. Ugyanakkor ez a döntése egy alapjog-gyakorlásra - a tulajdonosnak a tulajdonával való rendelkezése során meghozott döntésére vonatkozik - így nyilvánvaló, hogy olyan általános fogalmak, mint a „köztudomású tény”, vagy a „legjobb ismeret” nem lehetnek a tulajdonkorlátozás alapjául szolgáló végérvényes megállapítások. A földbizottság, illetve a helyébe lépő kamara pusztán véleményt nyilvánít az adásvétel tárgyában. Ebben a processzusban az első érdeminek tekinthető közhatalmi döntést a helyi önkormányzat képviselő-testülete hozza meg a kamara állásfoglalása elleni kifogás elbírálása során. A képviselő-testületi eljárásban különös súlya van a tényállás teljes körű feltárásának, hiszen a képviselő-testület döntése a tulajdonnal való rendelkezés szabadságát már közvetlenül, közhatalmi beavatkozás formájában érinti. A jogorvoslati rendszer következő állomásán, azaz a képviselő-testületi döntés bírósági felülvizsgálata során a tényállás-feltárás és a jogszerűségi szempontok egyidejű érvényesítése mellett - figyelemmel az Alaptörvény 28. cikkére is - úgy kell meghozni a döntést, hogy az Fftv.-ben megállapított közérdekű cél megvalósulhasson, de a célhoz szükséges korlátozás se legyen aránytalan. A fenti eljárás egy jelentős szabályát iktatta be az Abh. alkotmányos követelmény formájában, amikor kimondta, hogy a jogorvoslatihoz való alapjog érvényesülése csak akkor biztosított, ha a földbizottságok állásfoglalá-

sa a törvényben megkövetelt értékelést olyan részletességgel tartalmazza, hogy annak okszerűsége érdemben is elbírállható a hatósági eljárásban, a hatósági döntés ténybeli megalapozottsága és jogszerűsége pedig nemcsak formai szempontból, hanem érdemben is felülbírállható a bírósági felülvizsgálat során. Így különösen megnövekedett a képviselő-testületi eljárás garanciális jellege, figyelemmel arra, hogy az Abh. a fentiekben érdemi eljárást ír elő. Immár tehát nemcsak a tulajdonhoz való jog, hanem egy másik alapjog, a jogorvoslat-hoz való jog érvényesülése is azon múlik, hogy az ügyben a tényállás feltárára került-e olyan módon, amely alapján a törvényi rendelkezéseknek való megfelelés megnyugtatóan igazolható.

Előhaszonbérletre tett ajánlatban, elfogadó nyilatkozatban megjelölhető-e több jogcím?

A kérdésre a **KGD2017. 177.** számú döntés (**Kúria Kfv.II.37.607/2016/6.**) adta meg a választ, mely rámutatott, hogy az előhaszonbérletre tett ajánlatban, elfogadó nyilatkozatban több jogcím is megjelölhető. Az ajánlatot tevő és az elfogadó nyilatkozatot tevő által állított jogcímek vizsgálatát a mezőgazdasági igazgatási szerv végzi el a jóváhagyási eljárás során.

Hasonló döntést tartalmazott a **Kúria Kfv.VI.37.721/2016/4.** számú ítélete, mely szerint ha az előhaszonbérletre jogosult e jogát több jogalapon is gyakorolhatja, a mezőgazdasági igazgatási szerv feladata ezek vizsgálata, rangsorba állítása és a további jogosultakkal való összevetése. A haszonbérletre jelentkező az elfogadó nyilatkozatában nem köteles választani a jogalapok közül, és kizárólag csak egyet megjelölni. Az alkalmazandó jogszabályok tartalmi, nyelvtani, logikai értelmezése alapján megállapítható, hogy nincs olyan jogszabályi rendelkezés, amely tiltaná több jogalap megjelölését. A törvény szövegéből nem következik az, hogy az elfogadó nyilatkozatot tevő csak egy sorrendben előbb vagy később álló jogosultsági címet, jogalapot (pl. helyben lakó földműves) jelölhetne meg.

Közös tulajdonban álló föld haszonbérlete esetén megkötött használati megállapodás aláírását elmulasztó tulajdonostárs hallgatása hogyan értelmezendő?

A **Kúria Kfv.II.37.347/2016/5.** számú ítélete kifejtette, hogy a Fétv. 71.§ (3) bekezdésében írt jogkövetkezmény alkalmazandó akkor is, hogyha a tulajdonostárs átveszi a használati megállapodás-tervezetet, a megállapodást aláírja, de a térképi kimutatást nem. Az elsőfokú bíróság álláspontja szerint a Fétv. 71.§ (6), (8) és (9) bekezdésének együttes értelmezésével az állapítható meg, hogy a használati megállapodásnak kötelező tartalmi eleme a térképi kimutatás, a használati megállapodást aláíró tulajdonostársnak a térképi kimutatást is alá kell írnia, mert hozzájáruló nyilatkozata csak így lesz érvényes. A fentieknek a Fétv. 71.§ (3) bekezdésével való együttes értelmezése az ésszerű, miszerint ha az egyáltalán nem nyilatkozó tulajdonostárs hallgatását a törvény hozzájárulásnak tekinti, akkor a nem szabályszerűen nyilatkozó tulajdonostárs nyilvánvalóan a nem nyilatkozó tulajdonostársakkal kell egyezőnek tekinteni, és abba a csoportba kell sorolni. A Fétv. 71.§ (8) bekezdése szerint a használati megállapodás és a térképi kimutatás együtt érvényes, egymásnak elválaszthatatlan részei. Ebből következően az, aki e két dokumentum közül valamelyiket nem írta alá éppúgy a nem nyilatkozók csoportjába tartozik, mint az, aki egyiket sem írta alá. A Fétv. 71.§ (3) bekezdés c) pontja szerint a használati megosztáshoz való hozzájárulást megadottnak kell tekinteni, ha a megállapodás közlése eredményes, de a nyilatkozattételre megszabott határidőn belül a címzett nem nyilatkozott. A Kúria rámutat arra, hogy a fenti jogszabályhelynek éppen az volt a célja, hogy a hozzájárulás hiánya ne lehessen akadálya a földhasználat bejegyzésének.

Haszonbérbeadó halála esetén az egyik örökösrel kötött újabb haszonbérleti szerződés esetén szükség van-e a szerződés kifüggesztésére?

A kérdésre a **KGD2018. 36.** számú döntés (**Kúria Kfv.II.37.330/2016.**) adta meg a választ, mely szerint az örökös és a korábbi haszonbérlet között kötött szerződést új szerződésként kell kezelni, és mint haszonbérleti ajánlatot ki kell függeszteni. Lényegtelen, hogy a felek miért kötöttek új szerződést a korábbi haszonbérbeadó halála után, új szerződésként kell a hatóságnak döntenie arról, hogy kik között hagyja jóvá a haszonbérleti szerződést. A Kúria rámutatott, hogy a Fétv. 57. §-a határozza meg a haszonbérleti szerződés megszűnésének eseteit. Ezek között a haszonbérbeadó halála, mint megszűnési ok nem szerepel. Ettől függetlenül a felek nincsenek elzárva attól, hogy a szerződést közös megegyezéssel megszüntessék, illetve, hogy a haszonbérbeadó halála esetén, annak örökösei újabb szerződést kössenek a haszonbérlettel, a jogviszonyt új feltételekkel megkötött szerződéssel rendezzék. A perbeli esetben a korábbi haszonbérbeadó egyik örököse újabb haszonbérleti szerződést kötött a felperessel. Ez a szerződés nem utalt arra, hogy az a korábbi szerződés módosítása lenne, tehát azt új szerződésnek kellett tekinteni, annál is inkább, mert a szerződés - eltérően a korábbtól - kisebb földterületre és rövidebb használati időre vonatkozott. Ezt az új szerződést a termőföldre vonatkozó és a haszonbérbeadó által elfogadott haszonbérleti ajánlatként kellett kezelni a Földforgalmi tv. 49. § (1) bekezdése értelmében.

Az elővásárlási jog gyakorlására biztosított határidő anyagi jogi vagy eljárásjogi határidő?

Az **EBH2018. K.4.** számú döntés (**Kúria Kfv.II.37.700/2016.**) rámutatott, hogy az elővásárlási jog gyakorlására biztosított határidő anyagi jogi határidő. A határidő számítására a Ptk. 8:3. § (3) bekezdése irányadó, így ha a határidő utolsó napja munkaszüneti napra esik, a határidő a következő munkanapon jár le.

A termőföld eladásáról szóló küldemény kézbesítése mikor tekinthető szabályszerűnek?

A **KGD2018. 38.** számú döntés alapján (**Kúria Kfv.III.37.985/2016/7.**) az elővásárlásra jogosult részére a termőföld eladásáról szóló küldemény kézbesítése a kézbesítést igazoló nyilatkozata alapján megállapítható.

Az irányadó tényállás szerint a B. külterületi ingatlanukat a tulajdonosok eladták a beavatkozónak. Az ingatlanra a felperes részéről elfogadó nyilatkozat érkezett. A kamara a beavatkozó szerzését támogatta, erre tekintettel a mezőgazdasági igazgatási szerv a szerződést az eredeti vevővel hagyta jóvá. A kamara állásfoglalásával szemben a felperes kifogást nem nyújtott be, mert elmondása szerint részére kézbesítésre az nem került. A Kúriának arról kellett tehát döntést hoznia, hogy a jegyző kézbesítéséről szóló nyilatkozata jogszerűségét az a hatóság, mely a határozata meghozatalánál a jegyző nyilatkozatát is figyelembe veszi, köteles-e érdemben megvizsgálni. A 17/2015. (VI. 5.) AB határozatból a Kúria álláspontja szerint nem az következik, hogy a földbizottság állásfoglalását a hivatalos iratok kézbesítésére vonatkozó szabályok szerint kell elvégezni, csak annyi következik, hogy az érintett személyek számára - amennyiben ők ismertek - az állásfoglalást kézbesíteni kell. Az ügyben megállapítható volt, hogy az állásfoglalás kézbesítése megtörtént, a kézbesítés elmaradását illetően - mivel a megküldés ajánlott levélként történt a felperes részére - a felperesen lett volna a bizonyítás terhe, adott esetben tudakozvány beszerzésével arra vonatkozóan, hogy a kézbesítés a becsatolt okiratok ellenére nem történt meg a részére.

Természetesen a fentiekén kívül is számos határozat született már a Fftv. alkalmazása kapcsán, ugyanakkor álláspontom szerint a közeljövőben is számos iránymutató határozattal, döntéssel találkozhatunk majd, melyek iránymutatásukkal segítséget nyújtanak a „földforgalmi jogszabályrendszerben” történő eligazodásban.

A ZÁLOGJOGOSULT BEKAPCSOLÓDÁSA A VÉGREHAJTÁSI ELJÁRÁSBA

I. A jogintézmény célja és jellege

A zálogjog egy sajátos természetű jogintézmény a magyar polgári jogban, hiszen egyrészt idegen dologbeli jog (*ius in re aliena*), másrészt követelést biztosító mellékkötelezettség. Utóbbi miatt mondhatjuk azt, hogy a zálogjog értékjog, melynek elsődleges funkciója, hogy a dologból biztosítékként pénzérték elvonására jogosít: ez az érték pedig nem más, mint a jogosult igazolt követelése (a biztosított követelés), valamint ennek járulékai (kamat).²

A 2014. március 15. napján hatályba lépett Polgári Törvénykönyv³ (a továbbiakban: Ptk.) a zálogjog dologi jogi jellegét tekinti elsődlegesnek, amely leginkább abban érhető tetten, hogy a jogalkotó a zálogjogra vonatkozó rendelkezéseket a Dologi jogi könyvben szabályozza. A Ptk. 5:86. § (1) bekezdése szerint zálogjoga alapján a zálogjogosult a követelésének biztosítására szolgáló vagyontárgyból (a továbbiakban: zálogtárgy) más követeléseket megelőző sorrendben kielégítést kereshet, ha a biztosított követelés kötelezettje (a továbbiakban: személyes kötelezett) nem teljesít.

A zálogjogi igényérvényesítés a zálogjogosult választása szerint történhet bírósági végrehajtás útján, illetve bírósági végrehajtáson kívül⁴ azzal, hogy a fizetésiszámla-követelést terhelő jelzálog-

jog érvényesítése kizárólag előbbi módon lehetséges.⁵

Jelen tanulmány a bírósági végrehajtás útján történő zálogjogi igényérvényesítésre koncentrálna, és ennek folyamatát, jogi szabályozását, a gyakorlatban felmerülő problémákat, valamint a problémákra megoldási alternatívákat kínáló bírósági jogalkalmazást igyekszik a teljesség igénye nélkül prezentálni.

A jogintézmény célja akként határozható meg, hogy a zálogjogosult Ptk.-ban biztosított kielégítési elsőbbségi igénye érvényesülhessen akkor is, ha harmadik személy indít végrehajtást az adóssal szemben olyan esetben is, amikor a zálogjogosult zálogtárgyból való kielégítési joga nem nyílt meg, tehát a követelése nem járt le.⁶

A zálogjog érvényesítésére a zálogtárgy fedezeti jellegének és a zálogjogosult kielégítési elsőbbségének megóvása érdekében kerül sor. A végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódásra pedig azért van szükség, mert ennek hiányában a zálogjogosult a zálogtárgy értékesítése (árverése) során befolyt vételárból nem részesülhetne, és követelésének biztosítéka elveszne. Az árverés következtében a zálogjog ugyanis megszűnik.⁷

Eredményes bekapcsolódási eljárás esetén, a zálogjogosult kielégítési elsőbbsége a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban Vht.) 169-170. §-aiban realizálódik.

Fentiekből tehát levonható azon következtetés, hogy kardinális jelentőséggel bír a zálogjogi bekapcsolódás jogintézménye, amikor harmadik személy által indított bírósági végrehajtás során a zálogjogi követelés biztosítékaul szolgáló vagyontárgyat a végrehajtó lefoglalja, veszélyeztetve ezzel a zálogjogosult zálogtárgyból történő kielégítését.

A tanulmány elején már történt utalás arra, hogy a zálogjog sajátos természettel bír. Ez a specifikum

¹ A Szerző bírósági titkár a Kisvárdai Járásbíróságon

² BÍRÓ György: *Kötelmi Jog közös szabályok szerződésben*; Novotni Kiadó, Miskolc, 2006. 489-490. o.

³ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

⁴ a zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítése; a zálogtárgy tulajdonjogának a zálogjogosult által történő megszerzése; vagy az elzálogosított jog vagy követelés érvényesítése

⁵ A Ptk. a végrehajtáson kívüli zálogjogi igényérvényesítést teszi főszabállyá

⁶ PESTOVICS Ilona: Változások a végrehajtási jogban – II. rész; *Közjegyzők közlönye*, 2002/1. szám 3. o.

⁷ KAPA Mátyás: *Ha az adós nem fizet*. Második, átdolgozott kiadás; HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2012. 54. o.

a zálogjogi bekapcsolódás jellegében is megmutatkozik, mivel a bekapcsolódásra irányuló kérelem végrehajtás elrendelése iránti kérelemnek minősül, hiszen egy új végrehajtást kérő, egy új követelés kielégítése céljából érvényesíti igényét, azonban már egy folyamatban lévő végrehajtási eljárásban teszi mindezt. A bírósági végrehajtási ügyvitelről és pénzkezelésről szóló 1/2002. (I. 17.) IM rendelet (a továbbiakban: Vüsz.) 7. § (2) bekezdése is végrehajtás elrendelése iránti kérelemnek nevezi a zálogjogosult végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódása iránti kérelmét. A Vht. – amely a Vüsz.-nél magasabb szinten helyezkedik el a jogforrási hierarchiában – viszont a 10. §-ban a végrehajtható okiratok között a bekapcsolódást engedélyező végzést nem tünteti fel, amely azzal indokolható, hogy nem egy önálló, hanem egy járulékos végrehajtási eljárásról van szó, amely függő viszonyban van az alap-végrehajtással. Ezen függő viszony miatt szokták nevezni a zálogjogi bekapcsolódást járulékos végrehajtásnak, vagy kvázi-végrehajtásnak is.⁸ A rendhagyó jelleg abban is észlelhető, hogy a végrehajtás elrendeléséhez megkívánt ún. általános feltételek⁹ fennállása nem szükséges, sőt indifferens a zálogjogi bekapcsolódás engedélyezéséhez, hiszen a kielégítési jog megnyíltát - szemben a végrehajtás általános feltételeivel - a bíróság az alapján állapítja meg, hogy a zálogtárgyat végrehajtási eljárás során lefoglalták, következtetéképpen a foglalása ténye az, amely relevanciával bír jelen nemperes eljárás szempontjából.

A zálogjogosult végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódása viszonylag fiatal jogintézmény, azonban hatályos formáját többszöri jogszabály módosítás révén nyerte el, és – figyelemmel bizonyos jelenleg is fennálló, általam ismertetni kívánt, jogi szabályozást igénylő számos problémára – korántsem gondolom, hogy a mostani szabályozás lenne a végleges „verzió.”

⁸ A Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara elnökének 2002. január 29. napján kelt „A jelzálogjogosult bekapcsolódása a végrehajtási eljárásba (Gyakorlati tanácsok a jogszabály alkalmazására)” elnevezésű ajánlása.

⁹ Vht. 13. §

II. A zálogjogosult értesítése a foglalásról

Ahhoz, hogy a zálogjogosult érvényesíteni tudja kielégítési elsőbbségét, tudomást kell szereznie arról, hogy a követelést biztosító zálogtárgyat a végrehajtó lefoglalta. Erről a végrehajtó felhívása alapján értesül. A végrehajtó a foglalás után, illetve a lefoglalt vízi, légi jármű lajstromát vezető szervezet 103/A. § (2) bekezdése szerinti tájékoztatásának kézhezvételét követően haladéktalanul értesíti az ingóság lefoglalásáról azt, akiről valószínűsíthető, hogy a lefoglalt ingóságon zálogjoga áll fenn. Így jár el a végrehajtó a hitelbiztosítéki nyilvántartás és a zálogjogi nyilvántartás adatainak beszerzését követően is.¹⁰ Megjegyzendő, hogy a hitelbiztosítéki nyilvántartás nem közhiteles, online nyilvántartás, amely nem a zálogtárgyakat tartja nyilván (realfólium), hanem a zálogkötelezett személyéhez kapcsolja a bejegyzést (perszonalfólium).¹¹ Ingók esetében a végrehajtó foglalási jegyzőkönyv kiállításával foglal, mely jegyzőkönyv kiállításának helye alapozza meg a végrehajtási igényper kizárólagos illetékességét.¹² A Vht. egyes speciális ingóságok, például nemesfémek, készpénz, gépjármű, üzletrész foglalására azonban eltérő szabályokat állapít meg.¹³

Itt kívánom megjegyezni, hogy a zálogjogi bekapcsolódásra vonatkozó szabályok megegyeznek ingó és ingatlan esetében, amelyet fémjelez a Vht. 140/A. §-a, amikor utaló szabályként úgy rendelkezik, hogy a végrehajtást foganatosító bíróság a zálogjogosult végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódásáról a zálogjogosultnak a 140. § (6) bekezdése szerinti kérelmére a 114/A. § szerint dönt. Az azonos szabályozás csupán egyetlen ponton tér el, nevezetesen a zálogjogosult értesítésének időpontjában, ugyanis ingatlan esetében a zálogjogosult értesítése a becsérték közlésével egyidejűleg

¹⁰ Vht. 114. § (1) bekezdés

¹¹ A hitelbiztosítéki nyilvántartásról szóló szabályokat a 2013. évi CCXXI. törvény és az annak végrehajtását szabályozó, a hitelbiztosítéki nyilvántartás részletes szabályainak megállapításáról szóló 18/2014. (III. 13.) KIM rendelet tartalmazza.

¹² A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: új Pp.) 539. § (1) bekezdés

¹³ Vht. 98-103/D. §

történik, amely egy későbbi időpontot jelent az ingóknál megismert foglalás foganatosításához képest, hosszabb időt biztosítva ezzel az adósnak arra, hogy tartozását rendezze az ingatlan értékesítése előtt. Az ingatlan foglalása egyébként a végrehajtási jognak az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésével valósul meg, és kizárólag az ingatlan fekvési helye szerinti járásbíróóság lesz illetékes egy esetleges végrehajtási igényper esetén.¹⁴ Ingatlan esetében tehát az ingatlan-nyilvántartás az, amelyből megállapítható, hogy az adott vagyontárgyat terheli-e zálogjog, amely a gyakorlatban a tulajdoni lap teherlapjának megvizsgálásával történik. Megjegyzendő, hogy a széljegyzen szereplő zálogjogosultat a végrehajtónak nem kell értesítenie a bekapcsolódás lehetőségéről, amely a Fővárosi Bíróság BDT2000. 197. számú döntéséből levezethető.

Felmerül a kérdés, hogy előterjeszhető-e a zálogjogi bekapcsolódás iránti kérelem végrehajtói értesítés hiányában? Álláspontom szerint ingók esetében minden további nélkül, hiszen a Vht. 114/A. § (2) bekezdés alapján a kielégítési jog megnyíltat a bíróság az alapján állapítja meg, hogy a zálogtárgyat a végrehajtási eljárás során lefoglalták. Bár a jogszabályi rendelkezés zálogtárgyat említ, amelybe az ingó és ingatlan egyaránt beletartozik, azonban véleményem szerint utóbbi esetben szükséges és indokolt megvárni a végrehajtói becsértékközlést, ugyanis az elmúlt időszakban éppen – az általam már említett – adós védelme érdekében történt azon jogszabály módosítás, amely egy későbbi időpontban határozza meg a végrehajtó értesítési kötelezettségét. Fentiekből következik, hogy a becsérték közlése előtt előterjesztett zálogjogi bekapcsolódás iránti kérelmet – annak idő előttiségére tekintettel – el kell utasítani. Ezen álláspontomat arra is alapozom, hogy míg ingók esetében koherens a szabályozás az értesítés időpontja és a kielégítési jog megnyíltának megállapítása között, addig ingatlan esetében ez nincs így, amelynek vélelmezhetően az állhat a háttérben, hogy a 2009. január 1. napján – az értesítés időpontját érintően – bekövetkezett változás nem lett harmonizálva a zálogjogi kielégítés

¹⁴ Új Pp. 539. § (2) bekezdés

megnyíltának megállapítását szabályozó rendelkezéssel.

A végrehajtó az (1) bekezdés szerinti eljárása során tájékoztatja a zálogjogosultat arról is, hogy a zálogjogból fakadó igényét - ha az alapügyben nem végrehajtást kérő - végrehajtási eljárás során érvényesítheti, és az erre vonatkozó kérelmét az értesítés kézhezvételét követő 15 munkanapon belül kell bejelentenie a végrehajtónál.¹⁵

Amennyiben az adott zálogtárgy több végrehajtási ügyben is lefoglalásra került, minden ügyben külön értesíteni kell a zálogjogosultat a bekapcsolódás lehetőségéről. Ha a végrehajtónak tudomása van arról, hogy a zálogjogosult a zálogjoggal biztosított követelése behajtása iránt kielégítési végrehajtást indított, és egy másik végrehajtási eljárásban a zálogtárgyat lefoglalták, a zálogjogosult értesítése ilyenkor sem mellőzhető.¹⁶ A végrehajtó a kérelmet haladéktalanul, de legkésőbb annak kézhezvételét követő munkanapon továbbítja a végrehajtást foganatosító bíróságnak. A határidő elmulasztása miatt a Vht. 217. §-a szerinti végrehajtási kifogásnak van helye.

III. A bekapcsolódás iránti kérelem

A bekapcsolódás engedélyezése iránti kérelmet a végrehajtást foganatosító végrehajtónál kell benyújtani az értesítés kézhezvételétől számított 15 munkanapon belül a végrehajtást foganatosító bírósághoz címezve eggyel több példányban, mint ahány fél az eljárásban érdekelve van. Végrehajtást foganatosító bíróságnak - ha a törvény másként nem rendelkezik - azt a bíróságot kell tekinteni, amely mellé az eljáró önálló bírósági végrehajtót kinevezték, illetve azon törvényszék székhelye szerinti járásbíróóságot, amely törvényszékre a törvényszéki végrehajtót kinevezték, fővárosi törvényszéki végrehajtó esetében pedig a Pesti Központi Kerületi Bíróságot.¹⁷ A kérelmet abban az

¹⁵ Vht. 114. § (2) bekezdés

¹⁶ SIMON Károly László: A végrehajtás foganatosításának gyakorlati problémái a bírósági gyakorlat tükrében. (PTE-AJK Végrehajtási jogi szakjogász jegyzet, 2012. november 30.) 8. o.

¹⁷ Vht. 225. § (6) bekezdés

esetben is befogadhatónak tartom, ha az nem a végrehajtónál, hanem a bíróságnál kerül előterjesztésre. Ilyenkor a végrehajtási iratok – rövid határidővel történő – becsatolására kell felhívni a végrehajtót. A törvényben meghatározott 15 munkanapos határidő eljárásjoginak tekintendő – vagyis nem a kérelem megérkezésének, hanem a postára adás időpontjának van jelentősége – mivel a Vht. nem rendelkezik kifejezetten arról, hogy a határidő jogvesztő.¹⁸ Anyagi jogi határidő hiányában pedig a mulasztás jogkövetkezményei igazolási kérelemmel orvosolhatóak a Vht. 9. §-a alapján alkalmazható Pp. szabályai alapján.

A törvény úgy fogalmaz, hogy a zálogjogosult a zálogjogból fakadó igényét akkor érvényesítheti a végrehajtási eljárás során, ha az alapügyben nem végrehajtást kérő, azonban előfordulhat, hogy a zálogjogosult azon végrehajtási eljárásban, amelyben végrehajtást kérő, olyan zálogjog vonatkozásában kívánja érvényesíteni igényét, amely nem a végrehajtható okiratban foglalt követelés biztosítására áll fenn. Éppen ennek elkerülése végett célszerűnek tartanám a végrehajtást kérő személyének automatikus kizárása helyett akként megváltoztatni a jogszabályi rendelkezést, hogy az a végrehajtható okiratban foglalt követelésre koncentrálna, és ha azzal megegyező követelést kívánna érvényesíteni a zálogjogosult az általa indított végrehajtási eljárásban, kizárná a bekapcsolódás lehetőségét. Jogszabályváltozás hiányában azonban a kialakult bírósági gyakorlatra támaszkodhatunk, amely fenti indokoknál fogva többnyire rugalmasan kezeli ezen kérdést.

A kérelem tartalma vonatkozásában a jogalkotó nem ír elő semmilyen kötelező kelléket, azonban a Vht. 114/A. § (3) bekezdése rendelkezik arról, hogy a végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódás engedélyezéséről szóló végzésének mit kell tartalmaznia, amelyből arra lehet következtetni, hogy a kérelemnek is tartalmaznia kell ezen adatokat.¹⁹

¹⁸ A Legfelsőbb Bíróság 4/2003. számú Polgári jogegységi határozata

¹⁹ A zálogjogosult és az adós adatait, az adóssal szemben folyamatban levő végrehajtási ügy számát, az eljáró végrehajtó nevét, a zálogjoggal biztosított, a végzés meghozatalának időpontjában fennálló követelés összegét, a zálogtárgy

A kérelmen túl szükséges az annak alapjául szolgáló dokumentumok csatolása, amelyek tipikusan a követelést alátámasztó közokirat, vagy teljes bizonyító erejű magánokirat, harminc napnál nem régebbi tulajdoni lap, a kamat mértékének igazolására szolgáló hirdetmény és a meghatalmazás, amennyiben a zálogjogosult jogi képviselővel jár el. Gyakran előfordul, hogy a zálogjogosult személyében időközben változás következik be, és a kérelem előterjesztésének időpontjában a kérelmező személye eltér a zálogjogi nyilvántartásban bejegyzett személyétől. Ilyen esetben szükséges és indokolt a zálogjogi bekapcsolódás iránti kérelmen túl jogutódlás megállapítása iránti kérelmet is előterjeszteni, és az annak alátámasztására szolgáló okiratokat (pl. engedményezési szerződés, engedményezési nyilatkozat) mellékelni a beadványhoz.

Fentiekből következik, hogy a zálogjogosult jogutódlásának megállapításához és a végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódás engedélyezéséhez nem kell igazolni azt, hogy a jogutód be van jegyezve a zálogjogi nyilvántartásba vagy ingatlan-nyilvántartásba, mivel a bejegyzésnek az alapítás, nem pedig az átszállás a feltétele. A jogutódot azonban a jogosult személyében bekövetkezett változásra nézve bejelentési kötelezettség terheli, amely elmulasztásából eredő hátrányt másra nem háríthatja. Ha a nyilvántartásba a jogutód személye nem kerül bejegyzésre, a végrehajtó csupán a zálogjogosult jogelődjét tudja felhívni a bekapcsolódás lehetőségére. Ha a jogelőd az értesítésről nem tájékoztatja a jogutódot, és a jogutód gondos eljárása mellett sem tudhatott a zálogjogával terhelt zálogtárgy lefoglalásáról, illetve a bekapcsolódás lehetőségéről, a bekapcsolódási kérelem késedelmes előterjesztése miatt a Pp. szabályai alapján igazolással élhet. Előbbiek elkerülése végett célszerű mihamarabb bejegyeztetni a nyilvántartásba az új jogosult személyét azért is, mert a Vht. 140/B. § (1) bekezdése alapján az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogok jogosultjai részére a végrehajtó valamennyi szükséges tájékoztatást - ha nem ismert más cím - az ingatlan-

adatait, a zálogjognak az ingatlan-nyilvántartásba, a légi vagy vízi járművek lajstromába, illetőleg a MOKK-nál vezetett nyilvántartásba történő bejegyzésének időpontját.

nyilvántartásban feltüntetett, illetőleg az ingatlan-ügyi hatóság által közölt címre küldi meg. Ezért hiába él végrehajtási kifogással a zálogjogosult – ingatlan nyilvántartásba be nem jegyzett – jogutóda azon indokkal, hogy őt a végrehajtó nem tájékoztatta a zálogjogi bekapcsolódás lehetőségéről. Ha a végrehajtó az ingatlan-nyilvántartásban bejegyzett zálogjogosultnak az ott szereplő címére kézbesíti a tájékoztatást, a címre vonatkozó egyéb adatok hiányában szabályszerűen jár el, a bíróságnak a végrehajtó intézkedését hatályában kell tartani és a végrehajtási kifogást el kell utasítani, mivel a tájékoztatás megtörténtéhez fűződő jogkövetkezmények az (1) bekezdésben megjelölt címre történő kézbesítéshez fűződnek, az eljárás folytatásának nem akadálya az, ha e címre történt kézbesítés sikertelen.²⁰

A zálogjogi bekapcsolódás iránti kérelem a Vht. 114/A. § (10) bekezdéséből következően illetékköteles beadvány, amelynek az illeték alapja a kérelemben megjelölt követelés járulékok és költségek nélkül számított értéke (tőkekövetelés), vagy a zálogtárgy értéke attól függően, hogy melyik az alacsonyabb.²¹ A zálogjogosult kérheti ugyan a követelés erejéig történő bekapcsolódást, azonban amennyiben a zálogtárgy értéke alacsonyabb annál, a zálogjogosult úgyis csak a zálogtárgyból, annak értéke erejéig szerezhet kielégítést.²²

A kérelem illetékének mértéke a zálogjogosult követelése alapján meghatározható, az más végrehajtás elrendelése iránti kérelem illetékéhez hasonlóan az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 42. § (1) bekezdés d) pontja alapján 1%, de legfeljebb 5.000 forint, legfeljebb 350.000 forint.²³

A zálogjogosult az általa előlegezett eljárási illeték és megfizetett tulajdoni lap díján túlmenően kérheti a jogi képviselő díjának adós általi megtérítését, mely utóbbi díjszámítás alapja – eltérően az eljárási illetéknél megismerteknél – nem a tőkekö-

vetelés, hanem az ügyérték, amely a főkövetelést, járulékokat és költséget magában foglaló együttes összeg.²⁴ Megjegyzendő, hogy az önálló bírósági végrehajtók díjszámításának alapját is az ügyérték képezi.²⁵ Nem ritkán előfordul, hogy egyetemleges adóstársakkal szemben kíván bekapcsolódni a zálogjogosult. Ilyenkor figyelemmel kell lenni az Itv. 42. § (5) bekezdésben foglalt speciális szabályokra, amelyek alkalmazása akkor válik nehézkessé, amikor a kérelmek időben elkerülik egymást.

Amennyiben a zálogjogosult úgy dönt, hogy a végrehajtási eljárásba történő zálogjogi bekapcsolódáson felül végrehajtási lap kiállítására irányuló kérelemmel is élni kíván, azt minden további nélkül megteheti a törvényi feltételek fennállása esetén, hiszen utóbbi eljárás nem csupán a zálogtárgyból való elsőbbségi kielégítést célozza, hanem az adós teljes vagyonaára irányul. Figyelemmel kell lenni azonban ilyenkor arra, hogy az illetékkötelezettség szempontjából ez két különböző eljárás megindítása iránti beadványnak minősül. E kérelmek alapján indult eljárások önállóan illetékkötelesek, erre irányuló jogszabályi rendelkezés hiányában nincs lehetőség a különböző eljárások illetékének egybeszámítására.²⁶

Bár a Vht. nem a zálogjogi bekapcsolódás iránti kérelemnél szabályozza, azonban mégis itt tartom indokoltnak megjegyezni azt, hogy a kérelemben célszerű arra történő hivatkozás, hogy a zálogjogosult nem az adós hozzátartozója vagy olyan jogi személy, amelynek az adóssal való viszonyában többségi befolyás áll fenn, illetve a zálogjog alapítására nem a gazdálkodó szervezet és tagja között került sor.²⁷ Ilyenkor a fedezetelvonás vélelme érvényesül és a jogalkotó e szabállyal annak esélyét kívánta csökkenteni, hogy az adósok fiktív zálogszerződésekre alapozva késleltessék a végrehajtást.²⁸

²⁰ Vht. 140/B. § (2) bekezdés

²¹ Ez az összeg lehet például a becsérték összege különösen ingatlanoknál, ahol a becsértékközléssel egyidejűleg történik a zálogjogosult felhívása.

²² KOVÁCS-HEGEDŰS Vera: A zálogjogosult bekapcsolódása a végrehajtási eljárásba; *Pro Futuro* 2015/2. szám 148.o.

²³ Civilisztikai Kollégiumvezetők 2013. május 8. és 10. napján tartott országos tanácskozásán elhangzottak

²⁴ A bírósági végrehajtási eljárásban közreműködő jogi képviselő díjazásáról szóló 12/1994. (IX. 8.) IM rendelet 2. §-a

²⁵ A bírósági végrehajtói díjszabásról szóló 35/2015. (XI. 10.) IM rendelet 7. § (1) bekezdés

²⁶ BDT. 2009.2055

²⁷ Vht. 114/A. § (2) bekezdés

²⁸ PESTOVICS Ilona: *Bírósági végrehajtás*; Novissima Kiadó, Budapest, 2010. 151. o.

A hozzátartozó és többségi befolyás fogalmát a Ptk. 8:1. § és 8:2. §-a határozza meg, míg a gazdálkodó szervezet definícióját az új Pp. 7. § (1) bekezdés 6. pontja tartalmazza.

Amennyiben a zálogjogosult és adós között fent hivatkozott kapcsolati formák valamelyike fennáll, a kielégítési jog megnyíltát nem lehet megállapítani és a zálogjogosult végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódás iránti kérelmét el kell utasítani.

IV. A végrehajtás felfüggesztése és a kérelem megküldése

Ha a zálogjogosult a 114/A. § (1) bekezdése, illetve a 140. § (6) bekezdése szerinti kérelmet terjesztett elő, a kérelem beérkezését követő 3 munkanapon belül a bíróság a végrehajtást felfüggeszti.²⁹

Ha a jogi képviselővel eljáró zálogjogosult hiányos kérelmet nyújt be, azt érdemi vizsgálat nélkül el kell utasítani, azonban „kvázi végrehajtási kérelemről” lévén szó nem a Vht. 12. § (2) bekezdésére hivatkozással, hanem a Vht. 9. §-a alapján alkalmazandó új Pp. 176. § (1) bekezdés j) pontja alapján. Eltérő bírósági gyakorlat alakult ki a tekintetben, hogy a jogi képviselő nélkül eljáró hiányos zálogjogosulti kérelem előterjesztése esetén mikor kezdődik a 3 munkanapos törvényi határidő. Az egyik álláspont szerint a Vht. 9. §-a alapján alkalmazandó régi Pp. 95. §-ának (5) bekezdése szerint a keresetlevél csak akkor válthat ki joghatályt, ha az a Pp. 121. és 123. §-aiban foglaltaknak megfelelő.³⁰ Ennek megfelelően a határidő a hiánytalan kérelem bírósághoz történő érkezésével kezdődik meg, és a hiányos kérelem előterjesztése önmagában nem alapozza meg a végrehajtás felfüggesztését.

A másik álláspont szerint a törvény egyértelműen meghatározza, hogy a végrehajtás felfüggesztését a kérelem bíróságra érkezésétől számított 3 munkanapon belül el kell rendelni, és a határidő

nem tehető függővé attól, hogy a kérelem hiányosan érkezik. A hiányok pótlása – akár kisebb hiányosság esetén is – hosszabb időt is igénybe vehet, a felfüggesztés elmaradása ezért a zálogjogosultat hátrányosan érintheti.³¹ Álláspontom szerint az egyértelmű törvényi rendelkezés és a zálogjogosult érdekeinek szem előtt tartása jobban védhetővé teszi utóbbi álláspontot, továbbá nem okoz jogsérelmet egyik félnek sem, legfeljebb fokozott odafigyelést igényel az egyébként is nagymértékben leterhelt bíróságokra nézve azzal, hogy rövid határidőn belül kell megtenni a szükséges intézkedéseket.

A felfüggesztés tárgyi hatálya korlátozott terjedelmű, mivel a felfüggesztés a zálogtárgy árveréséről történő értékesítéséről szóló hirdetmény elkészítésére, illetve a zálogtárgy értékesítésére - ide nem értve a romlandó dolgok értékesítését - terjed ki, a többi végrehajtási cselekményt a felfüggesztés tartama alatt is foganatosítani kell.³²

A felfüggesztés – időbeli hatályát tekintve – nyomban beáll, amint az illetékes bíróság a felfüggesztő határozatot meghozza, tekintet nélkül arra, hogy a végzés jogerős-e vagy sem, hiszen a felfüggesztést elrendelő végzés elleni jogorvoslat a végrehajtásra nézve nem halasztó hatályú. A felfüggesztés meghozatala és közlése között eltelt időben megtett cselekmények hatálytalanok, amelyre tekintettel írja elő a Vht. 48. § (2) bekezdése, hogy a bíróság a végrehajtás felfüggesztéséről a végrehajtót azonnal értesíti, egyúttal részére a felfüggesztést elrendelő végzést haladéktalanul megküldi.³³ A közlés elmaradása nem teszi hatályossá az időközben foganatosított végrehajtási cselekményeket, és a végrehajtó nem hivatkozhat arra sem, hogy a vele rövid úton (telefonon vagy távmásolat útján) közölt felfüggesztő határozat hatálya vele szemben nem állt be azért, mert részére nem kézbesítették szabályszerűen, illetve a neki megküldött határozat nem minősül közokiratnak.³⁴

²⁹ Vht. 48. § (2) bekezdés

³⁰ BALOGH Olga – CSÁSZTI Ferenc – B. KOREK Ilona – JUHÁSZ Edit: *A megújult bírósági végrehajtás*; HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, 2006. 319. o.

³¹ KOVÁCS-HEGEDŰS Vera: A zálogjogosult bekapcsolódása a végrehajtási eljárásba; *Pro Futuro* 2015/2. szám 150. o.

³² Vht. 50. § (4) bekezdés

³³ lehetőség szerint telefonon vagy telefax útján

³⁴ KISS Nikolett – OSZTOVITS András – POMEISL András – VILLÁM Krisztián: *A bírósági végrehajtásról szóló 1994.évi*

A végzést a végrehajtón túlmenően a végrehajtást kérőnek, adósnak és zálogjogosultnak kell kézbesíteni, azonban a jogorvoslati jog utóbbi három személyi kört illeti meg. A megfelelő tájékoztatás érdekében célszerű a felfüggesztést elrendelő bírósági végzésben a korlátozott tárgyi hatályra, továbbá arra is utalni, hogy a végzéssel szembeni fellebbezés a végrehajtásra nézve nem szuszpenzív hatályú. Megjegyzendő továbbá, hogy a zálogjogosult személyében az anyagi jogszabályok alapján bekövetkezett változásra tekintettel a jogutódlás megállapításának a ténye a végrehajtás felfüggesztése tárgyában hozott bírósági végzésben történik a Vht. 39. §-ban foglalt rendelkezések szerint.

A Vht. 114/A. § (4)-(6) bekezdései alapján a bíróság a zálogjogosult kérelmét az adósnak és a végrehajtást kérőnek azzal a felhívással kézbesíti, hogy a kézhezvételtől számított 8 napon belül nyilatkozzon arról, hogy a zálogjoggal biztosított követelés jogalapját - önálló zálogjog esetén a jogalapot - és összezszerúságát elismeri-e, illetőleg milyen összegben ismeri el. E §-ban foglalt eljárás során a jogalapot és összezszerúságot nem lehet vitatottnak tekinteni, ha azt közokiratba foglalták. Ha az adós vagy bármelyik végrehajtást kérő a jogalapot vagy az összezszerúságot vitatja, és állítását valószínűsítette, az (1) bekezdés szerinti kérelmet a bíróság végzéssel elutasítja. Ebben az esetben a zálogjogosult perrel érvényesítheti a zálogjogból eredő igényét. Ha az adós vagy bármelyik végrehajtást kérő a zálogjoggal biztosított követelés összezszerúságát a zálogjogosult kérelmében foglalttól eltérő összegben ismerte el, a bíróság tájékoztatja erről a zálogjogosultat, aki ezen összeg tekintetében is kérheti az (1) bekezdés szerinti végzés meghozatalát.

A bíróság a végrehajtást felfüggesztésével egyidejűleg külön íven hoz egy felhívó végzést, amelyben fentiekről, valamint arról tájékoztatja a végrehajtást kérőt és adóst, hogy ha az (5) és (6) bekezdés szerint nyilatkozatot nem terjesztett elő, vagy nyilatkozatában a követelés fennállását vagy összezszerúságát elismerte, az ezzel ellentétes ál-

laspontját fellebbezéssel sem érvényesítheti.³⁵ Korábban utaltam arra, hogy ha a foglalás időpontjában több végrehajtási eljárás is folyamatban van, minden ügyben külön értesíteni kell a zálogjogosultat a bekapcsolódás lehetőségéről. Ezt azért is tartom fontosnak megjegyezni, mert ezen gyakorlat szerint a zálogjogosult kérelmét valamennyi végrehajtási eljárásban érintett végrehajtást kérőnek meg kell küldeni észrevételezés végett.

A végrehajtást kérő vagy adós akkor vitathatja a követelés jogalapját vagy összezszerúságát, ha azt nem foglalták közokiratba.³⁶ Az ügyvéd által ellenjegyzett okirat nem közokirat, erre tekintettel amennyiben az adósok a követelés jogalapját illetve összezszerúságát vitatják, úgy nem kerülhet sor a végrehajtásba történő bekapcsolódásra.³⁷ Ilyen esetben a zálogjogosult a végrehajtást kérő vagy adóssal szemben a végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódás engedélyezése iránti pert indíthat kizárólag azon bíróságon, amely a zálogjogosult kérelmét a végrehajtási eljárásban elutasította. A jogalkotó a per megindítására határidőt nem ír elő, azonban célszerű azt az elutasító végzés kézhezvételétől számított 8 napon belül megindítani, ugyanis ilyenkor – a határidőn belülség igazolása mellett – a végrehajtás felfüggesztésének megszüntetésére csak a per jogerős befejezését követően kerül sor. A perre vonatkozó részletszabályokat az új Pp. 555-561. §-ai szabályozzák.

Tekintettel arra, hogy a követelések nagy része közokiratba van foglalva, ritkán kerül sor a vitatásra és ezáltal a peres úton való érvényesítésre. A jogszabályi rendelkezésekből következik, hogy a követelés összegének vitatására akkor is lehetőség van, ha azt közokiratba foglalták, hiszen előfordulhat, hogy a kölcsönszerződés megkötése óta eltelt időintervallum alatt az adós rendszeresen teljesített. Lényeges, hogy az összezszerúságban bekövetkezett változás tényét valószínűsíteni kell, ami nyilvánvalóan nem éri el a bizonyítás szintjét, hiszen utóbbi meghaladná a végrehajtási nemperes eljárás keretét. Ilyenkor az adósi beadvány meg-

³⁵ Vht. 114/A. § (9) bekezdés

³⁶ A közokirat fogalmát az új Pp. 323. §-a határozza meg

³⁷ Gyulai Törvényszék 12.P.20.149/2011/23. számú határozata

küldésre kerül a zálogjogosultnak, aki ezen összeg tekintetében is kérheti a bekapcsolódást. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy ha közokiratba foglalt követelés kerül vitatásra, úgy a bekapcsolódás tárgyában kell intézkedni, azonban szükséges tájékoztatni a végrehajtást kérőt, vagy adóst, hogy igényüket végrehajtást megszüntetése vagy korlátozás iránti perben érvényesíthetik, amelynek részletszabályait az új Pp. 528-537. §-ai rögzítik.

Álláspontom szerint közokiratba foglalt követelés esetén nélkülözhető lenne a zálogjogosulti kérelem feleknek történő megküldése éppen a közokirati jelleg és ebből eredően a vitahatóság kizártsága miatt, különösen ha figyelembe vesszük, hogy közokirat végrehajtási záradékkal való ellátására, és ezáltal végrehajtás elrendelésére a végrehajtást kérő egyoldalú nyilatkozata alapján kerül sor anélkül, hogy azt az adós előzetesen vitathatná.

V. A zálogjogi bekapcsolódás engedélyezése, a végrehajtás felfüggesztésének megszüntetése

A zálogjogi bekapcsolódás engedélyezésére a végrehajtást felfüggesztő határozat jogerőre emelkedését követően, soron kívül kerül sor. A soron kívül intézendő ügyben - ha jogszabály eltérően nem rendelkezik - minden intézkedést haladéktalanul kell megtenni.³⁸ A gyakorlatban a felfüggesztő határozat záradékolása és a zálogjogi bekapcsolódás engedélyezése egy időben történik. A zálogjogosult végrehajtási eljárásba való bekapcsolódása engedélyezésének feltétele, hogy a bíróság megállapítsa a zálogjogosult kielégítési jogának megnyíltát, melynek alapjául – ahogyan arra már korábban utaltam – nem a végrehajtás általános feltételeinek fennállása szükséges. A zálogjogosult kielégítési joga öt konjunktív feltétel fennállása esetén állapítható meg az alábbiak szerint:

a) az adóssal szemben végrehajtási eljárás van folyamatban;

b) a zálogjogosult nem végrehajtást kérő, kivéve, ha zálogjoga nem a végrehajtható okiratban foglalt követelés biztosítására áll fenn;

c) a zálogtárgyat a végrehajtási eljárás során lefoglalták;

d) ha a zálogjoggal biztosított követelés jogalapja és összecszerúsége – önálló zálogjog esetén a jogalap és az összecszerúség – nem vitatott;

e) a zálogjogosult nem az adós hozzátartozója vagy olyan jogi személy, amelynek az adóssal való viszonyában többségi befolyás áll fenn, illetve a zálogjog alapítására nem a gazdálkodó szervezet és tagja között kerül sor.

Tekintettel arra, hogy a feltételek közül a b)-e) pontokban meghatározottak korábban már részletezésre kerültek, jelen fejezetben az a) pontban rögzített kritérium kifejtésére kerül sor.

A zálogjogi bekapcsolódás iránti eljárás – mint járulékos eljárás – alapfeltétele egy, már folyamatban lévő alapvégrehajtás, amely eljárásban történik meg a foglalás, veszélyeztetve ezzel a zálogjoggal terhelt vagyontárgyból történő zálogjogosulti kielégítést. Felmerül a kérdés, hogy mi a követendő eljárás akkor, ha az alapvégrehajtás érdemi vagy ügyviteli befejezést nyer azelőtt, hogy a zálogjogi bekapcsolódás tárgyában a bíróság érdemileg intézkedne.³⁹ Előbbi esetben egyértelmű a jogirodalom, miszerint a bekapcsolódás iránti kérelmet – folyamatban lévő alapvégrehajtás hiányában – érdemi vizsgálat nélkül el kell utasítani, a zálogjogosult által lerótt illetéket az Itv. 58. § (1) bekezdés f) pontja alapján 10%-ra kell mérsékelni, és az ezt meghaladóan lerótt illeték visszatérítéséről kell rendelkezni. Az elutasító végzésben rendelkezni kell továbbá arról, hogy a mérsékelt illeték összegét, továbbá a zálogjogosultnak a kérelem előterjesztésével felmerült igazolt költségeit az adós viseli, figyelemmel arra, hogy utóbbi személy idézett elő olyan helyzetet, amely a zálogjogosultat „aktív cselekvésre készítette.”

Eltérő bírósági gyakorlat alakult ki viszont abban, hogy mi a teendő akkor, ha az alapvégrehajtás szünetel, azaz ügyviteli befejezés történt például az adósnak biztosított részletfizetés, vagy halasztás miatt? Létezik olyan álláspont, mely szerint ilyen esetben is engedélyezni kell a bekapcsolódást.

³⁸ A bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet 33/A. § (1) bekezdés

³⁹ A Vüsz. 33. §-a az érdemi, a 34. §-a az ügyviteli befejezés eseteit rögzíti

Ezen verzió azonban nincs tekintettel arra, hogy ha az alapvégrehajtás megszűnik, ki viselje a bekapcsolódással felmerült költségeket, illetve ha azt az adósnak kell viselnie, az nem túl méltánytalan e ránézve. Ismert olyan álláspont is, amely a szünetelést az alapügy befejezésének tekinti (természetesen ügyviteli szempontból annak is minősül), és a zálogjogosult végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódás iránt előterjesztett kérelmét elutasítja. E megoldás azonban nem számol a körülménnyel, hogy mi lesz abban az esetben, ha az adós nem tesz eleget például részletfizetési kötelezettségének, ezért a szünetelési ok megszűnik. A végrehajtó újabb bekapcsolódásra történő felhívást nem adhat ki, új becsértéket pedig – fő szabály szerint – szintén nem állapíthat meg.⁴⁰ Egy harmadik alternatíva szerint a végrehajtó által az eljárás szünetelése alatt a bíróság elé terjesztett bekapcsolódás iránti kérelem kapcsán a zálogjogosultat arról kell tájékoztatni, hogy a szünetelés alatt a zálogjogosulti bekapcsolódásnak nincs helye, a kérelem a végrehajtási eljárás folytatását követően kerül elbírálásra. Ezt a tájékoztatást a bíróság a végrehajtónak azzal küldi meg, hogy az alapügy szünetelésének befejeződését a bíróságnak jelentse be, és ekkor dönt a bíróság a bekapcsolódásról. Ha az alapügy szünetelést követően megszűnik, a bekapcsolódási kérelem érdemi elbírálására nem kerül sor, és a kérelemre lerótt illeték visszatérítésének van helye.⁴¹ Ezen alternatíva már tekintettel van a szünetelés által előidézett függő jogi helyzetre, azonban nem számol a bíróságokkal szemben támasztott egyre nagyobb hangsúllyal bírói időszériási követelményekkel,⁴² mivel fenti tájékoztatások nem eredményezik az ügy bírósági érdemi befejezését. Végezetül kialakult egy olyan gyakorlat, amely a zálogjogi bekapcsolódás iránti eljárást

⁴⁰ DALLOS Zoltán: *A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) rendelkezéseinek alkalmazása a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.) felhatalmazása alapján*; <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/470> (2012. május 2.)

⁴¹ SIMON: im. 13. o.

⁴² Handó Tünde az Országos Bírósági Hivatal elnöke által 2016. április 22. napján meghirdetett Fenntartható Fejlődés program egyik alappillére a magas színvonalú, időszériai ítélezés

függeszti fel az alapvégrehajtás szüneteléséig. Álláspontom szerint utóbbi a leoptimalisabb verzió, hiszen ez tartja leginkább szem előtt mindkét fél érdekét, és a szünetelés eredményétől függetlenül könnyedén megvalósítható mind a bekapcsolódás, mind az elutasítás. Ezen gyakorlatot támogatta a Civilisztikai Kollégiumvezetők 2013. május 8. és 10. napján tartott országos tanácskozása is. A gyakorlatban a zálogjogi bekapcsolódás iránti eljárás felfüggesztése a bírósági végrehajtás háttérnormájaként alkalmazandó polgári perjogi „előzetes kérdésre” mint felfüggesztési okra tekintettel történik.⁴³ Az ennek tárgyában hozott végzésben a bíróság arra hívja fel a végrehajtót, hogy a szünetelés eredményéről haladéktalanul tájékoztassa a bíróságot, amely a tájékoztatás tartalmától függően teszi meg a szükséges intézkedéseket. Törvényszékünk területén bevett gyakorlat, hogy ha a szünetelés eredményeként az alapvégrehajtás megszűnik, a zálogjogosult rövid határidő tűzésével megnyilatkoztatásra kerül a tekintetben, hogy fenntartja-e kérelmét. A zálogjogosult válaszából, vagy válaszában hiányától függően kerülhet sor a zálogjogi bekapcsolódás iránti eljárás elutasítására vagy megszüntetésére.

A bíróság a kielégítési jog megnyíltát követően rendelkezik végzésében a zálogjogosult végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódásáról a Vht. 114/A. § (3) bekezdésében meghatározott tartalmi elemek figyelembevételével. Amennyiben a zálogjogosult egyetemleges adóstársakkal szemben folyamatban lévő végrehajtási eljárásokban terjeszti elő ugyanazon kérelmét, úgy a beengedő végzésben minden esetben fel kell tüntetni, hogy az adós tartozásáért mely adóstárs felel egyetemlegesen.⁴⁴ A végzést meg kell küldeni a zálogjogosultnak, az adósnak, a végrehajtást kérőnek és a végrehajtónak, fellebbezési joga azonban csak a feleknek és a zálogjogosultnak van. A végrehajtás alá nem vont ingatlanhányad tulajdonosát, mint az adós társtulajdonost a bekapcsolódást engedélyező határozat ellen fellebbezési jog akkor sem illeti meg, ha

⁴³ régi Pp. 152. § (2) bekezdés, új Pp. 123. § (2) bekezdés

⁴⁴ BARATINÉ Boda Gréta: A zálogjogosult bekapcsolódása a végrehajtási eljárásba; *Executio* 2016/1. szám 23. o.

egyébként az adós egyetemleges adóstársa is.⁴⁵ A végzés rendelkező részében a jogorvoslati jog biztosításán túlmenően szükséges arról is tájékoztatni az adóst vagy végrehajtást kérőt, hogy ha a Vht. 114/A. § (5) és (6) bekezdés szerint nyilatkozatot nem terjesztett elő, vagy nyilatkozatában a követelés fennállását vagy összezszerűségét elismerte, az ezzel ellentétes álláspontját fellebbezéssel sem érvényesítheti. A szabály célja, hogy a végrehajtási eljárás elhúzódását, illetve a zálogjogosult érdekeinek csorbitására tett kísérletet megakadályozza.⁴⁶ A fellebbezés előterjesztésének határidejére, a határidők elmulasztása miatt benyújtható igazolásra, valamint általában a jogorvoslatokkal összefüggő egyéb eljárási kérdésekre a Pp. rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni. Megjegyzendő, hogy a végrehajtási eljárásban a zálogjogosult bekapcsolódását engedélyező határozat kézbesítési vélelem megdöntése iránti kérelem terjeszthető elő.⁴⁷ A bekapcsolódásról rendelkező végzés indoklásában tájékoztatni kell a zálogjogosultat arról, hogy a végrehajtási eljárás illetékének és egyéb költségeinek (34. §) előlegezése és viselése, valamint a jogosultat a végrehajtási eljárás során megillető jogok és kötelezettségek tekintetében a végrehajtást kérőre irányadó szabályokat kell alkalmazni.⁴⁸ Ezen jogszabályi rendelkezésből következik, hogy a zálogjogosult státusza a zálogjogi bekapcsolódást engedélyező jogerős végzés időpontjától kezdve megegyezik a végrehajtást kérőjével, azonban nem egyértelmű a gyakorlat abban, hogy a zálogjogosult kérheti-e például az ingatlan árverését, vagy végrehajtási jog bejegyzését.

A zálogjogi bekapcsolódást engedélyező végzés jogerőre emelkedését követően a végrehajtást foganatosító bíróság a végrehajtásnak a Vht. 48. § (2) bekezdése alapján történt felfüggesztését megszünteti, és erről a végrehajtót értesíti. Meg kell szüntetni a végrehajtás felfüggesztését akkor is, ha a jogosult nem igazolta, hogy az (5) bekezdés szerinti végzés kézhezvételétől számított 8 munkana-

pon belül a pert megindította.⁴⁹ Ebből következik, hogy a bíróság mind az engedélyező, mind az elutasító végzés jogerőre emelkedését követően köteles rendelkezni a végrehajtás felfüggesztésének megszüntetéséről. Speciális szabály alkalmazandó, ha az elutasítás oka az, hogy az adós vagy a végrehajtást kérő a nem közokiratba foglalt követelést vitatta, és állítását valószínűsítette, ugyanis amennyiben az elutasító végzés kézhezvételétől számított 8 napon belül a zálogjogosult nem indítja meg a végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódás engedélyezése iránti pert, a felfüggesztés megszüntetésének van helye. Ellenkező esetben a bíróság a per jogerős befejezését követően szünteti meg a végrehajtás felfüggesztését, és erről értesíti a végrehajtót.⁵⁰ A bíróság külön végzésben rendelkezik a végrehajtás felfüggesztésének megszüntetéséről, azonban megosztott a gyakorlat abban, hogy a végzéssel szemben van-e helye fellebbezésnek. Álláspontom szerint mivel ez nem a bíróság diszcrecionális jogkörén – hanem törvényi rendelkezésen – alapuló járulékos jellegű intézkedés, nincs helye fellebbezésnek.

VI. A zálogjogi bekapcsolódást követően irányadó szabályok, figyelemmel az alapvégrehajtás megszűnésének esetére is

A zálogjogi bekapcsolódást engedélyező végzés a Magyar Bírósági Végrehajtói Kar⁵¹ elektronikus ügykiosztó rendszerének segítségével megküldésre kerül az ügyben eljárni jogosult végrehajtónak, amely végrehajtási ügy végrehajtást kérője a korábbi zálogjogi bekapcsolódás iránti kérelem zálogjogosultja lesz, következtetésképpen az eljárás kezdetén megfizetendő költségek megfizetése is őt terheli. Mielőtt fenti folyamat lezajlana érdemes megjegyezni, hogy ha a végrehajtási eljárás folyamatban léte alatt a zálogtárgyat a bekapcsolódás

⁴⁵ Debreceni Ítéltábla Pkf.II.20.035/2010/2. számú határozata

⁴⁶ Complex Jogtár, Nagykommentár, Vht. 114/A. § (9) bekezdéshez fűzött magyarázat.

⁴⁷ BDT. 2013. 2940.

⁴⁸ Vht. 114/A. § (10) bekezdés

⁴⁹ Vht. 114/A. § (7) bekezdés

⁵⁰ KISS Nikolett - OSZTOVITS András - POMEISL András - VILLÁM Krisztián: *A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény nagykommentárja*; Opten Kiadó, Budapest, 2015.292. o.

⁵¹ 2015. szeptember 1-jétől a Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara általános jogutóda

engedélyezését követően másik végrehajtási eljárásban is lefoglalják, a bekapcsolódás hatálya e további végrehajtásra is kiterjed.⁵² Ebből következik, hogy csak a már jogerősen engedélyezett bekapcsolódást követően érkezett ügyekre terjeszthető ki a bekapcsolódást engedélyező végzés hatálya a Vht. 114/A. § (11) bekezdése alapján. Amennyiben a zálogtárgyra nézve a zálogjogosult több bekapcsolódás iránti kérelmet is előterjesztett, úgy a bíróságnak minden ügy vonatkozásában külön végzést kell hoznia, melyek külön illetékfizetési kötelezettséggel járnak. Ebből következik, hogy helytelen némely bíróság azon gyakorlata, mely szerint a zálogjogosult több végrehajtási ügybe történő becsatlakozás iránti kérelmére egy ügyben engedélyezik a bekapcsolódást és a további ügyekben a Vht. 114/A. § (11) bekezdése alapján megállapítják, hogy azokra is kiterjed a bekapcsolódás hatálya. Utóbbi gyakorlat azért sem követendő, mert megfosztja a többi végrehajtási ügy végrehajtást kérőjét azon jogától, hogy észrevételt tegyen a követelés jogalapjára vagy összezszerúságára vonatkozóan. Összefoglalva tehát, több folyamatban lévő végrehajtási ügy esetén a végrehajtó minden ügyben köteles zálogjogosulti felhívást küldeni és zálogjogosulti kérelem esetén a bíróság minden ügyben külön végzéssel kell, hogy határozzon a bekapcsolódás tárgyában. A bekapcsolódással indult ügyeket a végrehajtó a Vüsz. 25. §-a alapján egyesíti. Az egyesítéskor figyelni kell arra, hogy a tőke – és kamatköveteléseket nem kell összeadni, kizárólag a bekapcsolódás költségeivel növekszik meg a végrehajtandó követelés mértéke.⁵³

A bekapcsolódással indult végrehajtási eljárás - ha a zálogjogosultnak a bekapcsolódással érintett költségei megtérültek - a végrehajtás (bekapcsolódással érintett több végrehajtás esetén valamennyi végrehajtás) befejeződésével megszűnik.⁵⁴ A jogintézmény járulékos jellegéből fakad, hogy amennyiben az alapvégrehajtás befejeződik, úgy az azal függő jogi viszonyban álló, ahhoz szorosan

kapcsolódó zálogjogi bekapcsolódással indult ügy is megszűnik. Ennek indoka, hogy ha a zálogtárgy végrehajtási értékesítésének veszélye elhárul (a zálogtárgyat nem értékesítik), nincs alkotmányos alap a végrehajtási kényszer további alkalmazására, a bekapcsolódással indult végrehajtási eljárás sem folytatható.⁵⁵ A megszüntetés többletfeltételeként a Vüsz. 33. § i) pontja rögzíti, hogy befejezett a végrehajtási ügy (érdemi befejezés), ha a zálogjogosult bekapcsolódásának alapjául szolgáló végrehajtási ügy megszűnt és a zálogjogosultnak a bekapcsolódással kapcsolatos költségei az annak alapján indult végrehajtási ügyben megtérültek. Felmerül a kérdés, hogy mi a követendő eljárás, ha az adós megfizeti a tartozását az alapvégrehajtásban, azonban a zálogjogosultnak a bekapcsolódással kapcsolatos költségeit nem akarja megtéríteni. A bekapcsolódási végrehajtás ilyenkor lényegében a zálogjogosult által megfizetett, előlegezett költségekre korlátozódik. Az nyilvánvaló, hogy ezen költségeket az adósnak kell megfizetnie, azonban megosztott a gyakorlat abban, hogy ennek milyen formában kell megtörténnie. Az egyik álláspont szerint az arányosság és fokozatosság elvével összhangban indokolt rövid határidővel a megállapítható költség rendezésére felhívni az adóst, és csak ennek hiányában folytatni a végrehajtást a zálogtárgyra.⁵⁶ Ebből következik tehát, hogy a zálogtárgy a zálogjogi bekapcsolódással felmerült költségekre is fedezetül szolgál. Egy másik álláspont szerint indokolatlan volna a zálogtárgyat (gyakran az adós lakóingatlanát) elérverezni pusztán a zálogjogosultnak a bekapcsolódással kapcsolatos költségeiért. Ezen álláspont szerint ilyenkor az alapügyben a zálogjogosultnak a bekapcsolódással kapcsolatos költségei tekintetében az adós teljes vagyonára folytatható végrehajtás a Vht. 114/A. § (12) bekezdésében foglaltak alapján. Ezt a verziót támasztja alá a végrehajtás során végig érvényesülő korlátozott adósvédelem elve is.⁵⁷ Ezen gyakorlatnak a specialitása abban áll, hogy a behajtott költségek kifizetése nem az alapügy vég-

⁵² Vht. 114/A. § (11) bekezdése

⁵³ GYOVAI Márk: A zálogjogosult végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódása; *In: Kézikönyv a bírósági végrehajtás fogantatosításához* (Szerk.: Wopera Zsuzsa – Gyovai Márk) Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2016. 177. o.

⁵⁴ Vht. 114/A. § (12) bekezdés

⁵⁵ Complex Jogtár, Nagykommentár, Vht. 114/A. § (12) bekezdéséhez fűzött magyarázat.

⁵⁶ BH2007. 194.

⁵⁷ GYOVAI Márk: i. m. 181. o.

rehajtást kérője, hanem a zálogjogosult részére történik. Utóbbi álláspont egyértelműen méltányosabb az adósra nézve. Célszerű lenne ezért a Vüsz. 33. § i) pontját azzal a rendelkezéssel kibővíteni, hogy egészen addig, amíg nem térültek meg a zálogjogosult költségei, az alapügyet sem lehet megszüntetni, a két végrehajtási ügy osztja egymás sorsát.⁵⁸

Hangsúlyozandó, hogy amennyiben a végrehajtási eljárás a zálogtárgy értékesítése és így a zálogjogosult kielégítése nélkül megszűnik, a zálogjogosult követelésének a bekapcsolódást engedélyező végzésen alapuló érvényesíthetősége is megszűnik, tehát a zálogjogosult nem indíthat önálló végrehajtást arra hivatkozva, hogy a bíróság a bekapcsolódási eljárásban megállapította kielégítési joga megnyíltát. A bekapcsolódással érintett végrehajtási eljárás megszűnése esetén a zálogjogosult jogi helyzetét illetően visszaáll az eredeti állapot.⁵⁹ Annak azonban semmilyen akadálya nincsen, hogy fenti esetben a zálogjogosult – amennyiben fennállnak a végrehajtás elrendelésének általános törvényi feltételei – végrehajtás elrendelését kezdeményezze az adós valamennyi vagyontárgyára kiterjedően. Ugyanezen eljárási mechanizmus érvényesül akkor is, ha a zálogjogosult követelése a bekapcsolódott végrehajtási eljárásban nem teljes mértékben került kielégítésre a zálogjoggal terhelt vagyontárgyból.

VII. Összegzés

Jelen tanulmány a zálogjogi igényérvényesítés egyik módját, nevezetesen a zálogjogosult végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódásának folyamatát mutatja be, kitérve a jogintézmény céljára és jellegére. A tanulmányban – gyakorló jogászról lévén szó – hangsúlyos szerepet kap a pragmatizmus, illetve rávilágít a jogintézmény alkalmazása során felmerülő problémákra, megoldási alternatívákat és de lege ferenda javaslatokat kínálva azok

megoldására. Nyilvánvaló, hogy a jogszabályi hiányosságokon túlmenően a bizonytalanságok oka az is, hogy a Vht. csupán szűk körben teszi lehetővé a bírósági felülvizsgálat, mint rendkívüli jogorvoslat intézményét, következtetésképpen nincsenek olyan irányadó kúriai határozatok, amelyek segítenék az egységes interpretációt. A tanulmány sajátossága továbbá, hogy a Vht. háttérnormájaként alkalmazandó polgári perjogi szabályokat már a 2018. január 1. napján hatályba lépő új polgári perrendtartási kódexből meríti, több helyen is utalva egyidejűleg az 1952-es Pp. szabályozására.

⁵⁸ ÖRI Zsófia: *A zálogjogosulti bekapcsolódással indult végrehajtás megszűnése és az alapüggyel való kapcsolata*; <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/839> (2017. február 24.)

⁵⁹ SIMON: i.m. 17. o.

A JOGGAL VALÓ VISSZAÉLÉS TILALMÁNAK ÍTÉLKEZÉSI GYAKORLATA

A Kúria 2016-ban felállított egyik joggyakorlat-elemző csoportja a 2011. január 1-jét követően indult és 2015. december 31-éig jogerősen befejezett peres ügyek alapján vizsgálta a joggal való visszaélés, illetve a rendeltetésellenes joggyakorlás fogalmát, a hozzájuk kapcsolódó ítélkezési gyakorlatot, valamint érvényesülésüket a jognyilatkozat pótlása iránti perekben. Megkísérelte feltárni, hogy a munkajogviszony alanyai milyen esetben, milyen jogkövetkezményeket igényelve, milyen sikerrel hivatkoztak ezen elvekre, továbbá a többes alapelvi hivatkozások (például diszkrimináció és joggal való visszaélés tilalma, jóhiszemű és tisztességes eljárás követelménye) esetén mik lehetnek az elhatárolás szempontjai. Jelen cikk a joggyakorlat-elemző csoport néhány fontos megállapítását ismerteti.²

I. Bevezető gondolatok

„A felmondásban hivatkozott átszervezés nem valós és nem okszerű indok, mivel nem történt munkakörömet érintő létszámcsökkentés. Véleménynyilvánításomat akarta a munkáltató a létszámleépítésre hivatkozással elfojtani. Ezt igazolja, hogy a felmondást megelőzően kezdeményezte közös megegyezéssel a munkaviszonyom megszüntetését, és egyedül csak nekem mondott fel.” (Idézet egy keresetlevélből)

¹ kúriai tanácselnök

² A teljes összegző véleményt l. A joggal való visszaélés tilalmának ítélkezési gyakorlata. A joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló jelentése. http://www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/a_joggal_valo_vi_sszaeles_-_joggyakorlat_elemzo_csoport_vegso.pdf.

A munkaügyi perekben ilyen és ehhez hasonló érveléssel nem ritkán találkozunk. Több munkáltatói intézkedéssel (leginkább a munkaviszony megszüntetésével) összefüggésben az egyes tételes jogszabályi rendelkezésekbe ütközés mellett a hátrányos megkülönböztetés és a joggal való visszaélés (korábban rendeltetésellenes joggyakorlás) tilalmának megsértését egyre többször állítják a munkavállalók.

A joggyakorlat-elemző csoport a rendeltetésellenes joggyakorlás/joggal való visszaélés témakörben 310 ügyet vizsgált. Ebből tíz ügyben hivatkoztak csak a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) hatályba lépésével irányadó joggal való visszaélés tilalmának megszegésére, a többi ügyben a jogcím a rendeltetésellenes joggyakorlás volt. Szinte valamennyi ügyben a felperes a munkavállaló volt. Mindösszesen két ügyben indította a jogvitát a munkáltató a munkavállalóval szemben: mindkétszer a munkavállaló által közölt azonnali hatályú felmondás jogellenességének jogkövetkezményeként kártérítés megfizetése iránt. A vizsgált ügyek közül egy kereset irányult jognyilatkozat pótlására. Az esetek 70 százalékában a munkajogviszony jogellenes megszüntetése volt a per tárgya. Több esetben a munkavállaló a munkaszerződésben kikötött határozott időtartam elteltével történő jogviszony megszűnést vagy a próbaidő alatti azonnali hatályú felmondást sérelmezte, illetve volt, hogy a próbaidő kikötésének jogszerűségét vitatta. A munkavállalói vétkes kötelezettségzegéssel összefüggésben alkalmazott megrovás fegyelmi büntetés, írásbeli figyelmeztetés, illetve kollektív szerződésben szabályozott ún. egyéb jogkövetkezmény miatt is indítottak pert, illetve többféle anyagi juttatás elmaradását sérelmező igény is előfordult. Volt kinevezés módosítást vitató kereset is, amely a munkaidő tartamának, a munkavégzés helyének megváltoztatására, személyi illetmény visszavonására vonatkozott, de sérelmeztek a munkavállalók a munkáltató utasítási jogkörébe tartozó intézkedést is, például átirányítást.

A 2014. március 15-én hatályba lépő – és a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.) 7. §-át módosító – Ptk.

bevezető rendelkezéseiben négy alapelv szerepel, közöttük a joggal való visszaélést tilalmazó elv. A rendeltetésszerű joggyakorlás követelményét a Ptk. azonban már nem szabályozza. Ez arra vezethető vissza, hogy a jogalkotó szerint a törvény elsődleges feladata az alanyi jogok szabad gyakorlásának biztosítása. A törvény indokolása szerint a jóhiszeműség és a tisztesség alapelveinek, valamint az adott helyzetben általában elvárható magatartásnak a törvényi szabályozása is biztosítja a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményének érvényesülését.

A joggal való visszaélés alapelveinek alkalmazása során valamely alanyi jog gyakorlása általában jogszerű, azonban az adott eset körülményei folytán a helyzet visszaélésszerű. A jogellenes magatartás kiinduló pontja valamilyen alanyi jog. Az alanyi jog alatt a polgári jogi jogviszonyokban a jogalany tárgyi jogból, vagyis a jogszabályokból eredő jogosultsága értendő. A polgári jog által szabályozott védett alanyi jogok közé a Ptk. 1:1. §-a alapján a vagyoni és személyhez fűződő alanyi jogok tartoznak, amelyek valamennyi személyt megilletnek.

II. A joggal való visszaélésre történő hivatkozás elutasításának tipikus esetei

A joggal való visszaélés tilalmának elve csakis akkor alkalmazható, ha a joggyakorlás formálisan jogszerű, de ellentétes a tételes jog céljával, elvárásaival.³

Ennek ellenére a vizsgált keresetek között voltak olyanok, amelyek ezen kívánalmaknak nem feleltek meg, így előfordult, hogy a tételes jogszabályba ütközést jelölték meg rendeltetésellenes joggyakorlásként. Így például a munkajogviszony megszüntetése során azt, hogy a meghallgatáson előadott és a munkaviszonyt megszüntető okiratban megjelölt indokok eltérnek egymástól; maga a felmondás indoka valótlan, okszerűtlen; a határozott időre történő közalkalmazotti kinevezés eleve a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi

XXXIII. törvény 21. § (1) bekezdésébe ütközött, így határozott idő elteltével a jogviszony nem volt megszűntnek tekinthető; az azonnali hatályú felmondást próbaidő lejártát követően közölték.

De ide sorolható eset az is, amikor az azonnali hatályú felmondással összefüggésben a munkavállaló arra hivatkozott, hogy a munkáltató a kirendelés szabályai mögé bújva akarta foglalkoztatni jogellenesen, amely utasításnak a felperes nem tett eleget, és ennek következménye volt az azonnali hatályú felmondás. Ekkor valójában ugyanis az azonnali hatályú felmondás jogszabályi feltételeinek hiányát állította a munkavállaló, függetlenül attól, hogy jogcímként rendeltetésellenes joggyakorlásra hivatkozott.

Ez volt a helyzet akkor is, amikor a munkavállaló munkaviszonyát e jogcímen azért szüntették meg, mert a munkavégzési helyet is jelentő alperesi székhelyváltás miatt szükséges munkaszerződés-módosításra irányuló ajánlatot nem fogadta el, és az új székhelyre történő kirendelés ellenére munkavégzésre ott nem jelent meg. A felperes ugyan e körben a munkaszerződéstől eltérő foglalkoztatáshoz fűződő munkáltatói jog jóhiszemű gyakorlásának követelményét megsértő, illetve a jog rendeltetésével ellentétes célra történő gyakorlására hivatkozott, valójában a bíróságoknak arról kellett állást foglalni, hogy a munkavállaló követett-e el az adott tényállás mellett olyan kötelezettségzegést, amely az azonnali hatályú felmondást megalapozza.⁴

Előfordult, hogy a rendeltetésellenességre vonatkozó tényállítás helyett, ekként az azt bizonyító körülményt jelölte meg a felperes, így például azt, hogy más munkavállaló munkaviszonyát ugyanazon okból nem mondták fel; a nyugdíjas, vagy határozott időre alkalmazott munkavállaló helyett az ő (határozatlan időtartamú) munkaviszonyát szüntették meg; a felmentés előtt nem adtak neki munkát, munkavégzését ellehetetlenítették.

Ezen hivatkozások nemcsak a rendes felmondáskor, hanem az azonnali hatályú (korábban rendkívüli) felmondás, illetve a

³ EBH2005. 1238., Mfv.I.10.020/2013.

⁴ Mt. 78. § (1) bekezdés a) pont.

fegyelmi elbocsátás és hivatalvesztés fegyelmi büntetés alkalmazásakor is felmerültek. Ebbe a körbe tartozott, amikor a felperes koncepciók eljárásra hivatkozva állította, hogy „diszkriminatív módon” (valójában visszaélészerűen) ellenőrizték, írásbeli figyelmeztetéseket kapott, és utolsó kötelezettségszegésként azt rótták a terhére, hogy a gyakorlattól eltérő módon kiírt munkarendmódosítást nem vette észre, ezért elkésett a munkahelyéről.

Ezekkel az esetekkel kapcsolatban megjegyzendő, hogy nem a keresetben felsorolt munkáltatói magatartások rendeltetésszerűségéről kell állást foglalni, ha azokhoz önálló kereseti kérelem nem fűződik, hanem arról, hogy a keresettel támadott intézkedés a megjelölt magatartások eredményeként, vagy azokkal okozati összefüggésben rendeltetésellenesnek minősül-e, vagyis sikerrel bizonyította-e a munkavállaló e körben állítását. A megjelölt magatartásokból következtetés vonható le a munkáltató motívumaira is. Ennek érdekében szükséges annak tisztázása, hogy a fél az általa hivatkozott körülményekkel igazoltan milyen okból állít rendeltetésellenes joggyakorlást.

A rendkívüli (azonnali hatályú) felmondás, a fegyelmi büntetésként kiszabott elbocsátás, hivatalvesztés miatt indított keresetekben visszatérően előfordult azon hivatkozás, hogy hasonló, vagy azonos kötelezettségszegés esetén másnál e jogkövetkezmény alkalmazásától a munkáltató eltekintett, illetve hasonló esetben enyhébb volt az alkalmazott szankció. Ezen előadások egyidejűleg szolgáltak a rendeltetésellenes joggyakorlás, illetve az egyenlő bánásmód követelménye megsértésének igazolására. Az ítéletek alapján azonban a felperesek által megjelölt személyek nem voltak összehasonlítható helyzetben (más jellegű vagy súlyú kötelezettségszegések elkövetése, eltérő enyhítő vagy súlyosító körülmények figyelembe vételével). Védett tulajdonság megjelölése hiányában sem lehetett hátrányos megkülönböztetést megállapítani.

Általában nem tartozik a joggal való visszaélés kérdéskörébe az, hogy a munkáltató másnál, más esetben milyen döntést hozott, milyen intézkedést

alkalmazott. Nem zárható ki azonban, hogy ezekkel az esetekkel a munkavállaló például ártási szándékot, bosszút bizonyítson a munkáltató részéről.

A Kúria már egy esetben állást foglalt arról, hogy a fegyelmi eljárás megindítása nem rendeltetésellenes jelentős súlyú kötelezettségszegést elkövető közalkalmazottal szemben, aki a munkahelyét többszöri figyelmeztetés ellenére engedély nélkül elhagyta, és rendszeresen nem végzett munkát. Erre tekintettel a fegyelmi eljárás megindításával és a büntetés kiszabásával kapcsolatban a rendeltetésellenes joggyakorlás fel sem merülhetett.⁵ A Kúria döntése a jövőben is irányadó azzal, hogy bizonyított, lényeges, vétkes és jelentős mértékű kötelezettségszegés fennállta esetén általában nem állapítható meg joggal való visszaélés.

III. A joggal való visszaélés elhatárolása egyéb alapvető jelentőségű rendelkezésektől

A joggyakorlat-elemző csoport fontosnak ítélte az elhatárolást megkönnyítő szempontrendszer kidolgozását a többes alapvető hivatkozások esetén.

Véleménye szerint a rendeltetésellenes joggyakorlás és a joggal való visszaélés egymást fedő tényállások. Ezt igazolja a Munka Törvénykönyvről szóló 1992. évi XXII. törvényben (a továbbiakban: korábbi Mt.) és az Mt.-ben a példaként felsorolt esetek azonossága, valamint az ezek megfogalmazása során egyaránt használt „erre irányul vagy vezet” kifejezés.⁶ De a törvényjavaslathoz fűzött indokolásból sem lehet eltérő következtetést levonni. A két jogelvet a gyakorlatban is azonos tartalommal használják.

Ezen alapelvekhez képest a jóhiszeműség és tisztesség követelménye általánosabb. Többtényállási elemek (például bosszú, ártási szándék, véleménynyilvánítás elfojtása) fennállásakor a joggal való visszaélés elvét kell alkalmazni. Törekedni kell továbbra is a joggal

⁵ Mfv.II.10.114/2014/5., EBH2014.M.25.

⁶ Korábbi Mt. 4. § (2) bekezdés, Mt. 7. § (2) bekezdés.

való visszaélés, valamint a jóhiszemű és tisztességes eljárás elvének szétválasztására a jogalkalmazás során. Segítséget jelenthet ebben, hogy a joggal való visszaélés esetén alanyi jogot kell keresni, amelynek a gyakorlása történik. Ennek hiányában, vagyis valamely magatartás tanúsítása során vagy szerződési nyilatkozat megtételekor fennálló rosszhiszeműség, ártási szándék stb. esetén a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértése állapítható meg.

Ha a felperes az egyenlő bánásmód követelményének megsértésére hivatkozik, megoszlik a felek között a bizonyítási teher.⁷ Ezen könnyített jogérvényesítésre figyelemmel a joggal való visszaélés, illetve rendeltetésellenes joggyakorlás helyett (vagy emellett) gyakran hivatkoznak a munkavállalók az egyenlő bánásmód követelményének megsértésére.

Mindkét alapelv sérelme esetén a munkáltató a munkavállaló valamely jogos érdekét sérti, és annak nincs a munkaviszony rendeltetésével összefüggő racionális indoka. A különbség abban állapítható meg, hogy a hátrányokozás összefüggésben áll-e valamely, az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvényben (továbbiakban Ebktv.-ben) felsorolt védett tulajdonsággal.⁸

Az egyenlő bánásmód megsértésére hivatkozó munkavállalónak valószínűsítítenie kell az őt ért jogsérelem mellett azt, hogy ténylegesen vagy a jogsértő feltételezése szerint rendelkezett az Ebktv. 8. §-ában meghatározott valamely tulajdonsággal. Az Ebktv. 8. § t) pontja szerint ilyen védett tulajdonságnak minősül a sérelmet szenvedett fél „egyéb helyzete” is. Ennek kereteit fontos minél pontosabban meghatározni, mivel annak tág értelmezése a diszkriminációs eljárás során alkalmazandó speciális bizonyítási szabályok indokolatlan kiterjesztésével járna. E tulajdonság nem azonos az elszenvedett hátránnyal, és nem lehet csak az adott személynél előforduló tulajdonság. Az „egyéb helyzet” az egyén által nem, vagy nagy nehézség által befolyásolható, a személyiség lényegi vonását adó jellemzők alapján egy adott csoporthoz tarto-

zás miatt alkalmazott hátrány kiküszöbölését szolgálja.

Az Alkotmánybíróság is több döntésében⁹ vizsgálta a védett tulajdonságok jellegét. Az azokban kifejtett elvek és a bírói gyakorlat alapján megállapítható, hogy az „egyéb helyzetnek” két fő fogalmi kritériuma van: tartozzon az egyén személyisége lényegi vonásához és az egyént egy sérülékeny társadalmi csoporthoz kapcsolja.

A bíróságnak az eset összes körülményeit figyelembe véve kell vizsgálnia azt, hogy e feltételek fennállnak-e.¹⁰

Amennyiben az egyenlő bánásmód megsértésére hivatkozó munkavállaló valószínűsítette, hogy rendelkezik egy olyan védett tulajdonsággal, amelyre hivatkozással a diszkriminációt állítja, a bíróságnak az egyenlő bánásmód megsértése megtörténtét kell vizsgálnia a felperesre kedvezőbb bizonyítási szabályok mellett. Ha ilyen tulajdonság nem állapítható meg, úgy joggal való visszaélés-ként vizsgálható a jogsértés az általános bizonyítási szabályok alkalmazásával.

A munkavállalóra kedvezőbb ügynevezett kimentéses bizonyításra tekintettel hivatkozott egyenlő bánásmód követelményének megsértése nem állapítható meg, ha a fél által előadott hátrány egyéni körülményekhez kapcsolódik (például a munkáltató ellenszenvén, a munkavállalóval való véleménykülönbségen, konfliktuson alapul). Ez utóbbiak ugyanis a munkajog területére jellemző függőséggel, kiszolgáltatottsággal összefüggő helyzetek, amelyek csak hasonlóak a hátrányos megkülönböztetéshez, de azokat elsősorban nem az osztársadalmi folyamatok, előítéletek és megkülönböztetés, hanem az adott munkajogviszony hierarchikus jellege okozza, ezért így joggal való visszaélést valószínűsítenek meg. Ugyanez a következtetés vonható le akkor, ha a munkavállaló és a munkáltató között egy adott munkahelyi ügyben fennálló véleményben merül fel nézetkülönbség.

⁷ Ebktv. 19. §

⁸ 4/2017.(XI.28) KMK vélemény 4. pont

⁹ 42/2012. (XII. 20.) AB határozat, 3206/2014. (VII. 21.) AB határozat

¹⁰ 4/2017.(XI.28) KMK vélemény 3. pont

IV. Az indokolás mellőzése, valamint a tételes jogszabályi rendelkezésbe ütközés

Több perben a munkavállalók olyan munkáltatói intézkedésekkel összefüggésben állítottak joggal való visszaélést, amelyeket nem kell megindokolni (például próbaidő alatti azonnali hatályú felmondás). A problémát bonyolította, ha ennek ellenére a munkáltató ezt a perben, vagy azt megelőzően megtette. Kérdés továbbá, hogy vizsgálható-e a tényleges, bizonyított indok, illetve a célszerűségi, gazdasági okra hivatkozás értékelhető-e a rendeltetésellenesség szempontjából?

A joggyakorlat-elemző csoport véleménye szerint célszerűségi, gazdasági okokra hivatkozás esetén a jóhiszemű és tisztességes eljárás elvét kell alkalmazni. A joggal való visszaéléshez ugyanis valamely többlet tényállás (például ártási szándék, bosszú) szükséges.

Ha a döntést nem kell indokolnia egyik félnek sem, azonban ha ezt joggal való visszaélést megalapozó valamely körülménnyel (akár a jognyilatkozat megtételét megelőzően, akár a perben) megtette, a bírói gyakorlat szerint ezen közölt indokért a perben helytállni tartozik.

A Kúria egy kormánytisztviselő indokolás nélküli felmentésével összefüggésben kimondta, hogy a következetes ítélkezési gyakorlat szerint, amennyiben a munkáltató erre irányuló kötelezettség hiányában, de a felmentést annak átadásakor szóban megindokolta, ahhoz a perben kötve van, annak valóságát és okszerűségét bizonyítani köteles. Amennyiben a közölt indok alapján a kormánytisztviselő irányába az ártási szándék véleményezhető (mert azt jogszerű indok nélküli eltávolítási szándék motiválta) a felmentés jogellenes.¹¹

Ez lehet a követendő gyakorlat. Ellentétes esetben éppen a rendeltetésellenes joggyakorlásnak, a joggal való visszaélés tilalmazásának, mint általános magatartási követelménynek történő érvényszerzés lehetősége szűkülne le, hiszen ha nem kell megindokolni valamely munkáltatói intézkedést, az lehetőséget

teremt a joggal való visszaélésre.

Ez a döntés az indokolás nélkül megtehető jognyilatkozatok esetében (így a próbaidő alatti megszüntetéskor) is irányadó a jövőre nézve.

A joggyakorlat-elemző csoport többségi véleménye szerint megállapodás esetén nem lehet a joggal való visszaélésre hivatkozni, mert nem létezik egyoldalú szerződéskötési jog. Ugyanez irányadó a próbaidő és munkaviszony határozott időtartamának kikötésére, mint a szerződés lehetséges tartalmi elemeire. Ezekben az esetekben a jóhiszeműség és a tisztesség elve alkalmazható. A kisebbségi vélemény szerint a próbaidőnek, mint jogintézménynek a céljával ellentétes kikötés esetén a joggal való visszaélés vizsgálható.

A második és minden további határozott időre szóló munkajogviszony létesítésére az Mt. 192. § (4) bekezdése alapján csak munkáltatói jogos érdek fennállása esetén van lehetőség azzal, hogy a megállapodás nem irányulhat a munkavállaló jogos érdekének csorbítására. E rendelkezésbe ütköző megállapodás tehát nem a joggal való visszaélés elve alapján, hanem a tételes jogszabályi rendelkezésbe ütközés miatt jogellenes, vagyis semmis.

V. Bizonyítási kérdések

V.1. Bizonyítási eszközök

A joggal való visszaélés vizsgálata során a bizonyítás nehézségét az adja, hogy a jogával élő fél látszólag a jog adta kereteken belül maradván okoz a másik félnek hátrányt. A jogsértés tehát nem nyilvánvaló. Annak megállapításához a körülmények feltárása, széleskörű bizonyítás szükséges, melyhez a bizonyítékokat a joggal való visszaélésre hivatkozó félnek kell rendelkezésre bocsátania.¹² Ez lehet kép- és hangfelvétel, amelyeket általában nem az azokon szereplő személy hozzájárulásával készítettek. Az érintett személy azonban a személyiségi jogainak

¹¹ Mfv.I.10.368/2014/16.

¹² A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (rég. Pp.) 164. § (1) bekezdés, A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX.törvény (új Pp.) 265. § (1) bekezdés

sérelmére nem hivatkozhat sikerrel, ha ezzel hamis tényállítást akarja leplezni.¹³

Ha a joggal való visszaélésre történő hivatkozását a fél egy jogellenes gyakorlatra, más személy ügyében történő eljárásra hivatkozással kívánja bizonyítani, a 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Info. tv.) rendelkezéseire figyelemmel kell a bizonyítást lefolytatni a személyes adatok védelmének tiszteletben tartásával.

Amikor a felperes retorziót, bosszút, a véleménynyilvánítása elfojtását állítja, szükséges lehet az e körben általa hivatkozott iratok (feljelentések, bejelentések, peres eljárások, hatósági eljárások iratai) beszerzése. Ha a fél által kezdeményezett eljárásról van szó, indítványára a bíróság megkeresheti az adott szervet az eljárás iratanyagának megküldése céljából, és azt okirati bizonyítékként értékelheti – az adatkezelés Info. tv.-ben foglalt szabályai betartásával. Lehetőség van arra is, hogy a bíróság az iratokban foglalt tényekre vonatkozóan további bizonyítást folytasson le, és ismételten megidézzon tanúkat (esetleg iratfelmutatási kötelezettséggel), akik a megelőző eljárásban félként, tanúként részt vettek.

V.2. A bizonyítás sorrendje

Amennyiben a felperes az anyagi szabályok megsértésén túl az egyenlő bánásmód követelményének megsértésére és a rendeltetésellenes joggyakorlásra (joggal való visszaélésre) és más alapelv (pl. a jóhiszeműség és tisztesség követelménye) sérelmére is hivatkozik, különös jelentősége van annak, hogy ezekben az esetekben milyen terjedelmű bizonyítási eljárást kell lefolytatnia a bíróságnak, és - különös tekintettel a pergazdaságossági szempontokra - azt milyen sorrendben indokolt megtennie. Figyelemmel kell lennie a bíróságnak arra is, hogy az egyes hivatkozások esetén eltérően alakul a bizonyítási teher: amennyiben például a munkavállaló a jogviszonya jogellenes megszüntetését sérelmezi, úgy a régi Pp. 164. § (1) bekezdé-

sében és az új Pp. 265. § (1) bekezdésben rögzített szabályoktól eltérően az Mt. 64. § (2) bekezdése szerint a megszüntető nyilatkozat indokának valószínűségét és okszerűségét a munkáltatónak kell bizonyítania. Amennyiben a munkavállaló joggal való visszaélésre, illetve a rendeltetészerű joggyakorlás követelményének, vagy más alapelvnek a megsértésére hivatkozik, úgy az általános bizonyítási szabályok az irányadók, míg az egyenlő bánásmód sérelmezése esetén a munkavállalót csak valószínűsítési, míg a munkáltatót bizonyítási kötelezettség terheli az Ebktv.¹⁴ szerint.

Az anyagi jogszabályba ütközés megállapíthatósága esetén szükségtelen a diszkrimináció és a joggal való visszaélés körében a bizonyítás lefolytatása. A jogellenesség megállapítása esetén, ezt követően az egyenlő bánásmód megsértésére vonatkozó kereset kivételesen és annyiban vizsgálandó, amennyiben a munkavállaló ehhez kapcsolódó önálló igényt (a munkaviszony helyreállítása¹⁵ vagy sérelemdíj¹⁶) érvényesít.

Ha a munkavállaló a joggal való visszaélést (rendeltetésellenes joggyakorlást) is panaszolja, az ezzel kapcsolatos bizonyítási eljárás lefolytatására csak azt követően kerülhet sor, miután az egyenlő bánásmód követelményének megsértése nem volt igazolható.

Több jogcíme történő hivatkozás alapján történő bizonyítási eljárás során tehát a joggyakorlat-elemző csoport szerint nem a keresetlevél sorrendjében előadott jogcímek szerint kell a jogellenességi okokat vizsgálni. Előbb a tételes jogszabályba ütközés (valóság, világosság, okszerűség, felmondási tilalom, illetve korlátozás stb.), majd – diszkriminációra való hivatkozáskor – az előbbieket alaptalansága esetén az Ebktv. szerinti bizonyítás lefolytatását követően, az e miatti megalapozatlanság megállapítása után van lehetőség az alapelvek – a rendeltetésellenes joggyakorlás/joggal való visszaélés, együttműködési kötelezettség, jóhiszemű és tisztességes eljárás követelménye – megsértésének vizsgálatára.

Ezt nemcsak pergazdaságossági szempontok,

¹³ A Szegedi Ítéltábla Pf.II.20.782/2015./4. ítéletében kifejtettek szerint, mely döntést a Ptk. 1:3. § (1) bekezdésére utalással hoztak.

¹⁴ Ebktv. 19.§

¹⁵ Mt.83.§

¹⁶ Mt.9.0-a alapján alkalmazandó Ptk.2:52§

hanem a célszerűség is indokolja, hiszen a tételes jogszabályba ütközés megállapíthatósága esetén szükségtelen a diszkrimináció és a joggal való visszaélés körében a terjedelmes bizonyítás lefolytatása (kivéve, ha a munkavállaló ezen okból kéri a visszahelyezését), míg a diszkrimináció vizsgálatának azért kell a rendeltetésellenes joggyakorlását megelőznie, mert a két megállapítás kizárja egymást. Hátrányos megkülönböztetés megállapítása esetén ugyanis a joggyakorlás nem lehet rendeltetésellenes, mivel az előbbi formálisan sem jogszerű.

VI. A joggal való visszaélés és a munkaviszony jogellenes megszüntetésének jogkövetkezmenyei

Az Mt. hatályba lépése (2012. július 1-je) után közölt jognyilatkozatoknál joggal való visszaélés esetén jogkövetkezmenyként már csak az Mt. 82. § (2) bekezdésben foglalt maximum tizenkét havi távolléti díjnak megfelelő elmaradt jövedelem címén keletkezett kártérítést, ezen túlmenően az Mt. 84. § (3) bekezdésében foglaltak alapján végkielégítést, illetve a (4) bekezdés szerint az előbbi kettő helyett a munkáltatói felmondás esetén irányadó felmondási időre járó távolléti díjnak megfelelő összeget igényelhet a munkavállaló, mert az Mt. 83. § (1) bekezdésének felsorolásából a rendeltetésellenes joggyakorlás, illetve a joggal való visszaélés hiányzik azon esetek köréből, amikor a munkaviszony helyreállítható.

A különböző jogállási törvényeknek a jogviszony jogellenes megszüntetéséhez fűződő jogkövetkezmenyekre vonatkozó szabályozásaiból levonható az a következtetés, hogy a gazdasági szféra munkavállalói és a közalkalmazottak esetében indokolatlan, hogy a joggal való visszaélés követelményének megsértésével közölt jogviszony-megszüntetési nyilatkozat jogkövetkezmenyként az eredeti munkakörbe történő visszahelyezés nem kérhető.

VII. Záró gondolatok

A joggyakorlat-elemző csoport rögzítette, hogy a bíróságok az ügyek közel 20 százalékában állapították meg a rendeltetésellenes joggyakorlás, joggal való visszaélés tilalmának megsértését: 310 ügyből 60 esetben. Ugyanez az arány tetten érhető a kúriai döntésekben is: 49 kúriai döntésből 8 esetben adtak helyt az erre irányuló a keresetnek. A rendeltetésellenes joggyakorlást, a joggal való visszaélést megállapító ítéletek közül többen emellett még tételes jogszabályba ütközés, illetve az egyenlő bánásmód követelményének a megsértése miatt is megállapították egyidejűleg a jogellenességet. Ezen adatok igazolják tehát a lefolytatott vizsgálat szükségességét, a következtetések levonásának, az irányt mutató megállapításoknak indokoltságát. Ezek fontosságát az is alátámasztja, hogy a joggyakorlat-elemző csoport megállapításai alapján a Kúria megalkotta az 5/2017.(XI.28) KMK véleményt a joggal való visszaélés tilalmának megsértésével kapcsolatos munkaügyi perekben felmerült egyes kérdésekről címmel.

AZ APASÁGI VÉLELEM MEGDÖNTÉSE NEMPERES ELJÁRÁSBAN

I. Bevezetés

Napjainkban egyre gyakrabban előforduló eset, amikor a gyermek jogilag vélelmezett apja, aki a gyermek születési anyakönyvi kivonatában bejegyzésre kerül, valójában nem a vér szerinti, biológiai apa. A bejegyzés orvoslásának legegyszerűbb és leggyorsabb módja az apaság vélelmének megdöntése nemperes eljárásban. Ez a jogintézmény lehetőséget nyújt arra, hogy az érintett felek a bíróság előtt valamennyien megjelenjenek és egyezően nyilatkozzanak arról, hogy ki a megszületett vagy születendő gyermek biológiai apja.

II. A szabályozás rendszere

Míg korábban a családjogi szabályozást külön törvény, a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (továbbiakban: Csjt.) tartalmazta, addig a 2014. március hó 15. napján hatályba lépett polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (új Ptk.) magában foglalja a családjogi szabályozást is.

Az eljárás részletszabályait a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény tartalmazza.

III. Az apasági vélelem megdöntése iránti kérelem alapján lefolytatott nemperes eljárás

III.1. Az apai jogállás keletkezése

Az apaságot keletkeztető tények, valamint a vélelmek sorrendje vonatkozásában a Ptk. - koncepcióját tekintve - nem kívánt változtatni az apai jogállás szabályozásán, így fenntartotta az apasági vélelmet keletkeztető tényeket.

Az apaság négy vélelem következtében jöhet létre. Nevezetesen apai jogállást – a következő sorrend szerint – a házassági kötelék, az élettársak esetén emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárás (reprodukciós eljárás), apai elismerő nyilatkozat vagy bírósági határozat keletkeztet,²

A vélelmek közül csupán három támadható meg bizonyos feltételek fennállása esetén, a bírói határozattal létrejött apaság azonban nem.

A vélelmek sorrendisége azt jelenti, hogy ha a sorrendben előbb álló vélelem alapján az apai státuszt valamely férfi betölti, nem kerülhet sor a következő apai vélelem alapján az apai jogállás betöltésére, megszerzésére.

A taxatív felsorolás első helyén álló házassági kötelék nem minden esetben jelent házassági életközösség fennállását. A házassági köteléken alapuló vélelem meghatározó jellemzője, hogy a beállításához sem nyilatkozatra, sem eljárásra nincs szükség. Önmagában a házasság fenti időtartamban történő fennállásának ténye maga után vonja a vélelem keletkezését, így a gyermek apjának, ha a törvény eltérően nem rendelkezik, azt a férfit kell tekinteni, akivel az anya a gyermek fogamzási idejének kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak legalább egy része alatt házassági kötelékben állt. Míg az életközösség fennállása ténykérdés, addig a házassági kötelék fennállása jogi kérdés, és utóbbi vizsgálata lényegesen egyszerűbb. A házasság érvénytelensége az apaság vélelmét nem érinti.³

A vélelmezett fogamzási idő a gyermek születésének napjától visszafelé számított száznyolcvankettedik és háromszázadik nap között eltelt idő, mind a két határnap hozzászámításával.⁴

¹ bírósági fogalmazó

² Ptk. 4:98. §

³ Ptk. 4:99. §(1) bekezdés

⁴ Ptk. 4:99.§ (2) bekezdés

Ha az anya az adott időszakban házasságban állt, nincs szükség annak vizsgálatára, hogy az anya és férje között fennállt-e az életközösség. Ebből következik az, hogy az anya férje akkor is apa státuszba kerül az anya gyermeke tekintetében, ha valójában már évek óta nem éltek együtt.

Amennyiben az anya házasságban áll és így a férj, volt férj az anya gyermeke tekintetében betölti az apai jogállást, addig más férfi nem ismerheti el a gyermeket – a sorrendiségből kifolyólag -, amíg a férjjel szemben ez a vélelem fennáll.

Miután a fenti eset gyakran előfordul, így a helyzet rendezésére a Ptk. 4:114. § ad megoldást.⁵

A Ptk. 4:114. §-a tehát három konjunktív feltételt ír elő ahhoz, hogy az apaság véelmének megdöntésére sor kerülhessen nemperes eljárásban.

1. Az apaság véelme az anya házassága alapján áll fenn.

2. A házastársak életközössége legalább 300 napja megszűnt.

3. A férfi, akitől a gyermek ténylegesen származik, a gyermeket teljes hatályú elismerő nyilatkozattal a magáénak kívánja elismerni.

Amennyiben a három feltétel maradéktalanul teljesül, úgy az eljárás három résztvevője, kérelmezője – vélelmezett apa, anya és a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal magáénak elismerni kívánó férfi – közös kérelmet terjeszthet elő azon a bíróságon, amelynek területén a gyermek belföldi lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye található.

Az 1/2014. PJE. határozat a Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadónak tekinti a PK. 97. számú állásfoglalást, amely szerint, ha az anya férjét a gyermek fogamzását megelőző időponttal holtta nyilvánították, a gyermekre nem terjed ki az anya házasságán alapuló apasági vélelem és ezen nem változtat az anyakönyv kijavításának

elmaradása vagy késedelme és az apasági jogállás ebben az értelemben üres.⁶

III.2. Hatáskör

Az apaság véelmének megdöntése státuszt érintő eljárás. A járásbíróság hatáskörének kimondására nincs szükség az eljárásban, mert az új Pp. mögöttes jogszabályi jellegéből és hatásköri szabályaiból következik, hogy a személyi állapotot érintő perek (értve itt alatta a személyi állapotot érintő nemperes eljárásokat is) járásbíróság hatáskörébe tartoznak.⁷

III.3. Illetékesség

A törvényalkotó a nemperes eljárás lefolytatására illetékes bíróság meghatározásánál is a gyermek érdekére volt figyelemmel.

Főszabály szerint az a bíróság illetékes, amelynek területén a gyermek belföldi lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye található. Az eljárásra az a bíróság is illetékes, amelynek területén az anya belföldi lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye található.⁸

Amennyiben az illetékes bíróság nem állapítható meg, az eljárásra a Budai Központi Kerületi Bíróság illetékes.⁹

III.4. Apasági vélelem megdöntésére irányuló kérelem

Az apasági vélelem megdöntésére irányuló nemperes eljárás három fél, az I., II. és III. rendű kérelmezők¹⁰ - vélelmezett apa, az anya és a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal magáénak elismerni kívánó férfi - közös kérelmére¹¹ indul, mely más kérelemmel nem kapcsolható össze.¹² Itt kérelmezetről - akivel

⁵ Ptk. 4:114. §(1) Nincs szükség az apaság véelmének megdöntése iránti perindításra, ha az apaság véelme az anya házassága alapján áll fenn, a házastársak életközössége legalább háromszáz napja megszűnt, és az a férfi, akitől a gyermek ténylegesen származik, a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal a magáénak kívánja elismerni.

⁶ új Ptk.4:99.§ Kommentár

⁷ Pp. 20. § (3) bekezdés b) pontja

⁸ 2017. évi CXVIII. törvény 14.§ (4) bekezdés

⁹ 2017. évi CXVIII. törvény 14.§ (5) bekezdés

¹⁰ 2017. évi CXVIII. törvény 1.§ (2) bekezdés

¹¹ 2017. évi CXVIII. törvény 14.§ (2) bekezdés

¹² 2017. évi CXVIII. törvény 14.§ (3) bekezdés

szemben az eljárást megindítják – az eljárás specialitása miatt nem beszélhetünk.

A három kérelmező ebben az eljárásban azonos eljárási pozícióban vesz részt. E nemperes eljárásban a jogi képviselő nem kötelező,¹³ így a felek személyesen eljárhatnak.

A kérelem tartalmi elemeit a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény taxatíve felsorolja.

Ezen jogszabály alapján az apaság vélelmének megdöntése iránti kérelemben fel kell tüntetni az eljáró bíróságot és azokat az adatokat, amelyekből a bíróság illetékessége megállapítható; a kérelmezők, valamint képviselőik nevét, lakóhelyét, továbbá a kérelem előterjesztésére való jogosultság jogcímét; a kérelmezőknek, valamint a gyermeknek azon adatait, amelyeket a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatban fel kell tüntetni.¹⁴

Ha a gyermek a kérelem beadásának időpontjában már megszületett, a gyermek családi és utónevét, lakóhelyét, születési helyét és idejét, anyja születési családi és utónevét, továbbá a törvényes képviselője nevét és lakóhelyét is meg kell jelölni.¹⁵

A kérelemnek tartalmaznia kell a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal magáénak elismerni kívánó férfi születési idejét a fennálló apasági vélelmet megalapozó házasság létrejöttének időpontját, valamint annak időpontját, hogy a házastársak életközössége mikor szűnt meg. A beadványnak a bíróság döntésére irányuló határozott kérelmet is tartalmaznia kell.¹⁶

A kérelemhez csatolni kell a gyermek eredeti születési anyakönyvi kivonatát vagy annak hiteles másolatát, a fennálló apasági vélelmet megalapozó házassági anyakönyvi kivonatot vagy annak hiteles másolatát, továbbá azokat az okiratokat, amelyek a kérelem elbírálásának alapjául szolgáló körülmények igazolásához szükségesek, kivéve, ha

az adatokat személyazonosító igazolvánnyal is lehet igazolni.¹⁷

Amennyiben az apasági vélelmet megalapozó házasság a kérelem beadásának időpontjában már megszűnt, a kérelemhez a házasság megszűnését igazoló okiratot is csatolni kell.¹⁸

Abban az esetben, amennyiben a kérelem beadásának időpontjában a gyermek még nem született meg, a kérelemhez szakorvosi igazolást kell mellékelni a születés várható időpontjáról.¹⁹

A bíróság a kérelem iktatását és szignálását követően megvizsgálja azt.

Amennyiben a bíróság a kérelem alapján azt állapította meg, hogy lehetőség van az apaság vélelmének megdöntésére nemperes eljárásban, úgy az I. II. és III. rendű kérelmezők személyes meghallgatását elrendeli és felhívja a kérelmezőket, hogy a bíróságon személyesen jelenjenek meg.

Ha a kérelem hiányos, úgy a bíróság hiánypótlásra hívja fel a feleket és ezt követően intézkedik a meghallgatás elrendeléséről.

A meghallgatásra szóló idézésben a bíróság figyelmezteti az érintetteket a 2017. évi CXVIII. törvény 17.§ (1)-(2) bekezdésében foglaltakról.²⁰

III.5. Az apasági vélelem megdöntésére nyitva álló határidő nemperes eljárásban

Ezen eljárás speciális jellege abban is megmutatkozik, hogy az új Ptk.-ban foglalt megtámadási idők itt nem érvényesülnek. Tehát

¹⁷ 2017. évi CXVIII. törvény 15.§(2) bekezdés a)-c) pont

¹⁸ 2017. évi CXVIII. törvény 15.§(3) bekezdés

¹⁹ 2017. évi CXVIII. törvény 15.§(4) bekezdés

²⁰ 2017. évi CXVIII. törvény 17.§ (1) A bíróság végzésben állapítja meg, hogy a gyermeknek nem az anya férje vagy volt férje az apja, ha

a) a meghallgatáson a kérelmezők és azok a személyek, akiknek a hozzájárulása az apai elismerő nyilatkozat teljes hatályához szükséges együttesen jelen vannak és

b) az apaság vélelmének megdöntéséhez, az apai elismerő nyilatkozat megtételéhez és annak teljes hatályához szükséges feltételek fennállnak.

(2) Ha az (1) bekezdésben meghatározott feltételek valamelyike nem áll fenn, akkor a bíróság a kérelmet végzéssel elutasítja.²⁰

¹³ 2017. évi CXVIII. törvény 1.§ (6) bekezdés

¹⁴ 2017. évi CXVIII. törvény 15.§(1) bekezdés a)-c) pont

¹⁵ 2017. évi CXVIII. törvény 15.§ (1) bekezdés d) pont

¹⁶ 2017. évi CXVIII. törvény 15.§(1) bekezdés e)-g) pont

bármikor előterjeszhető a nemperes eljárás lefolytatása iránti kérelem, így akár a gyermek megszületése előtt, vagy akár a gyermek nagykorúságának betöltését követően is, hiszen ezt egyetlen jogszabályi rendelkezés sem zárja ki.

III.6. Meghallgatás

A bíróság az eljárást a gyermek mindenek felett álló érdekére figyelemmel folytatja le azzal, hogy bizonyítást csak a felek meghallgatása vonatkozásában foganatosíthat.

A feleket a bíróság a meghallgatás kezdetén figyelmezteti a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 5. §-ában foglaltakról.

A bíróság a származás ténylegessége tekintetében bizonyítást nem vesz fel, megvizsgálja, hogy az apaság vélelmének megdöntéséhez az apai elismerő nyilatkozat megtételéhez és teljes hatályához szükséges feltételek fennállnak, illetve megállapítja azokat az adatokat, amelyek a személyi állapotváltozás anyakönyvi bejegyzéséhez szükségesek.

Az eljárásban szünetelésnek és félbeszakadásnak nincs helye.²¹

A bíróság a nyilvánosan megtartott meghallgatáson a kérelmezőket – szükség esetén mindazon személyeket, akiknek a hozzájárulása az apai elismerő nyilatkozat teljes hatályához szükséges - együttesen hallgatja meg azon körülmények vonatkozásában, amelyek alapján okkal állítják, hogy az anya a gyermekének nem a férj vagy volt férj a vér szerinti apja. A biológiai apa nyilatkozatának arra is ki kell terjednie, hogy vállalja, hogy a jegyzőkönyv lezárását követően a gyermek vonatkozásában a bíróság előtt teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot tesz.

A megállapításhoz szükséges valamennyi érdekelt együttes jelenléte és az apai elismerő nyilatkozat megtétele feltételeinek fennállása. Ez utóbbi követelmény, hogy a nyilatkozó a gyermeknél 16 évvel idősebb férfi legyen és a nyilatkozat teljes hatályához szükséges hozzájárulás megadására jogosultak - anya, a gyermek törvényes képviselője és a gyermek,

amennyiben a 14. életévét betöltötte - jelen legyenek.

Ha a kérelem teljesítéséhez szükséges feltételek fennállnak, a bíróság a meghallgatáson végzéssel állapítja meg, hogy a már megszületett avagy születendő gyermeknek az anya férje vagy volt férje nem az apja. A megállapító határozat külön fellebbezéssel támadható.

A bíróság végzésének meghozatalát és kihirdetését követően a kérelmezőknek lehetőségük van arra – melyről a bíróság tájékoztatja is őket -, hogy a bíróság megállapító végzését tudomásul vegyék és a fellebbezési jogukról lemondjanak.

Amennyiben a kérelmezők valamennyien éltek ezzel a jogukkal és a fellebbezésről lemondtak, a bíróság ezt jegyzőkönyvben rögzíti és záradékban megállapítja, hogy a jegyzőkönyvbe foglalt végzés az adott napon jogerőre emelkedett.

A bíróság ezt követően felhívja a kérelmezők figyelmét a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat jelentőségére és következményeire, továbbá a Ptk. 4:101. § (1) és (2) bekezdésében foglaltakra.

A bíróság a meghallgatáson külön jegyzőkönyvben rögzíti a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot, melyet a gyermeknél legalább 16 évvel idősebb férfi kizárólag személyesen tehet. Az apai elismerő nyilatkozat teljes hatályához szükséges az anyának a gyermek törvényes képviselőjének, és ha a gyermek a 14. életévét betöltötte, a gyermeknek a hozzájárulása is. Az anya a gyermek törvényes képviselőjeként megadhatja a hozzájárulást, kivéve, ha a gyermek és az anya között érdekellentét áll fenn.

A cselekvőképességében, a származás megállapításával összefüggő jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személy vagy a korlátozott cselekvőképes kiskorú apai elismerő nyilatkozata csak akkor érvényes, ha ahhoz törvényes képviselője is hozzájárul. Ha a törvényes képviselő a hozzájárulást nem adja meg, vagy a törvényes képviselő nyilatkozattételében tartósan akadályozott, a hozzájárulást a gyámhatóság hozzájárulása pótolja.

A kérelmező, az esetlegesen résztvevő törvényes képviselő, illetve a 14. életévét betöltött gyermek is aláírja a külön jegyzőkönyvet.

²¹ 2017. évi CXVIII. törvény 1.§ (9) bekezdés

A kérelmezők az eljárás során megállapodnak továbbá a gyermek családi nevééről.

A bíróság a személyi állapot megváltozásának anyakönyvi bejegyzése érdekében az apai elismerő nyilatkozatot és annak teljes hatályához szükséges hozzájáruló nyilatkozatokat tartalmazó külön jegyzőkönyvet, valamint a meghallgatásról készített jegyzőkönyvben foglalt jogerős végzés kivonatát megküldi - a polgármesteri hivatal Hatósági Osztályának Anyakönyvi és Népeségnyilvántartási Csoportjának - az illetékes anyakönyvvezetőnek az új anyakönyvi kivonat kiállítása és annak szülők részére történő megküldése érdekében.

Abban az esetben, amennyiben az apai elismerő nyilatkozat megtételére a gyermek születése előtt kerül sor, az elismerő nyilatkozat csak a gyermek születésekor válik teljes hatályúvá. Ezt az apai elismerésről felvett jegyzőkönyv tartalmazza.

Amennyiben a felek nem mondanak le a fellebbezési jogukról, a gyermek biológiai apja megteheti a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot, de az csak akkor lesz hatályos, ha a fellebbezési határidő leteltét követően a bíróság végzése - melyben megállapítja, hogy a férj, vagy volt férj nem az apa - jogerőre emelkedik.

Ha az apaság vélelmének megdöntését megállapító végzés nem emelkedik jogerőre, az eljárás során tett apai elismerő nyilatkozat hatálytalan.²²

III.7. A nemperes eljárás illetékének viselése

Az eljárás tárgyi költségfeljegyzési jog alá esik a költségmentesség és a költségfeljegyzési jog polgári és közigazgatási bírósági eljárásban történő alkalmazásáról szóló 2017. évi CXXVIII. törvény 3.§(1) bekezdés a) pontja alapján, amely azt jelenti, hogy a kérelem beadásakor a kérelmezők egyikének sem kell illetékbélyegben illetéket lerónia,²³ azonban az eljárás befejezésekor az illeték összegéről rendelkezni kell.

Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: Itv.) 39. § (3) bekezdésének a.)

pontjának második fordulata, valamint 42. § (1) bekezdésének g.) pontja alapján jelen eljárás illetéke 6.000 Ft. Az Itv. 58. § (1) bekezdésének ad.) pontja kimondja, hogy az illeték a peres eljárás illetékének 10 %-a, ha a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig - közigazgatási perben legkésőbb az első tárgyalásig tárgyaláson kívüli elbírálás esetén az ítélet meghozatala előtt – a felek egyezsége kötnek. A bíróság ebben az esetben tehát – amikor a kérelmezők a kérelem teljesíthetőségét nem elleneztek – a feljegyzett 6.000 Ft összegű eljárási illetéket 600 Ft összegűre mérsékeli és a kérelmezőket ezen összeg egyetemleges megfizetésére kötelezi.

Az illetéket nem a bíróságon kell befizetni, annak határidejéről és módjáról az adóhatóság postai úton külön felhívást küld a megfizetésre köteles feleknek.

III.8. Az apasági vélem megdöntése iránti kérelem elutasítása

Amennyiben a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény 17. § (1) bekezdésében meghatározott feltételek valamelyike nem áll fenn, akkor a bíróság a kérelmet elutasítja.

A sikeres eljáráshoz szükséges, hogy a bíróságon mindhárom kérelmező megjelenjen. Ha az érintettek nem jelennek meg együttesen, a kérelem elutasításának van helye.

A bíróság ebben az esetben természetesen megvizsgálja, hogy a kérelmezők idézése szabályszerű volt-e. Amennyiben valamely meg nem jelent kérelmező idézése nem szabályszerű a bíróság a meghallgatását elhalasztja.

Az apasági vélelem megdöntése iránti kérelmet elutasító jogerős határozat nem zárja ki azt, hogy a kérelmezők igényüket újból a törvény szerinti nemperes eljárásban vagy a perindításra jogosultak igényüket peres eljárásban érvényesítsék.²⁴

²² 2017. évi CXVIII. törvény 18.§ (2) bekezdés

²³ 2016 évi CXXX. törvény 95.§

²⁴ 2017. évi CXVIII törvény 17.§ (3)-(4) bekezdés

III.9. Meghallgatás elhalasztása

Előfordulhat olyan eset is, amikor az apaság vélelmének megdöntése iránti kérelem előterjesztése időpontjában a gyermek még nem született meg, így a kérelmezők a szükséges szakorvosi igazolást csatolják a kérelemhez a szülés várható időpontjáról. Ebben az esetben a bíróság a meghallgatást a szülés várható időpontjára is figyelemmel a lehető leggyorsabban tűzi ki. Ha a gyermek a meghallgatás határnapja előtt megszületik és az anyakönyvi kivonatot még nem kapták meg a kérelmezők a meghallgatás határnapjáig, akkor a meghallgatás elhalasztása és új határnap kitűzése kerülhet sor.

IV. Zárzó

Az új Ptk. megalkotásával létrejövő jogintézményről megállapítható, hogy ez egy jól működő, apai státuszt viszonylag gyorsan rendező, hatékony megoldás. Az esetek túlnyomó részében megvalósul az az eljárásjogi követelmény, mely szerint az eljárást lehetőség szerint egy határnapon jogerősen be lehessen fejezni. A jogalkotónak ezen jogintézmény létrehozása nemcsak a társadalmi igény, de az eljárás gyorsítása és a költség csökkentése szempontjából is valóban jelentős intézkedése volt, azonban számomra további kérdéseket, problémákat vet fel.

Álláspontom szerint a legfontosabb alapelv a kiskorú gyermek mindenképp felett álló érdeke ebben az eljárásban nem érvényesül maradéktalanul, hiszen az nem megfelelően biztosított, illetve szabályozott. A bíróság ugyan a gyermek érdekeit szem előtt tartva folytatja le bizonyítást, mely a felek által előadottakon túl nem terjedhet ki semmi másra. Amennyiben kétség merül fel a vonatkozásban, hogy a kérelmezők jognyilatkozatai a valóságnak nem felelnek meg, úgy nincs lehetősége az eljáró bírósági titkárnak arra, hogy az ügyet perként iktathassa és további bizonyítás felvételére kerülhessen sor peres eljárásban.

A kérelmezőknek, pedig nem mindig irányult, illetve fog irányulni a szándéka kizárólag a kiskorú

gyermek származásának rendezésére. A társadalomban mindig is voltak emberek, akik éltek, illetve élnek a jogszabály adta „kis kapuk” által biztosított lehetőségekkel és a jóhiszeműség elvi követelményén felülemelkedve megpróbálják kijátszani azt.

Ezen jogintézmény megadja a lehetőséget külföldi embereknek arra, hogy mögöttes szándéktól vezérelve jelenjenek meg a bíróságon – adott esetben a rászorult biológiai szülőkkel anyagi ellenszolgáltatásért cserébe – és így legalizálják magyarországi tartózkodásukat.

Amennyiben a mögöttes szándék gyanúja felmerül, a bíróság akkor is csak egyféleképpen járhat el a felek egyező nyilatkozata alapján, mégpedig megállapító végzést hoz és rögzíti az apai elismerő nyilatkozatot.

Véleményem szerint a közeljövőben szükséges lesz a hatályos ide vonatkozó jogszabályok módosítására azért, hogy a bíróság a gyerek érdekeit méltóan képviselhesse és nagyobb teret kaphasson a bizonyítás ebben az eljárásban is.

HALLGATÓI ROVAT

Az ADVOCAT folyóirat Szerkesztősége a szakmailag felkészült, tudományos fokozattal rendelkező, kiváló szerzőink tanulmányai mellett a joghallgatók, fiatal kollégáink kiemelkedő munkáit, konferenciákon elért eredményeit is publikálja a jelen lapszámtól kezdődően, szeretnénk ezáltal megismertetni olvasóinkkal a kiemelkedő teljesítményeket, ezzel is kibővítve a szakfolyóiratunk kínálatát.

„*The compensation liability of the employer – examples from the Hungarian Supreme Court's judgments*” választott témával a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának hallgatója, Sztojko Dániel vett részt a bukaresti Nicolae Titulescu Egyetemen immáron nyolcadik alkalommal, 2018. április 20-21-én megrendezett „CONSTANT” elnevezésű nemzetközi tudományos konferencián.

A konferencia közjogi szekció zsűrije Sztojko Dániel cikkét és a szóbeli előadását megosztott első helyezésben részesítette.

Sztojko Dániel egyetemi tanulmányai során Tudományos Diákköri Dolgozatában kezdte meg a választott téma kutatását, ezt fejlesztette tovább és így született meg a cikk először angol nyelven, majd annak magyar fordítása. A magyar fordítást a szerző által néhány kúriai ítélettel és ennek elvi következtetéseivel kiegészített formában olvashatjuk.

A konferencián elhangzott előadások a CD-n megjelentett konferencia-kiadványban kerültek először publikálásra.

Ezen kiadványban megjelent, és a konferencián szóban is prezentált cikket olvashatják a következőkben.

Sztojko Dániel cikkét követően pedig Móricz Adrienn Aliz új polgári perrendtartással kapcsolatos cikkét olvashatjuk. Móricz Adrienn Aliz IV. évesen kezdte meg kutatásait a polgári eljárásjog témakörében, melynek eredményeként a 2017-es A szakértői bizonyítás az új polgári perrendtartásban című Tudományos Diákköri Dolgozatával első helyezést ért el. Azóta több cikke is megjelent,

most pedig az osztott perszerkezetre terjesztette ki a kutatását.

A főszerkesztő

A MUNKÁLTATÓ KÁRTÉRÍTÉSE FELELŐSSÉGE – PÉLDÁK A KÚRIA ÍTÉLETEIBŐL AZ ELLENŐRZÉSI KÖR TÉMÁJÁBAN

I. Bevezetés

2012. július 1-jén lépett hatályba az új magyar Munka Törvénykönyve. Ettől kezdve a törvény teljesen új szabályozást hozott a munkáltató számára. Míg a korábbi Munka Törvénykönyve munkáltató kártérítési felelősségét a „működési kör” fogalma alapján vizsgálta, az új törvény egy másik speciális jogi fogalmat használ, melynek neve „ellenőrzési kör.” Az „ellenőrzési kör” intézménye szűkebb teret biztosít a munkáltató számára, hogy mentesüljön a felelősség alól.

Annak ellenére, hogy az új Munka Törvénykönyve hatályba lépett, a magyar kormány nem adott tökéletesen ellenőrzött és lehatárolt magyarázatot a törvény értelmezésére. Ezért néhány iránymutatást kellett készíteni, amelyek a magyar Legfelsőbb Bíróság (továbbiakban: Kúria) ítéletei formájában jönnek létre.

Kutatásom során megvizsgáltam az ítéleteket, hogy kiderüljön, mely szempontokat vette figyelembe a Kúria, hogy az új törvényt könnyebben és egységesebb módon értelmezhesse a jogászvilág. Számos ítéletet olvastam és tanulmányoztam, a cikkben megpróbálok bemutatni és kiemelni néhányat, a legérdekesebb és legmegfelelőbb ítéletek közül, amelyek remélem segítenek megérteni ezeket a bonyolult szabályozásokat.

II. Az ellenőrzési kör

Ahogy a bevezetésben már említettem, a cikk fő témája a munkáltató kártérítés alóli mentesülése. Azonban, hogy a mentesülés eseteit megértsük, szükséges, hogy először magát az „ellenőrzési kör” a fogalmát tisztázzuk és megismerjük.

A 2012. évi I. törvény indokolása szerint szűkíteni szándékozik a jogalkotó a munkaügyi bíróságok kiterjesztő jogértelmezésre alapított joggyakorlatát a működési kör helyett az „ellenőrzési kör” fogalmának bevezetésével.

A Javaslat szándéka ezzel az, hogy szűkítse a bírói gyakorlatban kialakult rendkívül széles körű munkáltatói kártérítési felelősséget. A korábbi Mt. 174. § rendelkezésén (a működési kör rendkívül széles értelmezésén) alapuló joggyakorlat olyan tényállásokban is megállapította a munkáltató kártérítési kötelezettségét, amelyekben a kár bekövetkezésére a munkáltatónak nem lehetett még közvetett befolyása sem, és ezzel a munkáltatói tevékenység jellegétől függetlenül lényegében általánossá tette a polgári jog veszélyes üzemi felelősségét a munkáltatói kárfelelősség körében.²

„Ezért indokolt volt, hogy az új törvény ’ellenőrzési kör’ fogalmát használja kimentési okként, mivel utóbbi érvényesíti a felelősség felróhatósági elemét, azaz arra a körre szorítja a munkáltató kártérítési felelősségét, amely körben felelőssége egyben viszont kötelezettsége is a károk megelőzése érdekében szükséges intézkedések megtétele.”³

Az új szabályozás igazodik a Ptk. kárfelelősségi szabályaihoz, és összességében szűkíti a munkáltató kártérítő felelősségét. A Ptk. a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség körében tartalmaz hasonló mentesülési szabályt a szerződő fél ellenőrzési körén kívül eső, előre nem látható körülmény esetére (6:142.§). Az előreláthatóság hiánya (6:516.§) és a károsulti közrehatás (kárenyhí-

¹ IV. évfolyamos joghallgató, Miskolci Egyetem

² 2012. évi I. törvényhez fűzött indokolás

³ PÁL Lajos- LŐRINCZ György - KOZMA Anna- PETHŐ Róbert - KARDKOVÁCS Kolos (szerk): *Az új munka törvénykönyvének magyarázata*, HVG Orac. Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2012. 258. o.

tési kötelezettség megszegése) mint kármegosztási ok (6:520.§) a szerződésen kívül okozott kárért való felelősségi szabályok között találhatók.

A Ptk. a szerződésszegési kártérítési felelősség szabályozásánál megszigorítja a szerződésszegő fél kimentését (6:142. §), elszakítva azt a deliktualis felelősség körében változatlanul megtartott felróhatósági elvtől (6:519. §). A kimentés megszigorítását ellensúlyozva, a szerződésszegő fél által a szerződéskötéskor előrelátható károkra korlátozza a megtérítendő következménykárok és az elmaradt haszon mértékét (6:143. §). A két változtatás szorosán összefügg egymással. A megszigorított, objektív alapú kimentés és a kártérítés nagyságának korlátozása egészséges egyensúlyi helyzetet teremt a vagyoni forgalomban a szerződő felek közötti kockázatmegosztás terén. E két alapvető ponton kívül a Ptk. is megtartja a kártérítési felelősségi jog egységét (6:144. §).⁴

A munkáltató kárfelelőssége kimentésekor a törvény által a 166.§ (2) bekezdésében használt „ellenőrzési kör” kifejezés nyelvtani értelmezése szerint is arra utal, hogy a mentesüléshez minden olyan körülmény vezethet, amelyre a munkáltatónak nem volt semmilyen ráhatása és amit befolyásolni sem tudott.

„Hangsúlyozandó, hogy a törvénynek ez a megoldása a munkáltató felelősségének jellegén, tehát azon, hogy a vétkesség vizsgálatának mellőzésén alapul, nem változtat. Az ellenőrzési kör alatt minden olyan objektív tény és körülményt érteni kell, amelynek alakítására bármilyen lehetőség volt a munkáltatónak.”⁵

Complex Jogtárban hozzáfűzött indokolás szerint az ellenőrzési kör, mint mérce alapján a munkáltató tényleges befolyásolási lehetőségét, ellenőrzési kötelezettsége terjedelmét kell vizsgálni. Ide tartoznak az eszközök, energia, munkavállalók, amelyeknek működésére a munkáltatónak befolyá-

sa van. Ez lényegében egyező a korábbi „működési körre” vonatkozó jogértelmezéssel.

Az MK 29. számú állásfoglalás b) pontja továbbiakban is irányadó, mert a kárt előidéző ok akkor minősülhet a munkáltató ellenőrzési körén kívül esőnek, ha az független a munkáltató tevékenységétől. Ezért az ellenőrzési kör fogalmába sorolható a munkáltató feladatai ellátása során kifejtett tevékenységgel összefüggő személyi magatartás, használt anyag, felszerelés, berendezés és energia tulajdonságából, állapotából, mozdításából, működéséből eredő ok.

Egyes szerzők nem tartják irányadónak az ellenőrzési kör vizsgálatának szempontjából azon korábbi bírói gyakorlatot, amely a munkáltató telephelyén kívül végzett munka során keletkezett kárt a munkáltató kárfelelőssége alá tartozónak minősítette. Azt, azonban kiemelik, hogy a munkáltató ellenőrzési köre nem korlátozódik a munkáltató telephelyére, ugyanis adott tényállástól függően az ezen kívüli helyen (például általa irányított építkezésen) is jogosult és köteles a biztonságos munka feltételeit megteremteni. Ha azonban lehetősége sincs az ottani munkakörülmények befolyásolására, akkor a munkavégzési hely nem sorolható az ellenőrzési körébe. Ugyanígy az a tevékenység sem, amely a munkakör jellegéből eredően szokásosan közúton, vagy más személy által használt területen történik (például postai kézbesítő, helyszíni javító, szerelő munkát végző). Ide sorolható még, ha a munkavállaló – akár a munkáltató tulajdonában lévő - közlekedési eszközzel a közúton szenved balesetet, és ezáltal keletkezik kára.⁶

A munkáltató az ellenőrzési körében bekövetkezett kár alól nem mentheti ki magát. Azaz felelőssége minden ilyen esetben fenn áll. Még akkor sem mentesülhet, ha nem láthatta előre e károkat vagy azok elháríthatatlanok. A munkáltató első mentesülési esetköre ugyanis három konjunktív feltétel együttes meglétét követeli meg: 1. a kárt a munkáltató ellenőrzési körén kívül eső körülmény okozta, 2. ezzel a körülménnyel nem kellett szá-

⁴ GÁRDOS Péter - VÉKÁS Lajos (szerk): A 2013. évi V. törvény, Kommentár a Polgári Törvénykönyvről <http://uj.jogtar.hu/#doc/db/367/id/A14Y1522.KK/ts/20141010/>

⁵ PÁL Lajos- LŐRINCZ György - KOZMA Anna- PETHŐ Róbert - KARDKOVÁCS Kolos (szerk): i. m. 264. o.

⁶PÁL Lajos- LŐRINCZ György - KOZMA Anna- PETHŐ Róbert - KARDKOVÁCS Kolos (szerk): i. m. 264. o.

molnia, és 3. nem volt elvárható, hogy a károkozó körülmény bekövetkezését elkerülje, vagy a kárt elhárítsa.

A kár ellenőrzési körön kívülisége sem mentesíti automatikusan a munkáltatót, mert ekkor a további együttes feltételek meglétét is kell bizonyítania.

Azon károkozó körülményekkel nem kell a munkáltatónak számolnia, amely az általános köznapai megítélés szerint ekként minősül. Így a munkáltatónak nem kell számolnia a mindennapi életben előforduló általános kockázatokkal és körülményekkel, illetve azokkal sem, amelyek a közfelfogás szerint előre nem kalkulálhatóak. Így például a közúton elszenvedett átlagos jellegű balesetekkel, a közforgalmú járművön bekövetkezett káreseményekkel a munkáltatónak nem kell feltétlenül számolnia (pusztán a közlekedésben való részvétel miatt). Számolnia kell azonban mindazokkal a körülményekkel, amelyek egy adott helyzetre, területre általában jellemzőek, tervezhetőek, ismertek, különlegesek. Ezek figyelmen kívül hagyására a munkáltató nem hivatkozhat. Hangsúlyozandó, hogy itt a károsodáshoz vezető ok, körülmény előreláthatóságáról van szó, nem pedig a kár előreláthatóságáról.⁷ Az előbbi esetben az előreláthatóság a felelősség alapjára vonatkozik, az utóbbi esetben viszont a megtérítendő kár mértét korrigálja.⁸

A kár elkerülésének elháríthatatlanságát is szükséges a munkáltatónak kimentése érdekében bizonyítania, vagyis azt, hogy a kár elhárítása nem volt tőle elvárható.

Az elvárhatóság mércéjét a polgári jogi általános elvárhatóság standardot jelenti. Ezt tehát nem a konkrét munkáltató szempontjából kell megítélni, hanem objektívizált, absztrakt módon. Az elháríthatóság megítélésekor azt kell vizsgálni, hogy a megfelelő technikai és műszaki megoldásokkal

elhárítható lett volna-e (MK 29 b) pont).⁹ Az elháríthatatlanság vizsgálatánál figyelembe kell venni a károkozás időpontján kívül az előzményeket illetve a kár okához vezető valamennyi tényezőt.¹⁰

III. Az ellenőrzési kör alkalmazása a gyakorlatban

Az ellenőrzési kör fogalma tartalmilag hasonlít a működési köréhez, továbbá az előreláthatósági klauzula munkajogi szabályok közé újonnan történő bevezetése, valamint a többes együttes kimentési feltételek bizonyításának nehézségei kihívást jelentenek a jogalkalmazás számára, melyet az alább ismertetésre kerülő jogesetek is reprezentálnak.

1. A felperes alperesnél távközlési hálózatszerelő szakmunkás munkakörben dolgozott. Az alperes a M. T. Nyrt-vel kivitelezői és üzemeltetési tevékenységre keretszerződést kötött, ennek alapján az M. T. Nyrt. tulajdonában lévő hálózati oszlopon hálózatfenntartási, hibajavítási feladatok elvégzésére is köteles volt. Minden munkafolyamat megkezdés előtt az alperes munkavállalóinak feladata volt a távközlési oszlopok állapotának felmérése, azonban ezeknek nem megfelelő állapota esetén nem voltak sem jogosultak sem kötelesek azt javítani, karbantartani. A felperes egy alkalommal munkatársával egy ilyen távközlési oszlopon végzett munkát, melyet a munkavégzés előtt megvizsgáltak, azon hibát nem tapasztalnak. Mászás közben a felperes az oszlop stabilitását folyamatosan próbálta, azonban továbbra sem tapasztalt hibára utaló jeleket. A munkavégzés magasságában azonban az egyik pillanatban az oszlop dőlni kezdett, majd eltört. A felperes az esés következtében talpára érkezett, a bal oldalon nyílt, a jobb oldalon zárt, rendkívül romos sarokcsonttörést szenvedett el. Keresetében arra hivatkozott, hogy a baleset oka az volt, hogy a munkáltató a biztonságos munka

⁷ KUN Attila: A Munka Törvénykönyve, Tananyag modul (v.204014) Kiadó, évszám 169. o.

⁸ Mt. 167.§ (1) bekezdés

⁹ A Munka Törvénykönyve Első és Második része, Tananyag modul (v.204014) 7. lecke Kártérítési felelősség KUN Attila írása 169. o.

¹⁰ BH 1992.434

feltételeit nem biztosította részére, az oszlop állapotát ugyanis kellő rendszerességgel és alapos-sággal nem vizsgálta meg.

A Kúria döntésével a keresetnek helyt adott. A munkáltató csak akkor mentesülhetett volna a munkaviszonnyal összefüggésben a munkavállalónak okozott kárért fennálló felelőssége alól, ha az Mt 166. § (2) bekezdés a) vagy b) pontjában foglaltakat bizonyítani tudta volna. Így tehát a munkáltatón volt a bizonyítási teher arra vonatkozóan, hogy az ellenőrzési körön kívül eső körülménnyel nem kellett számolnia, továbbá, hogy nem volt tőle elvárható ennek bekövetkezése, elkerülése vagy a kár elhárítása. A vizsgálat során nem volt figyelmen kívül hagyható a munkavégzés azon sajátos-sága, hogy nem a munkáltató tulajdonában lévő oszlopon történt a baleset. Ugyanakkor a munkavállalónak a munkáltató által biztosított körülmények között kellett a munkát végeznie, vagyis a megrendelőtől a munkáltató által átvett munkaterületen. Az ekként biztosított munkakörülmények közötti munkavégzéssel összefüggő baleseti vesz-helyzettel azonban a munkáltatónak számolnia kell.¹¹ Az alperes tehát nem tett eleget az ésszerű tájékozódás követelményének, és ennek azon intézkedése sem felelt meg, hogy munkavállalóit a munka elvégzése előtt az oszlopok állapotának felmérésével bízta meg. Elvárható lett volna a munkáltatótól, hogy az oszlopok tulajdonságait felmérje, a megrendelőtől (M. T Nyrt.) az oszlopok állagmegóvása tárgyában tett intézkedési jegyzéket beszerezze. Az alperes sikeres kimentése érdekében alappal csak akkor hivatkozhatott volna azon feltételezésére, hogy az átadott munkaterületen az átadó valamennyi kötelezettségének eleget tett, ha objektíve megállapítható, hogy ezen feltételezést ésszerű tájékozódásra, vagy intézkedések megtételére alapította. Az adott esetben ez nem volt megállapítható mert, a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény (Mvt.) 54.§ (7) bekezdésben előírt kötelezettsége ellenére nem győződött meg arról, hogy a felperes munkakörülményei megfelelnek-e a biztonságos munkavégzés követelményének. Miután ennek biztosítása az Mt. 51.§ (4) bekezdés alapján a munkáltató terheli a felperessel

szembeni fennálló kárfelelőssége szempontjából a megrendelő szerződésből eredő kötelezettsége esetleges elmulasztásának nincs jelentősége.¹²

A Kúria tehát adott esetben nem adott helyt az alperes azon védekezésének az előreláthatóság körében, hogy mulasztás nem terheli. Mivel az alperes azzal a megállapítással egyetértett, hogy a baleset a munkáltató ellenőrzési körén kívül esett, a Kúria csak azt vizsgálhatta, hogy a munkáltatónak kellett-e számolnia a balesetben részes oszlop karbantartásának elmaradásával, vagyis a megrendelő jogszabályban rögzített kötelezettsége megszegésével. A döntés meghozatalakor a Kúria a munkáltató munkaviszonyból származó lényeges, a biztonságos munkafeltételek biztosítására vonatkozó kötelezettségéből vezette le a baleset előreláthatósága terén vétett alperesi mulasztást, ebből következően kártérítési felelősségének meglétét.

2. A felperes az alperesi cégnél dolgozott gépkocsivezető munkakörben, amely fém- és papírhulladékot szállít O-ba illetve visszafuvarban készterméket, vaslemezt, vagy gabonát szállít. A cégen belül egy ember egy autóval végezte a fuvarozást, amely azt jelenti, hogy egy sofőr ugyanazon gépjárművel végezte a munkát. A felperes gépjárművéhez tartozott egy vontatmány, amely egy alumínium oldalfalú, könnyített vontatmány volt, amelyre gyárilag ponyvát és a kerekek fölé egy alumínium létrát szereltek. A ponyva eredetileg bajonettzárás rögzítéssel rögzült elöl és hátul a raktér tetején, oldalán pedig hevederes rögzítési lehetőség volt, spaniferrel történő feszítéssel. A ponyvát többszöri sérülése miatt azonban le kellett cserélni. Az új ponyván gumiköteles rögzítés volt, ahol a kialakított rögzítőfülekbe kellett gumikötelet beakasztani. A felperes ezt a gumiköteles rendszert hosszabb ideje használta. Emellett az alperesnél a munkaviszony megkezdésekor mindenki részesül munkavédelmi oktatásban, amelyet ismétlődő oktatások követnek. A felperes az egyik szállítás alkalmával O-ból visszafelé tartó útján – melyen vaslemezeket szállított – Sz-ben egy fénytáblán észlelte a kiírást, miszerint nagy szél várható ebben a körzetben. Erre tekintettel úgy gondolta, hogy a gép-

¹¹ EBH 2000.253, BH 2003.129

¹² Mfv.I.10720/2015/4.

jármű oldalára feltekert ponyvát a szél kikezdhetsé, s az így balesetveszélyessé válhat. Ennek megelőzése érdekében a következő SOS parkolónál megállt, hogy a ponyvával a pótkocsit letakarja. Ezek után a kocsi elején letekerte a ponyvát, majd a pótkocsi hátuljához ment, hogy rögzítse a ponyva sarkait. Mikor hátra ért tapasztalta, hogy a gumikötél vége fennakadt, az a ponyva és a pótkocsi oldala közé szorult. A felperes a rendszeresített létra használata helyett úgy döntött, hogy megfogja a gumi elérhető részét és azt meghúzza. Mivel azonban ettől a gumivég nem szabadult fel, erőteljesebben ismételte meg ezt a műveletet, amitől a gumivég kiszabadult és a felperes arcához, a jobb szeméhez csapódott. A felperes ezen csapódás következtében fájdalmat érzett és látása azonnal megromlott. Ezután kórházba szállították, sérüléseit ellátták, azonban maradandó károsodásként a jobb szem sérülése megmaradt, így ezzel a szemével a periférián világosságot lát, de mást nem. Keresetében előadta, hogy az alperes egy gabonaszállításra kialakított tehergépkocsival szállított fémanyagot. Emellett a ponyva és annak rögzítése, valamint a ponyva mozgatására szolgáló gyári kialakítás utólagosan megbontva, egyedileg átalakításra került. Ezek tükrében állítása szerint az alperes részéről rendelkezésére bocsátott szállítóeszköz, illetve a ponyvázatának mozgatását, rögzítését szolgáló kialakítás nem felelt meg a munkavédelmi szabályoknak, így az alperes kártérítési felelőssége fenn áll.

A bíróság a keresetet elutasította. Megállapítható, hogy az alperesnek az ellenőrzési körén belül biztosítania kellett a biztonságos munkavégzéshez szükséges eszközt.¹³ Ez magában foglalta a pótkocsi ponyvájának, illetve létrájának szakszerű karbantartását, elhasználódása esetén ugyanilyen cseréjét is, valamint azt, hogy az áruhoz megfelelő szállítási eszköz álljon a munkavállaló rendelkezésére. Emellett kötelezettsége kiterjedt arra is, hogy a munkavállalót a munkakörének megfelelő, baleset- és munkavédelmi oktatásban részesítse.¹⁴ Tanúk valamint az igazságügyi szakértői vélemény szerint az alperes ezen kötelezettségeinek eleget

tett, hiszen a pótkocsi megfelelt a vaslemezek szállításához támasztott követelményeknek, valamint a ponyva és rögzítő elemeinek cseréjét szakszerűen végezte, ezáltal átalakítás nem történt, az új rögzítési rendszer használata kellő figyelem mellett a kockázatokat megfelelően alacsony szinten tartotta. A szakértői vélemény kifejtette továbbá, hogy ha a ponyva kioldásához a felperes létrát használt volna, de a baleset bekövetkezéséhez hasonlóan erős húzómozdulattal oldja meg a gumikötél beakadásának elhárítását, úgy a baleset szintén bekövetkezett volna, csak a sérülés mértéke változott volna meg. Ezzel összefüggésben a szakértő megjegyezte azt is, hogy a felperesnek a gépkocsivezetéshez szükséges alapképesítés megszerzéséhez kellő ismeretekkel rendelkeznie kellett, tehát fel kellett volna ismernie, hogy az általa végrehajtott cselekvés magában hordozza az esetleges kár bekövetkezését.¹⁵ Mindezeket figyelembe véve az alperes alappal hivatkozhatott az Mt 166. § (2) bekezdésének b) pontjára, miszerint a kárt a felperes elháríthatatlan magatartása okozta.¹⁶

Bár ebben az ügyben a munkáltatónak nem az ellenőrzési körrel összefüggő mentesülési ok miatt nem kellett felelnie a kárért, de az eset jó példa arra, hogy a munkáltató ellenőrzési körébe milyen körülmények tartozhatnak bele.

3. A felperes az alperes alkalmazásában kezdetben betanított, majd később szakképzett képményseprőként állt foglalkoztatásban. Egy alkalommal kéményszerítési feladatokat végzett sormunkaként önálló jelleggel. A felperes a kijelölt házban otthon találta az ingatlan tulajdonosát, aki elkísérte őt a házban található padlásfeljáróhoz, ahova már korábban odakészítette a házilag készítésű, egyágú létrát. A helyiség laminált lappal volt burkolva, azonban a létrán nem volt sem csúszásgátló, sem pedig kiakasztó. A felperes – saját állítása szerint – megkérte az ingatlan tulajdonosát, hogy a létrát támassa meg, s elindult a létrán a padlás irányába. A padlás ajtaját kinyitotta, a kéményszerítéshoz szükséges eszközt azon keresztül elhelyezte, azonban mielőtt felléphetett volna a

¹³ 1993. évi XCIII. törvény (Mvt.) 54. §

¹⁴ 1993. évi XCIII. törvény (Mvt.) 55. §

¹⁵ 24/2004. (IV. 21.) GKM rendelet, 12. számú melléklete

¹⁶ Kecskeméti KMB. 3.M.237/2014/51

létra kicsúszott alóla, és nagyjából 3 méteres magasságból a talajra zuhant. Az ingatlantulajdonos ekkor a helyszíntől több méterre lévő konyha ajtajában tartózkodott. Az orvosi vizsgálat megállapította, hogy az esés következtében a felperes bal sarok- és lábszár csontja eltörött. Az alperes ezt az eseményt határozatlan üzemi balesetnek nyilvánította. A felperes erre hivatkozva, vagyoni és nem vagyoni kártérítési igényt terjesztett elő.

A Kúria ebben az ügyben rögzítette, hogy a munkáltató károkozó magatartása olyan, az Mt-ben, vagy egyéb jogszabályban előírt kötelezettség megszegését vagy elmulasztását jelenti, amely a károsodás közvetlen kiváltó oka lehet. Ilyen például a munkavédelemről szóló 1993. XCIII. törvény megsértése. Ezt azonban nem a munkavállaló köteles bizonyítani, az Mt. 166 §-ának (1) bekezdése a felelősség feltételeként ugyanis csak a munkavisztonnyal fennálló összefüggést rögzíti. A perbeli esetben a felek által nem volt vitatott, hogy a felperest munkaviszonya során a munkavégzése közben érte baleset. A továbbiakban az alperesnek kellett igazolnia mentesülési feltételként, hogy a kár ellenőrzési körén kívül eső körülmény miatt következett be, amellyel nem kellett számolnia és nem volt elvárható, hogy a károkozó körülmény bekövetkezését elkerülje vagy elhárítsa, illetve, hogy a baleset oka kizárólag a munkavállaló magatartása volt. Az Mvt. 2.§ (2)-(3) bekezdése, valamint 54. § (2) bekezdés a) és c) pontja alapján a munkáltató volt köteles az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés érdekében a szükséges utasításokat és tájékoztatást a munkavégzést megelőzően a munkavállalónak megadni, és a munkavégzés körülményeihez igazodó, illetve az azzal összefüggő veszélyek figyelembevételével megfelelő munkaeszközöket biztosítani a munkavállalók részére. Ezért a Kúria nem látott alapot a munkáltató mentesülésére önmagában a kötelező kéményseprőipari közszolgáltatásról szóló 27/1996 (X.30) BM rendelet azon rendelkezése alapján, miszerint ellenőrizni kell (adott esetben a helyszínen lévő kéményseprőnek) a lakossági szolgáltatás során az ügyfél lakásán a biztonságos munkavégzés helyi feltételeit (jelen esetben a létra állapotát). Kiemelte, hogy e jogszabály előírta a 16.§ (1)-(3) bekezdésében azt is, hogy a szolgáltató kötelessége,

hogy a feladat szabályszerű ellátásával arányban álló és képzettségű szakemberrel rendelkezzen, akinek a tevékenység elvégzéséhez megfelelő eszközök és védőfelszerelést biztosít.¹⁷

A Kúria döntése jó példa arra, hogy eltérő a bizonyításra kötelezett fél személye a munkavisztonnyal összefüggés és a mentesülés érdekében értékelendő ellenőrzési kör fogalmába tartozó körülmények vonatkozásában. Előbbi esetben a munkavállalón, utóbbi esetben a munkáltatón van a bizonyítási teher. Továbbá rávilágít a külső helyszíneken történő munkavégzés esetén az ellenőrzési körbe tartozó feltételek megállapításának nehézségeire.

4. A kárt előidéző ok ismeretlen személyek magatartása, a rablótámadás volt, mely a felperest nem a fuvarozás (munkavégzés) során, hanem pihenő idejében érte. A munkáltató a biztonságos munkavégzés körülményeinek megteremtésére vonatkozó kötelezettsége körében előírta – különös tekintettel a dél-európai fuvarteljesítések vonatkozásában – a hosszabb pihenőidő őrzött, biztonságos parkolóban történő igénybevételét, abban az esetben is, ha a vezetési időt túllépi.

A fenti ügyben a kárfelelősségre a harmadik kódex rendelkezései az irányadók, vagyis a kimentésre még a működési kör szabályait kellett alkalmazni, de a munkavégzés körülményei az új Mt alapján ellenőrzési körön kívül esőnek minősülnek. A külföldi parkoló tulajdonságaira ugyanis a munkáltatónak nincs ráhatása.¹⁸

5. A felperes keresetében vagyoni kára megfizetésére kérte az alperest kötelezni. A keresete jogalapjaként arra hivatkozott, hogy az alperesnél fennálló munkaviszonya keretében T.-n üzleti úton volt, ahol egy üzleti ebéden tengeri halat, rákot, kagylót fogyasztott. Ennek következményeként nála trópusi megbetegedést vélelmeztek. Ezzel a betegséggel összefüggésben az általános egészségi állapota tartósan megromlott.

E tényállás alapján fennállnak az Mt. 166.§ (2) bekezdés a) pontjának együttes feltételei. Ilyen

¹⁷ Mfv.I.10.362/2015/7.

¹⁸ Mfv.I.10.222/2013/4.

esetben a munkáltatónak nincs befolyása a külföldi utazás során igénybe vett étkezés részleteire. Azzal sem kellett számolnia, hogy a felszolgált ételek ritka, trópusi betegséget okozhatnak, és elvárható sem volt tőle a károkozó körülmény bekövetkezésének elkerülése. A kár elhárítására sem volt lehetősége (annak megvizsgálására, hogy az étel károkozót hordoz-e).¹⁹

IV. Összegzés

Az „ellenőrzési kör” fogalmának bevezetésével a jogalkotó szándéka bevallottan a bírói gyakorlat által túlságosan tágan értelmezett, „működési kör” fogalmának szűkítése volt. Fontos megjegyezni, hogy ezen szűkítés nem érinti a munkáltató objektív felelősségét, azonban kiszélesedett azon esetek köre, mellyel lehetőséget biztosít a jogalkotó a kárfelelősség alóli mentesülésre. Nem változtak a kárfelelősségi elvek sem, így a reparáció és a prevenció továbbra is elsődleges célként szerepel. Elmondható az is, hogy a bizonyítási kötelezettség a kimentés terén a jövőben is a munkáltatót terheli, ezért az „ellenőrzési kör” fogalmának bevezetése ellenére a perekben változatlanul nehéz helyzetben van, ha mentesülni akar a kárfelelősség alól.

Paradox módon, bár a jogalkotó érzékelte, hogy a bírói gyakorlat túl tágan értelmezte a működési kör fogalmát, az „ellenőrzési kör” határait mégis nem másnak, mint a jogalkalmazásnak kell meghúznia. Ehhez a jogalkalmazó segítségére a jogalkotó a Ptk. szabályait ajánlja fel, hiszen abból a kárfelelősség és kártérítés egyes intézményei, mint az előreláthatósági klauzula, az elvárhatóság vagy az elháríthatatlanság fogalmai megtalálhatók az új munkajogi szabályozásban is. Mindezen lehetőségek pedig tovább erősítik a történelem során kialakult azon tendenciát, mely szerint a munkajog egyre inkább a magánjog felé tolódik.

Véleményem szerint ezek a lehetőségek kellően tág és rugalmas kereteket biztosítanak a munkáltatók számára, hogy adott esetben alappal hivatkozhassanak a kártérítés fizetésének megtagadására. Ugyanakkor kellően kötött is a szabályozás azon

szempontból, hogy igyekszik a munkáltatót a kártérítési jogviták elkerülésére sarkallni, ezáltal is ösztönözve őket a jogszabályi előírások és kötelezettségek betartására. A munkáltatónak a jövőben is legalapvetőbb kötelezettsége az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés követelményeinek biztosítása. Ennek részletesebb szabályozását a munkavédelmi törvény változatlanul tartalmazza. Ezek azok a körülmények a munkavégzés során, amelyre a munkáltatónak az „ellenőrzési kör” szempontjából befolyása, ráhatása van, és ahol a korábbi „működési kör” és „ellenőrzési” kör között átfedés lehet.

¹⁹ Mfv.I.10.793/22/15.

OSZTOTT PERSZERKEZET A POLGÁRI PEREKBEN

Bevezetés

A peres felektől, a bíróságtól, illetve a jogi képviselőktől is újfajta, a megszokottól lényegesen eltérő gondolkodásmódot és felfogást kíván meg a polgári perjog 2018. január 1-jétől. A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) hatályba lépésével ugyanis számos rendelkezés módosult, a jogalkotó új paszusokat épített be a törvénybe, és mindezek velejárójaként maga az eljárás rendszer is több meghatározó ponton átalakult.

Az egyik ilyen mérvadó változás magában a perszerkezetben jelentkezik – ugyanis az 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: 1952-es Pp.) szabályozásával szöges ellentétben jelenlegi törvényünk – a perkoncentráció elvéből fakadóan – az osztott perszerkezetet preferálja, helyezi előtérbe az eljárás lefolytatása során. A Pp. Miniszteri Indokolása a következőképpen szól az osztott perszerkezet kapcsán: „A törvény bevezeti az osztott perszerkezetet, ami tervezhetőbb, kiszámíthatóbb permenetet tesz lehetővé. A törvény az elsőfokú eljárást mind funkciójában, mind időben egymástól elkülönülő, két szakaszra osztja, ezzel áttér az osztott perszerkezet ún. főtárgyalási modelljére.”³

Jelen tanulmányban – a terjedelmi korlátokra tekintettel – célkitűzésünk, hogy egy rövid történeti áttekintést követően, a kodifikáció jelentősége és az alapvető, egész eljárásra kiterjedő, és azt lénye-

gesen meghatározó elvek nyomán bemutassuk a perfelvételi, illetve az érdemi tárgyalási szak hatályos rendelkezéseit, különös tekintettel az osztott perszerkezet érvényesülésére és eljárásjogi vetületeire.

I. Történeti előzmények

Az osztott perszerkezet magyar polgári eljárásban való megjelenése nem újkeletű. E differenciált perstruktúrát az 1911. évi I. törvénycikk (a továbbiakban: Plósz-féle Pp.) alkalmazta először, a jogintézmény elméleti alapjait ezen törvényünk fektette le, bár nem olyan formában, mint ahogy az most bevezetésre került.

A törvénycikk 191. §-a rögzítette egyértelműen, hogy a polgári eljárás két szakaszának (perfelvételi és érdemleges tárgyalási szak) elválasztása kérdésében az alperes perbebocsátkozása volt irányadó, a két szak közötti választóvonalat pedig az ún. perfelvételi caesura,⁴ vagyis a percezúra jelentette. A Plósz-féle Pp.-beli osztott perszerkezet gyökereit véljük felfedezni a törvényt megelőző eljárásban is, amikor a perfelvételi és az érdemleges tárgyalás között minden esetben eltelt egy bizonyos határidő.⁵

Az akkori perfelvételi tárgyalásról elmondható, hogy rendszerint időben elhúzódott,⁶ ugyanakkor az eljárást szóbeliség jellemezte, ami akkortájt egyedülállónak bizonyult.⁷ A perfelvételi tárgyalást az érdemleges tárgyalás előkészítése követte, mely során a felperesnek minden tényt, bizonyítékot írásban a bíróság, a másik fél, illetve jogi képviselője rendelkezésére kellett bocsátania.⁸ Az ér-

⁴ WOPERA Zsuzsa: *A polgári eljárásjog alapfogalmai*. In: Polgári eljárásjog I. (szerk.: Nagy Adrienn – Wopera Zsuzsa), Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017. 31. o.

⁵ ANTALFY Mihály: *Polgári Perrendtartás, I. Kötet*. Wessely és Horváth Szedőgépezemű Gépnyomda, Pécs, 1915. 429. o.

⁶ FERENCZY Áron: *Az új Polgári Perrendtartás osztott tárgyalási rendszere az 1911. évi I. törvénycikk tükrében*. Debreceni Jogi Műhely, 2016/1-2. 6. o.

⁷ SZÉKELY János: *Perintézmények metamorfózisa – A magyarországi és romániai polgári perjog intézményeinek fejlődési sajátosságai a XX. század negyedik évtizedétől napjainkig*. PhD értekezés, Debrecen 2017. 33. o.

⁸ Plósz-féle Pp. 194. §

¹ okleveles jogász

² IV. évfolyamos joghallgató, intézeti demonstrátor, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Európai- és Nemzetközi Jogi Intézet

³ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény Miniszteri Indokolása, Általános indokolás

demleges tárgyalásra a nyilvánosság, a közvetlenség és a szóbeliség volt irányadó. Noha az egész eljárásban az osztott perszerkezet egy-két elemét véljük felfedezni, a tárgyalás mégis egységes volt: a peres felek bizonyítékaikat, tényállításaikat a tárgyalás bármely szakaszában, annak berekesztéséig előadhatták.⁹

A Plósz-féle Pp. elvi alapjai rögzítésre kerültek ugyan, a szabályozás azonban egyre erőteljesebben a differenciált perrend irányába mutatott, így a rendelkezések fő funkciója az ügyek számának redukálásában, nem pedig egy adott ügy leghatékonyabb lefolytatásában¹⁰ nyilvánult meg.

Az 1952-es Pp. bevezetésével a perrendre az egységes perszerkezet lett az irányadó – ez mindenképpen visszalépést jelentett a Plósz-féle Pp.-hez képest. A tárgyalásra a „peranyag csöpögtetése”¹¹ volt jellemző, és mivel a felek nyilatkozataikat, indítványait a tárgyalás során bármikor előterjeszthették, az eljárások egyre jobban elhúzódtak. A jogalkotó a Pp. kodifikációja során az ezen perrendből fakadó problémákat kívánta orvosolni az osztott perszerkezet újbóli bevezetésével, és a perkoncentráció elvének deklarálásával.

II. Az alapelvek jelentősége

Az osztott perszerkezet elsőfokú eljárásban történő érvényesülése kapcsán nélkülözhetetlenek az egész perrendtartásra irányadó alapelvek bemutatása. Ily módon fontos kitérni a perkoncentráció elvének, a felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettségének, illetve a bírósági közrehatás elvének rövid bemutatására.

A perkoncentráció elve szerint a bíróságnak és a feleknek törekedniük kell arra, hogy az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték olyan időben álljon rendelkezésre, hogy a jogvita lehetőleg egy tárgyaláson elbíráható legyen.¹²

A per szerkezetében akkor koncentrált, ha a törvény úgy alakítja ki, úgy tagolja az eljárást, hogy az egyes szakoknak jól meghatározott, a másiktól eltérő funkciója van, és a törvény nem engedi ezeket a funkciókat keveredni.¹³

A perkoncentráció a Pp. egyik kiemelt jogalkotói célkitűzése. Azt célozza, hogy a felek közötti jogvita mibenléte minél korábban tisztázódjon, és a bíróság számára az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték a lehető legkorábban rendelkezésre álljon, azaz a jogvita anyagi jogi és eljárásjogi keretei minél korábban rögzüljenek. A perkoncentrációnak, ahhoz, hogy érvényesülni tudjon, a polgári per egészét át kell hatnia, a per szerkezetében, a részletszabályokban, a felek pervitelében és a bírói attitűdben is egyaránt meg kell jelennie.¹⁴

Az osztott perszerkezet jelentősége tehát itt mutatható ki: az adott jogvita a megfelelően előkészített perfelvételi szak lezárását követően, lehetőleg egy koncentrált érdemi tárgyaláson lefolytatható legyen. Ez a felfogás az eljárás résztvevőitől értelemszerűen aktívabb közrehatást, közreműködést igényel, mely a bíróság pervezetési kötelezettségében, és a felek eljárástámogatási kötelezettségében nyilvánul meg.¹⁵

A felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettségének alapelvi szintű megjelenítése a Pp.-ben a perkoncentráció megvalósulásának egyik sarokköve. A felek eljárástámogatása a magánautonómiából eredő önrendelkezési jog egyenes következménye. Kizárólag a fél jogosult arról dönteni, hogy a jogvitát bíróság elé viszi, milyen tényállításokat tesz a perben, és azokat milyen bizonyítékokkal támasztja alá. Az alperes oldaláról a döntés abban áll, hogy érdemben perbebocsátkozik-e, védekezik-e a keresettel szemben, vitatja-e a felperes tényállításait.¹⁶ Ennek az alapelvnek a részét képezi a peranyag szolgáltatási kötelezettség is.¹⁷

⁹ A Plósz-féle Pp. indokolása

¹⁰ FERENCZY Áron: i.m. 6. o.

¹¹ WOPERA Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*. Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017. 228. o.

¹² Pp. 3. §

¹³ WOPERA Zsuzsa (szerk.): i.m. 21. o.

¹⁴ WOPERA Zsuzsa (szerk.): i.m. 21-24. o.

¹⁵ TÓTH Barbara: *A bíróság és a felek kötelezettségeiben beálló változások az új polgári perrendtartásban*. *Advocat*, 2017/különszám, 31. o.

¹⁶ WOPERA Zsuzsa: i.m. 43. o.

¹⁷ TÓTH Barbara: i.m. 32. o., Pp. 4. § (2) bek.

A bírósági közrehatás elve azt jelenti, hogy a bíróság a perkoncentráció érvényesülése érdekében a Pp.-ben meghatározott módon és eszközökkel hozzájárul ahhoz, hogy a felek eljárási kötelezettségeiket teljesíthessék.¹⁸ Gyakorlatilag ez a bíróság anyagi pervezetését jelenti, amelyre a későbbiekben részletesebben kitérünk.

III. A perindítás

A perfelvételi és az érdemi tárgyalási szakot a Pp. struktúrája szerint a perindítás előzi meg szükségszerűen, mely főszabályként a keresetlevél benyújtásával veszi kezdetét. A Pp. az elsőfokú eljárásról szóló Harmadik Részének XI. Fejezete részletezi a perindításra vonatkozó rendelkezéseket, kezdve a felperes által benyújtandó keresetlevél szabályainak részletes taglalásával. Ha a keresetlevél perfelvételre alkalmas, a bíróság azt közli az alperessel, egyben felhívja, hogy a kézbesítéstől számított 45 napon belül terjessze elő írásban ellenkérelmét, egyéb perfelvételi iratát. A perfelvétel főszabályként az alperesi írásbeli ellenkérelem előterjesztésével veszi kezdetét.

A Pp. az eljárást megindító keresetlevél kötelező kellékeire fokozott követelményeket támaszt a hiánytalan peranyag mihamarabbi rendelkezésre állása érdekében.¹⁹ A keresetlevelet a kódex három részre tagolja: bevezető részre, érdemi részre, illetve záró részre.

A keresetlevél *bevezető részében* meg kell jelölni az eljáró bíróságot, a felek nevét, perbeli állásukat, a felperes azonosító adatait, az alperes ismert azonosító adatait, de legalább a lakóhelyét vagy székhelyét, illetve a felperesi jogi képviselő nevét, székhelyét, telefonszámát, elektronikus levelezési címét. Az *érdemi rész* öt elemből áll: határozott kereseti kérelemből – ahol a felperesnek konkrét és egyértelmű módon meg kell jelölnie, mit kér a bíróságtól, mire kötelezze az alperest –, az érvényesíteni kívánt jog megjelöléséből – ezt nevezzük jogállításnak; azon anyagi jogi rendelkezést kell megjelölni, amely az alanyi jogot közvet-

lenül keletkeztető tényeket meghatározza, és annak alapján az igény támasztására feljogosítja a felperest –, az érvényesíteni kívánt jogot és a kereseti kérelmet megalapozó tények előadásából – vagyis tényállításból, a konkrét, tényállás részét képező tényeket kell megemlíteni –, jogi érvelésből – a jogi minősítés folyamatának leírása –, illetve a bizonyítékokból, bizonyítási indítványokból. A *záró részben* a felperesnek a per tárgyának értékével, a joghatósággal, hatáskörrel, illetékességgel, a megfizetett illetékkal, a perbeli jogképességgel és a képviseleti joggal kapcsolatosan kell nyilatkoznia.²⁰

A bíróság köteles a beérkezett keresetlevelet 30 napon belül²¹ megvizsgálni, ez a vizsgálat pedig négyféle eredményhez vezethet:

- ha a keresetlevélből megállapítható, hogy a per elbírálása más bíróság hatáskörébe, vagy illetékességébe tartozik, a bíróság a keresetlevél áttételét rendeli el;²²

- ha a keresetlevél visszautasítását megalapozó ok áll fenn és nincs helye hiánypótlásra való felhívásnak, a keresetlevelet visszautasítja;²³

- hiánypótlást rendel el és csak annak sikertelensége után utasítja vissza a keresetlevelet;²⁴

- megállapítja, hogy a keresetlevél perfelvételre alkalmas és azt közli az alperessel.²⁵

A fennebbiekből következik, hogy perakadályok fennállása esetén a bíróság a keresetlevelet visszautasítja. A törvény a visszautasítási okok két csoportját különbözteti meg: az azonnali visszautasítást és a visszautasítást hiánypótlási felhívás nem teljesítése esetén. Vagyis, ha a keresetlevél ugyan tartalmazza a kötelező kellékeket, azonban a kereset összességében kiegészítésre, kijavításra szorul, hiánypótlásnak van helye – és csak az erre irány-

¹⁸ Pp. 6. §

¹⁹ Pp. 170-171. §

²⁰ WALLACHER Lajos: Az elsőfokú eljárás. In: *Polgári eljárásjog I.* (szerk.: Nagy Adrienn – Wopera Zsuzsa), Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017. 247-248. o.

²¹ WALLACHER Lajos: i.m. 255. o.

²² Pp. 174-175. §

²³ Pp. 176. § (1) bek.

²⁴ Pp. 176. § (2) bek.

²⁵ Pp. 179. §

adó határidő eredménytelen eltelte után folyomodik a bíróság a visszautasítás jogintézményéhez. A keresetlevél akkor minősül perfelvételre alkalmasnak, ha a bíróság úgy ítéli meg, hogy egyértelműen meghatározhatók a jogvita keretei.²⁶

Ha nem kerül sor áttételre, illetve nem áll fenn visszautasítási ok, a bíróság a hiánytalan keresetlevelet közli az alperessel. A keresetlevél alperessel való közlésével beáll a perindítás joga: ezt követően még nem kerül sor a perfelvételi tárgyalás kitűzésére, a bíróság megnyitja az utat az alperes előtt, hogy terjessze elő védekezését, vagyis nyújtsa be írásbeli ellenkérelmét. Érdemes megjegyezni, hogy az 1952-es Pp.-hez képest ismét egy újdonsággal találjuk szembe magunkat, hiszen a Pp. deklarálja, hogy az alperes nem az első tárgyaláson, szóban adja elő védekezését, hanem azt előzetesen, írásban kell benyújtania. A törvény ezzel elsősorban azt kívánja elérni, hogy a tárgyalás ne a keresetlevél, ellenkérelem, esetleges viszontkereset, beszámítás előadásával és jegyzőkönyvezésével teljen (el), az ellenfélnek és a bíróságnak ezeket ne ott kelljen megismerni, értékelni és arra azonnal reagálni.²⁷

Az alperes ellenkérelme a keresetlevél tükörképe, hiszen minden, felperes által állított tényre, bizonyítási indítványra vonatkozóan saját véleményét, meglátását, bizonyítási eszközeit is elő kell terjesztenie. Lényeges eltérést jelent az 1952-es Pp.-vel szemben, hogy hatályos perrendtartásunk az alperesre nézve ugyanazon jogokat és kötelezettségeket tartalmazza, mint a pert megindító fél tekintetében, illetve ellenkérelmére is a keresetlevélhez kapcsolódó rendelkezések irányadók, a megfelelő eltérések alkalmazásával.

Előfordulhat, hogy egy bonyolultnak tűnő per az ellenkérelem tükrében leegyszerűsödik, vagy egy egyszerűnek tűnő per bonyolulttá válik az ellenkérelemben foglaltak alapján, vagy a beszámítás, a viszontkereset-levél folytán, így az a megoldási út, ami a keresetlevél alapján eredetileg célszerűnek tűnt volna, később már nem tölti be funk-

cióját vagy éppen feleslegessé válik. A bíróság így az ügy konkrét sajátosságaihoz igazodóan határozhat az előkészítés megfelelő módjáról (szóbeli vagy írásbeli) és annak menetéről.²⁸ E rendelkezések a perfelvételi szakról szóló részben kerülnek részletes bemutatás alá.

IV. A perfelvételi szak

Az osztott perszerkezet első jellemzőit a keresetlevélre vonatkozó passzusokban találhatjuk, azonban e differenciált struktúra tényleges megnyilvánulása a perfelvételi, vagy más néven az állítási szakban ölt igazán testet.

A perfelvételi szak célja az adott jogvita kereteinek meghatározása a felek nyilatkozatai és az általuk előterjesztett bizonyítási indítványok alapján. Ezen iratoknak, illetve a bíróság pervezetésének segítségével egy megfelelő, mindenre kiterjedő perelőkészítés lesz az eredmény, amely kétséget kizáróan hozzájárul ahhoz, hogy a jogvita egy tárgyaláson elbíráható legyen. A perfelvételi szak beosztása elég rugalmas ahhoz, hogy a bíróság mindig az egyedi eset körülményeitől függően tudja összegyűjteni a peranyagot. És ami fontos szemléletbeli változás: a felek felelősségét alapvetően hangsúlyozza a Pp., amikor a perkoncentráció elve keretében a feleknek is kötelezővé teszi a gondos és időszerű peranyaggyűjtést,²⁹ valamint kifejezetten megterheli a feleket az eljárástámogatási kötelezettséggel.³⁰

IV.1. A perfelvétel osztott perszerkezettel összefüggő jellemzői

Mivel az osztott perszerkezet érdemi tényre a perfelvételre vonatkozó passzusok között kerekesendő, célszerű górcső alá venni, miben is nyilvánul meg e perbeli struktúra lényege. Az osztott perszerkezet funkcióira tekintettel a perfelvételi szak jellemzői a következőképpen foglalhatók össze:

²⁶ PÁKOZDI Zita: *A perindítás és a keresetlevél szabályai az új Pp.-ben*. Jogtudományi Közlöny, 2017/7-8. 349. o.

²⁷ ZSITVA Ágnes: *Újjászületett elsőfokú eljárás a perkoncentráció jegyében*. *Advocat*, 2017/különszám, 11. o.

²⁸ ZSITVA Ágnes: i.m. 12. o.

²⁹ Pp. 3. §

³⁰ Pp. 4. § (1) bek., UDVARY Sándor: i.m. 10. o.

A bizonyítás kizártsága: a perfelvételi szakra tartozik a rendelkezésre álló bizonyítási eszközök becsatolása és a bizonyítási indítványok előterjesztése, míg az eljárás második fázisa szolgál a bizonyítási indítványok alapján a bizonyítás lefolytatására. Ez a megoldás a perfelvétel és a perfelvételi nyilatkozatok koncentrált lefolytatását szolgálja, ezért a törvény - főszabály szerint - kizárja, hogy a bíróság valamely fél indítványa alapján a perfelvételi szakban bizonyítást foganatosítson a perfelvételi körében, azaz az ügy érdemében. Az ügy érdemében bizonyítás lefolytatása csak a törvény által lehetővé tett esetben megengedett (pl. a fél indítványa alapján a perfelvételhez szükséges irat- és adatbeszerzés, előzetes bizonyítás).³¹

Az írásbeliség térnyerése: a peres felek tényállításainak, bizonyítási indítványainak előterjesztéséből fakadóan az előkészítő szakot az írásbeliség nagyobb térhódítása jellemzi. Ennek magyarázata, hogy az érdemi tárgyalás során a bíróság helyzetét könnyítik a megfelelően benyújtott, írásbeli nyilatkozatok, iratok, hiszen ezek alapján történik majd a döntéshozatal.

Kötött nyilatkozási rend érvényesülése: a törvény részletesen meghatározza és megnevezi, hogy a felek milyen típusú és tartalmú jognyilatkozatot tehetnek (pl. keresetlevél, ellenkérelem, válaszirat, viszontválasz, stb.).³²

Jogkövetkezmények: a törvény bizonyos jogkövetkezmények kilátásba helyezésével kívánja elérni a peres felek részéről a határidőben történő peranyagszolgáltatást, illetve kötelezettségeik teljesítését. Három fő jogkövetkezményt alkalmaz a kódexünk:

- azt a felet, aki perfelvételi nyilatkozatát úgy teszi vagy változtatja meg, hogy arra a perfelvétel során perfelvételi iratban vagy tárgyaláson korábban lehetősége volt, a bíróság *pénzbírsággal* sújtja;³³
- az érintett nyilatkozat elmulasztása esetén a törvény *vélelmezi*, hogy a mulasztó fél ellenfele állítását nem vitatja;

- a *preklúziós szabályok* alkalmazásával, melyvel arra ösztönzi a feleket, hogy megfelelő nyilatkozataikat megtegyék, hiszen a preklúzió lényege abban áll, hogy az adott nyilatkozatot csak egy bizonyos határideig lehet megtenni, azt követően már nem.

IV.2. Az írásbeli ellenkérelem

Az alperes írásbeli ellenkérelmében reagál a pert megindító fél által megtett állításokra, illetve ellenbizonyítást eszközöl saját bizonyítékainak előterjesztésével. Ezen nyilatkozatának jelentősége abban áll, hogy a bíróság az ellenkérelem megvizsgálását követően dönt a perfelvétel megfelelő módjáról.

Az alperesnek 45 nap áll a rendelkezésére a keresetlevél közlésétől számítva, hogy írásbeli ellenkérelmét előterjessze.³⁴ Ha ezt elmulasztja, ennek szankciós jogkövetkezménye a bírósági meghagyás kibocsátása.³⁵ Az ellenkérelem beérkezésétől kezdve a törvény rugalmas szabályozással háromféle útvonalat határoz meg a perfelvétel módjának meghatározására. A bíróság az ügy körülményeinek függvényében:

- a perfelvételi tárgyalás kitűzése előtt további írásbeli perfelvételt rendel el;
- kitűzi a perfelvételi tárgyalást; vagy
- további írásbeli perfelvétel elrendelése és perfelvételi tárgyalás kitűzése nélkül jár el.³⁶

További írásbeli perfelvétel elrendelése jellemzően egy bonyolultabb, a kereset és a védekezés tartalma alapján ténybelileg és/vagy jogilag összetettebb jellegű ügy esetén indokolt, különösen akkor, ha az alperes viszontkereset-levelet vagy beszámítást tartalmazó iratot is előterjeszt, de az ügy vagy ügyfelek egyéb sajátosságai miatt is hasznos lehet.

³⁴ Pp. 179. § (1) bek.

³⁵ Pp. 181. § (1) bek.: „Ha az alperes az írásbeli ellenkérelem előterjesztését elmulasztja és beszámítást tartalmazó iratot sem terjeszt elő, vagy azt a bíróság visszautasítja, a bíróság hivatalból, tárgyaláson kívül, az alperest a vele közölt kereseti kérelemnek megfelelően bírósági meghagyással kötelezi, kivéve, ha az eljárás megszüntetésének van helye.”

³⁶ Pp. 187. §

³¹ WOPERA Zsuzsa (szerk.): i.m. 230. o.

³² WOPERA Zsuzsa (szerk.): i.m. 231. o.

³³ Pp. 183. § (5) bek.

A perfelvételi tárgyalás kitűzése egy átlagos, nem különösebben bonyolult ügy esetében célszerű, de indokolhatja az is, hogy a jogi képviselő nélkül eljáró féltől adott esetben nem várható tényleges előrelépést jelentő perfelvételi irat előterjesztése.³⁷

A perfelvételi tárgyalás mellőzése akkor alkalmazható, ha nincs szükség sem perfelvételi tárgyalásra, sem további írásbeli perfelvételre. Ez történhet azért, mert a jogvita kifejezetten egyszerű, vagy egyértelműen előkészítésre került írásban. Ez az útvonal követhető akkor is, ha az alperes az ellenkérelmében a keresetet elismerte, vagy csak nyilvánvalóan alaptalan és azonnal elutasítható - alaki védekezést terjesztett elő.³⁸

Azonban fontos kiemelni, hogy ezen útvonalak csak akkor alkalmazhatóak a Pp.-ben, ha egyébként a perfelvétel nem ütközik semmilyen akadályba.

IV.3. A perfelvételi tárgyalás

Ha mind a felperes által előterjesztett keresetlevél, mint az alperes írásbeli ellenkérelme a törvényi feltételeknek megfelel, nem kell elrendelni hiánypótlást, az ügy sem túlzottan bonyolult, hogy további írásbeli perfelvételre lenne szükség, ugyanakkor ezen „lépés” mellőzése sem indokolt, a bíróság kitűzi a perfelvételi tárgyalást.

A perfelvételi tárgyalás a perfelvételi szak legjelentősebb eseménye. A fokozott elvárásoknak megfelelően benyújtott keresetlevél, a perfelvétel körében történt írásbeli előkészítés és a bíróság esetleges közrehatása eredményeként az első tárgyalásra a jogvita megfelelően előkészítésre kerül minden perbeli szereplő számára. A perfelvételi tárgyalás célja – az 1952-es Pp.-vel szemben – nem a jogvita előadása, hanem az előkészített és körvonalazódott jogvitának - minden perbeli szereplő általi - ismeretében való megtárgyalása, tisztázása és ténybeli, jogi kereteinek véglegesítése, valamint ezek alapján a tárgyalás érdemi (bizonyí-

tási) része irányának és tartalmának végleges kialakítása.³⁹

A szabályszerűen idézett felek kötelesek arról gondoskodni, hogy tényállításaikat a perfelvételi tárgyaláson személyesen, vagy képviselő útján megtegyék. Hiszen, ha valamennyi fél elmulasztja a tárgyaláson való megjelenést, vagy a perfelvételi tárgyalást valamelyik fél mulasztja el és a jelen lévő fél nem kérte annak megtartását, a bíróság az eljárást hivatalból megszünteti.⁴⁰ Ha a jelen lévő fél kéri a perfelvételi tárgyalás megtartását, az idézés ellenére mulasztó fél tekintetében a Pp. törvényi vélelem felállításával úgy tekinti, hogy mulasztásával saját felelősségére önmagát zárta el attól, hogy a tárgyaláson a másik fél perbeli cselekményeit, nyilatkozatait megismerje, arra reagálhasson és saját felelősségére esik el a bíróság által a tárgyaláson teljesíthető perbeli cselekményektől.⁴¹ Vagyis, úgy kell tekinteni, mintha a mulasztó fél a megjelent fél tényállításait, bizonyítékait nem vitatja, kérelme, indítványa teljesítését nem ellenzi, továbbá, hogy nem tud és nem is kíván egyéb perfelvételi nyilatkozatot tenni.

A tárgyalás azzal kezdődik, hogy a bíróság összegzi a felek addigi írásbeli nyilatkozatait, a jogvita tárgyát és lényegét, ahogy azt a bíróság az adott időpontban látja a rendelkezésére álló nyilatkozatok tükrében. Erre az összegzésre a felek észrevételek lehetnek, hozzájárulva a jogvita kereteinek pontosításához. Ezt követően a bíróság az alperes alaki védekezéséről, vagyis az eljárásmegszüntető kérelméről tárgyal és dönthet is, e döntését az eljárást befejező határozatának részévé is teheti.⁴² Hangsúlyozandó, hogy a felek a perfelvételi tárgyaláson szabadon tehetnek perfelvételi nyilatkozatot, illetve ezen nyilatkozataikat bármikor módosíthatják.⁴³

Ha a felek nyilatkozataikat megtették, és nem áll fenn olyan körülmény, amely szükségessé tenné a perfelvétel elhalasztását, a bíróság végzéssel lezárja a perfelvételt. A perfelvétel lezárása előtt a

³⁹ WOPERA Zsuzsa (szerk.): i.m. 240. o.

⁴⁰ Pp. 190. § (1) bek.

⁴¹ ZSITVA Ágnes: i.m. 13. o.

⁴² WALLACHER Lajos: i.m. 270. o.

⁴³ Lásd: Pp. 185. § Kereset- és ellenkérelem változtatás a perfelvétel során.

³⁷ Pp. 246. § (6) bek.

³⁸ WOPERA Zsuzsa (szerk.): i.m. 236. o.

bíróság figyelmezteti a feleket, hogy a perfelvételt le kívánja zárni, így mindenki még most adja elő azt, amit még szükségesnek tart. E figyelmeztetés azért szükséges, mert a perfelvétel lezárásának jelentős következményei vannak: ettől kezdve át lép a per az érdemi tárgyalási szakba, ahol főszabály szerint már csak a bizonyítás zajlik, így perfelvételi típusú nyilatkozatok megtételére már nincs lehetőség – ebben áll a preklúzió lényege. Így például főszabály szerint nem módosítható a kereset, nem ajánlható fel új bizonyíték, nem fejthető ki új irányú védekezés. Továbbá a per alanyaik körében is korlátozott ettől az időponttól kezdve a változás lehetősége.⁴⁴

A bíróság végzéssel zárja le a perfelvételi tárgyalást, amely ellen fellebbezésnek nincs helye. Érdemes megemlíteni, hogy a perfelvételt lezáró végzés tekintetében ellentétes álláspontok alakultak ki az indokolás szükségességét tekintve: voltak, akik mellett érveltek, hogy a végzést indokolni kell, és voltak, akik mellett foglaltak állást, hogy nem. Erre a kérdésre tett pontot az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó kúriai konzultációs testület, amikor rögzítette, hogy a perfelvételt lezáró végzést nem kell indokolni. Amennyiben a perfelvételi tárgyaláson a jogvita szempontjából lényeges nyilatkozatok bírói összefoglalásának a felek további előadása ellentmond, a bíróság akkor jár el helyesen, ha a perfelvétel lezárása előtt felhívja a feleket végleges álláspontjuk összefoglalására, majd ennek eredményét megfelelő részletességgel a jegyzőkönyvbe foglalja. Az eljárási törvény további feltételt nem támaszt a végzés tartalmával kapcsolatban, és arra az érdemi tárgyalási szak egyéb rendelkezéseiből [különösen a Pp. 214. § (1) bekezdéséből] sem lehet következtetni. A határozatban elegendő a bírósági rendelkezés tényének megállapítása. A határozat alaki jogereje azzal a következménnyel jár, hogy a perfelvételt lezáró végzés utóbb nem változtatható meg, ehelyett a törvényi feltételek bekövetkezésekor a perfelvétel kiegészítésére kerülhet sor.⁴⁵

⁴⁴ WALLACHER Lajos: i.m. 271-272. o.

⁴⁵ Az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó kúriai konzultációs testület 2017. december 8-án tartott ülésén elfogadott állásfoglalások, 15. pont

V. A bizonyítás színtere: az érdemi tárgyalási szak

A 2016-ban napvilágot látott Szakértői Javaslathat⁴⁶ a polgári eljárás ezen szakát a következőképpen definiálja: „Érdemi tárgyalásnak nevezünk minden olyan tárgyalást, melyet a bíróság a preklúziós végzés meghozatalát követően tart. Az érdemi tárgyalás célja a rögzült kereset, viszontkereset, stb. alapján szükséges bizonyítási eljárás lefolytatása az érdemi döntés meghozatalához szükséges mértékben.”⁴⁷

Az érdemi tárgyalási szakban a megfelelően lezajlott perfelvételt követően kerül sor az ott előadottak alátámasztására. A polgári per ezen részén belül – az osztott perszerkezet vonatkozásában – két jogintézménynek van jelentősége: egyrészt a kereset- és ellenkérelem változtatásnak, másrészt az utólagos bizonyításnak. Az osztott perszerkezet jellegéből fakadóan a tárgyalásra vonatkozó szabályozás jellege túlságosan merev lenne, ha a perfelvételt lezáró végzést követően nem lehetne megadni a feleknek azt a lehetőséget, hogy pl. a felperes megváltoztassa a keresetét, vagy az alperes az írásbeli ellenkérelmét, viszontkeresetét, stb. E szigorúnak tűnő arculatot hivatott valamelyest feloldani a kereset- és ellenkérelem változtatás, illetve az utólagos bizonyítás törvényi lehetősége, rugalmasabbá téve ezáltal az elsőfokú eljárás menetét.

V.1. A rögzült perfelvételi nyilatkozatok kiegészítése: a kereset- és ellenkérelem változtatás lehetősége

A perfelvétel lezárultával az ezen szakban megtett nyilatkozatok főszabály szerint rögzülnek. E rendelkezés azonban felveti a preklúziós szabályok és hatásaik vizsgálatát, amelyeket a jogalkotó a perrendtartás megalkotásakor szem előtt tartott.

A preklúzió tekintetében kijelenthető, hogy a per eldöntése szempontjából releváns tények vagy bizonyítékok kizárásának veszélye arra készteti a

⁴⁶ VARGA István – ÉLESS Tamás (szerk.): *Szakértői Javaslathat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2016.

⁴⁷ VARGA István – ÉLESS Tamás (szerk.): 477. o.

feleket, hogy vitájukat az eljárás elején minden vonatkozásban feltárják. Ha ugyanis egy tényt vagy egy bizonyítékot kizárnak, akkor arra később már nem lehet hivatkozni. A szigorú preklúziós szabályok alkalmazása ugyanakkor nem eredményezheti az eljárás rugalmatlanságát, nem vezethet perújítási eljárások tömegéhez, ezért szükséges az egyensúly megteremtése.⁴⁸ Ezen elgondolás alapján került rögzítésre a keresetváltatás jogintézménye, melynek lényege abban rejlik, hogy perfelvételi nyilatkozat az érdemi tárgyalási szakban csak törvényben meghatározott esetben és feltételekkel tehető vagy változtatható meg.

Ha perjogi törvényünk eltérően nem rendelkezik, a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követően, e jogintézmény igénybe vételére akkor van lehetőség, ha

- a tényállítás megváltoztatása esetén a fél olyan tényre hivatkozik, amely önhibáján kívül, a perfelvételt lezáró végzés meghozatala után

- jutott tudomására, illetve következett be; vagy
- tudomására jutó, illetve bekövetkező tényre tekintettel válik a per eldöntése szempontjából jelentőssé;

- jogállítás, illetve kérelem megváltoztatása esetén azt az első pont szerint megváltoztatott és a megváltoztatott jogállítással, illetve kérelemmel közvetlen okozati összefüggésben álló tény indokolja; vagy

- a keresetváltatást a bíróságnak a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követő anyagi pervezetése indokolja és azzal okozati összefüggésben áll,

és a megváltoztatott kereset ugyanabból a jogviszonyból ered, továbbá a bíróság hatásköre és illetékessége a megváltoztatott keresetre is fennáll.⁴⁹

A keresetváltatás a fél által a már perbevitt igény kapcsán gyakorolt eljárásjogi rendelkező cselekmény, mely feloldja a preklúzió általános szabályát. A tisztességes eljárás követelményeire figyelemmel a szabályozás akkor minősül elfogad-

hatónak, ha a keresetváltatás megengedése esetén a szóváltás a jogvita tartalmáról a szükséges keretben ismét lehetővé válik. Ezért a bíróság az erről szóló határozatában a változtatással érintett részben elrendeli a perfelvétel kiegészítését.⁵⁰

A Pp. lényeges újítása, hogy a perfelvételi nyilatkozatokat nem egyoldalúan, csak a (keresettel, viszontkeresettel, beszámítással) igényt érvényesítő fél vonatkozásában korlátozza, hanem az ellenkérelem körében előadott perfelvételi nyilatkozatok megváltoztathatóságát is feltételekhez köti az érdemi tárgyalási szakban. Mivel a Pp. az ellenkérelmet a kereset ellenpárjaként szabályozza, a keresetváltatáshoz hasonlóan ellenkérelemváltatásnak minősül a védekezés alapjául felhozott tények, a védekezésként érvényesített anyagi jogi kifogás, valamint az elismerés megváltoztatása.⁵¹ Feltételei – kisebb eltérésekkel – megegyeznek a keresetváltatás kritériumaival.

A kereset- illetve ellenkérelem változtatásra irányuló kérelmet az okot adó tényről való tudomásszerzéstől számított 15 napon belül kell előterjeszteni, méghozzá írásban – feltéve, ha a kérelem megfelel a következő szempontoknak, ezáltal tartalmazza

- a változtatás megengedhetőségének feltételeit, valamint a feltétel fennállását megalapozó tényeket;

- a keresetlevél, illetve az írásbeli ellenkérelem tartalmi elemeire vonatkozó szabályok szerint a keresetnek, illetve az ellenkérelemnek a változtatással érintett részét; és

- a változtatásra okot adó tényről történő tudomásszerzés időpontját és módját, valamint azokat a bizonyítékokat, amelyek ezeket és az önhiba hiányát valószínűvé teszik.⁵²

A bíróság a változtatás engedélyezése iránti kérelem beérkezését követően megvizsgálja, hogy a szóban forgó kérelem határidőben érkezett-e, a kötelező tartalmi elemeket hiánytalanul tartalmazza-e, illetve, hogy van-e helye visszautasításnak. Ha a kérelem megfelel a meghatározott kritériumoknak, és szabályszerű, a bíróság alakszerű hatá-

⁴⁸ VITVINDICS Mária – WOPERA Zsuzsa: *Az új polgári perrendtartás koncepciójának sarokkövei*. Fontes Iuris – Az Igazságügyi Minisztérium szakmai folyóirata, 2015/1. 51. o.

⁴⁹ Pp. 215. § (1) bek.

⁵⁰ VARGA István – ÉLESS Tamás (szerk.): i.m. 471. o.

⁵¹ WOPERA Zsuzsa (szerk.): i.m. 268. o.

⁵² Pp. 217. §

rozatában elrendeli a kérelem (vagy ellenkérelem), és egyúttal a perfelvétel kiegészítését.

V.2. Az utólagos bizonyítás lehetősége

Az utólagos bizonyítás jogintézményének szükségességét az indokolja, hogy a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követően a peres felek jogai ne legyenek bekorlátozva. Vagyis, ne csak új tényállításokra lehessen hivatkozni, hanem legyen helye új bizonyítási indítványok előterjesztésének is.

A fél akkor jogosult további bizonyítási indítvány előterjesztésére, illetve akkor bocsáthat a bíróság rendelkezésére új bizonyítékot, ha

- a keresete, ellenkérelme alapjául hivatkozott tény bizonyítására vagy ellenbizonyításra szolgál, feltéve, hogy az utóbb keletkezett vagy arról önhibáján kívül utóbb szerzett tudomást;

- valamely bizonyítási eszköz bizonyító erejének, bizonyítás eredményének cáfolatára szolgál, feltéve, hogy az ellenbizonyítás lehetőségének módja, eszköze csak a lefolytatott bizonyításból vált számára felismerhetővé;

- a keresete, illetve ellenkérelme megváltoztatásának alapjául hivatkozott tény bizonyítására vagy ellenbizonyításra szolgál, feltéve, hogy a kereset-, illetve ellenkérelemváltoztatást a bíróság engedélyezi; vagy

- a bíróságnak a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követő anyagi pervezetése folytán vált szükségessé.⁵³

VI. A bíróság pervezetése

A bíróság szerepköre a polgári eljárás egészében mérvadónak tekintendő. Ahogyan Magyary Géza 1911-ben a magyar perjogi reformmozgalmakról szóló előadásában kiemelte: „*Minden perjogi codificatio legnehezebb része a bíró és a felek közötti viszonyt szabályozni.*”⁵⁴ Ezen probléma a

⁵³ Pp. 220. §

⁵⁴ MAGYARY Géza: *Magyar perjogi reformmozgalmak. Magyary Géza összegyűjtött dolgozatai a polgári eljárás, a*

Pp. kodifikációjával kapcsolatban is alapkérdés volt. A Pp. a bírói közrehatásnak olyan formáját kívánja meghonosítani, amely a felek rendelkezési jogának messzemenő tiszteletben tartása mellett képes a hatékony jogérvényesítést előmozdítani. Ezt szolgálja a bírói gyakorlatban mindmáig ismerős, de csak most deklarált anyagi pervezetés, illetve az alaki pervezetés jogintézménye.

A Pp. az *anyagi pervezetés* jogintézményének bevezetésével aktív közreműködési kötelezettséget telepít a bíróságra, amely elősegíti a felek jogérvényesítését és hozzájárul a peranyag mihamarabbi és koncentrált rendelkezésre állásához.⁵⁵ A Pp. I. Fejezetében rögzített bírói közrehatás alapelvein felül a 237. § anyagi pervezetés cím alatt meghatározza azokat az eszközöket, bírói cselekményeket, amellyel a bíróság közvetlen vagy közvetett hatást gyakorolhat a peranyagra. A felek perfelvételi nyilatkozatai ellentmondásosságának, hiányosságának vagy következtelenségének bírói észlelését, és ennek tisztázására irányuló bírói cselekvést jelenti.⁵⁶

A bíróság anyagi pervezetési tevékenységet a perindításkor sem a keresetlevél alapján tett intézkedései körében, sem az alperesnek az írásbeli ellenkérelemre történő felhívásakor nem gyakorol, mivel a feleknek kell behatárolni a keresetlevél és az írásbeli ellenkérelem útján a jogvitát és ezen keresztül a bírói közrehatás kereteit is. Az anyagi pervezetés fő színtere a perfelvételi szak, de felmerülhet a szükségessége az érdemi tárgyalási szakban is, ezért a törvény e jogintézmény főszabályait a perfelvételi és érdemi tárgyalási szakban alkalmazandó közös rendelkezések között, a XVI. Fejezetben helyezi el.

A törvény egyéb rendelkezéseiben is megjelenik azonban az anyagi pervezetési tevékenység, illetve azzal kapcsolatos részletszabályok. A bíróság anyagi pervezetési tevékenysége nyilvánul meg a perfelvételi szakban a válaszirat, viszontvá-

magánjog és a kereskedelmi jog köréből, I. kötet. MTA, Budapest, 1942. 16. o.

⁵⁵ WOPERA Zsuzsa: *Az új polgári perrendtartás karakterét adó egyes megoldások európai összehasonlításban.* *Advocat*, 2017/különszám, 2. o.

⁵⁶ WOPERA Zsuzsa: *Az új polgári perrendtartás elvi alapjai.* *Jogtudományi Közlöny*, 2017/4. 157. o.

lasz benyújtására vonatkozó felhívásban,⁵⁷ a perfelvételi tárgyaláson a felek nyilatkozatainak összegzésében és a szükséges körben perfelvételi nyilatkozataik előterjesztésére való felhívásban.⁵⁸ Az érdemi tárgyalási szakban az anyagi pervezetés előidézhető kereset-, vagy ellenkérelemváltoztatást,⁵⁹ illetve utólagos bizonyítást⁶⁰ is.

Az anyagi pervezetési tevékenység gyakorlásának eszközei elsősorban a kérdés, tájékoztatás, nyilatkozattételre való felhívás, melyek közül a bíróság a beavatkozási szükség jellegétől függően maga választja meg a megfelelőt. A törvény egyértelművé teszi, hogy a bíróság anyagi pervezetési tevékenységét a kereseti kérelem és ellenkérelem, illetve a felperesi és alperesi jogállításon belül gyakorolja. Az anyagi pervezetés nem terjed ki arra, hogy a felet arról tájékoztassa, ha az előadott tények a fél által kérelmében, ellenkérelmében nem hivatkozott jog alkalmazását vetik fel, különösen, ha az a kérelem, ellenkérelem, illetve érvényesített jog vagy anyagi jogi kifogás megváltoztatását kívánja meg. Ugyanakkor a felek rendelkezési joga és felelősségi körébe esik az, hogy a bíróságnak az anyagi pervezetés körében tett cselekményeit a saját perbeli cselekményeik, nyilatkozataik megtételekor elfogadják-e és követik-e. Az anyagi pervezetés körében kifejtett tevékenységet tehát a felek szabadon, de saját felelősségükre használhatják fel. A bíróságnak csak a lehetőséget kell biztosítani a felek számára, hogy a bíróság által a jogvita anyagi jogi megítélése szempontjából lényegesnek tartott peranyagot szolgáltatassák.⁶¹

Az *alaki pervezetés* az anyagi pervezetéssel ellentétben az egész peres eljárás lefolytatásának, menetének irányítására vonatkozó bírói cselekvéseket foglalja magában. A Pp. erre tekintettel pontosítja, hogy a pervezetés nem csak a tárgyalásvezetést jelenti, hanem a bíróság vezérli a tárgyaláson kívüli perbeli cselekményeket is és gondoskodik a rend fenntartásáról.

A Pp. a meghallgatott személyek kérdezésének jogát változatlanul a bíróságra bízta. A felek és képviselőik kérdezési jogát akként módosítja, hogy számukra a törvény csak a kérdésre vonatkozó indítványozási jogot biztosít, azonban a bíróság kérelemre engedélyezheti a közvetlen kérdezést is. A felek közvetlen kérdezési jogával kapcsolatban ugyanakkor kimondja, hogy a bíróságot illeti a kérdés megengedhetősége felől való döntés joga. A törvény a bíróság pervezetési eszközeit bővíti azzal, hogy a figyelmeztetés ellenére ügyre nem tartozó vagy befolyásolásra alkalmas kérdéseket feltevő féltől a kérdezés jogát meg is vonhatja.

Záró gondolatok

Hatályos polgári perrendtartásunk az osztott perszerkezet bevezetésével egyértelműen egy megfelelően, szabályszerűen előkészített, koncentrált per lefolytatását célozza. A törvényszövegből egyértelműen következtethetünk arra, hogy a tárgyalás perfelvételi és érdemi tárgyalási szakká osztásával kódexünk az eljárás elhúzódásának régmúltba visszatekintő problémájára is pontot kíván tenni.

Az elsőfokú eljárás törvénybe iktatott rendelkezései – az osztott perszerkezet mögöttes megjelenését figyelembe véve – elméletben egytől egyig alkalmasak arra, hogy az 1952-es Pp. fennakadásait kiküszöböljék – azonban gyakorlati hatásairól csak hónapok, évek múltán tudunk érdemben szólni.

⁵⁷ Pp. 201. § (1) bek.

⁵⁸ Pp. 191. § (1) és (3) bek.

⁵⁹ Pp. 215. § (1) bek. c) pont, 216. § d) pont

⁶⁰ Pp. 220. § (1) bek. d) pont

⁶¹ WOPERA Zsuzsa (szerk.): i.m. 286-287. o.

RECENZIO „A VIRTUÁLIS TÉR GEOPOLITIKÁJA” CÍMŰ KÖTETRŐL

Az internet és az internetes tartalom szabályozásával, a digitális adatvédelemmel, az informatikai bűnözéssel kapcsolatos kérdések az elmúlt években egyre inkább a hazai és nemzetközi tudományos érdeklődés középpontjába kerültek, ahogy az új technológiák egyre inkább mindennapjaink életét képezik. A terület kutatásának egyik fő nehézségét az jelenti, hogy a jog és informatika ismeretére egyaránt szükség van hozzá, ezek pedig alapvetően eltérő beállítottságot igénylő tudományterületek. Ennek a nehézségnek az áthidalására tettek kísérletet a Geopolitikai Tanács Közhasznú Alapítvány kiadásában 2016-ban megjelent „A virtuális tér geopolitikája” lektorált tanulmánykötet szerzői, méghozzá közérthető formában, egyszerre közvetítve ismereteket a tudományos és a szélesebb laikus közösség felé is.²

Hazánkban elsőként jelent meg olyan kötet, amely geopolitikai szempontból vizsgálja a virtuális térrel kapcsolatos szabályozási kérdéseket. A kötet hat szerzője eltérő módokon közelítenek a témájukhoz, így például jogi, biztonsági vagy politikai szempontból elemezve a felmerülő kérdéseket. A tanulmányok közül a legelső az, amelyik kifejezetten szabályozási kérdéseket vizsgál, és egyúttal az államok által alkalmazott eltérő jogi megoldások mögötti politikai érdekeket is bemutatja. Az eltérő szempontrendszerek hozzásegítik az olvasót a téma komplexitásának megértéséhez, a más-más nézőpontból felmerülő, gyakran egymással ellentétes szemléletmódok felismeréséhez. A tanulmányokban bemutatásra kerülnek az eltérő szabályozási rendszerek, a kibertér biztonságának aspektusai, a digitális gazdaság kérdései, az emberi erőforrások és a kiberháborúk. A nagy, átfogó témák részletes feldolgozása számos résztemára való

kitérést tesz lehetővé, így a kérdéskörben más ismeretekkel rendelkező olvasók is számos új információ birtokába juthatnak.

A kötet legelső tanulmánya nem önálló szerzemény, hanem Frédéric Douzet francia professzor-asszony, a kibertér geopolitikája neves kutatójának 2014-ben, a Hérodote folyóiratban megjelent írásának fordítása. Ez mintegy bevezetőként szolgál a kötet későbbi írásaihoz, és tartalmában alapvetően politológiai jellegű. Mint a szerző is megállapítja, az 1990-es évek végén az új kommunikációs forma elterjedése a demokratizálódás ígéretét hordozta magában, azonban ahogy lassan milliárdok vettek részt benne, az újfajta kihívások is megjelentek, például a hackerek, akik részt követeltek maguknak a haszonból. Egyúttal az államok számára is egyre fontosabbá vált az új tér megértése és uralása, ez pedig konfliktusokhoz vezetett. Ahogyan maga a szerző is felveti, ha az internet által képzett kibertér határok felett álló térnek vesszük, felmerül a kérdés, hogyan érvényesülhetnek benne geopolitikai érdekek? Erre az elsőre nehéz kérdésre az internet réteges szerkezetében talál választ: a kibertér alsó rétegei az államok alatt végigfutó fizikai infrastruktúra (internetkábelek) és a szolgáltatások, amelyek a szintén valamelyik állam területén található gépek közötti azonnali és gyors információáramlást teszik lehetővé hálózati adatsomagok formájában. Az államok maguk az ezekre épülő felsőbb réteg, vagyis a társadalmi információ, a virtuális tér irányítására, „gyarmatosítására” töreksenek. Kezdetben az internet alapvetően úttörő egyének és kisvállalkozások terepe volt, de a kiberbűnözők megjelenése az állam beavatkozását vonta maga után, ami aztán újfajta konfliktushoz vezetett az internet önállóságát hirdető szereplőkkel. Miután ezt a téma szempontjából alapvető fontosságú folyamatot ismerteti, a szerző egyéb kérdésekkel is foglalkozik, így például az államok elleni kibertámadásokkal, az állami szuverenitás kihívásaival a kibertérben, valamint a demokrácia és szabadságjogok érvényesülésével az interneten. Végezetül az internet jövőjével foglalkozik, ahol legkomolyabb félelemként az „internet balkanizációját” emeli ki, amely a kibertér teljes állami szuverenitás alá vonásával történne meg, és egyúttal az új technológia kezdeti szabad és nyílt szellemének teljes elvesztését jelentené.

A kötet második, és egyben első saját szerzeményű tanulmánya „A kibertér főbb nemzetközi és

¹ II. éves PhD. hallgató, Miskolci Egyetem

² Pintér István (szerk.): A virtuális tér geopolitikája. Geopolitikai Tanács Műhelytanulmányok, Budapest. ISBN 978-963-9816-34-3

nemzeti tanulmányai” címet viseli, szerzője *dr. Dornfeld László*, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának doktoranduszhallgatója. A szerző először két nemzetközi szabályozási rendszert, az ENSZ-ét az Európai Uniót vizsgálja meg, majd néhány fontosabb nemzeti szabályozást vesz górcső alá, így az Egyesült Államokat, Nagy-Britanniát, Oroszországot, Kínát és Dél-Koreát. A tanulmány területi alapon különíti el vizsgálódása témáit, ugyanakkor a szerző minden kapcsolódási pontra és eltérésre rámutat az egyes fejezetekben. Elemzése alapján kétféle fő elképzelés alakult ki a kibertér szabályozása kapcsán: az Egyesült Államok és az EU által hirdetett „minden érdekelt bevonásával” megvalósuló, illetve az Oroszország és Kína nevével fémjelzett nemzeti szuverenitáson alapuló. Az első alapvetően minimális állami szabályozás pártján áll, a mindennapi működésben széles teret enged az érdekelt szereplők általi önszabályozásnak, amely a szolgáltatók aktív részvételével zajlik. A másik megoldás a teljes állami kontrollt jelenti, ahol az állam nemzetközi egyezmények által meghatározott körben szabadon szabályozhatja a kibertér, bármely nem állami szereplő bevonása nélkül. A két álláspont összeütközésére nagyon jó példát jelentenek az elmúlt évek vitái az ENSZ-ben, illetve a különböző bi- és multilaterális egyezmények, amelyeket a szerző a „kiberdiplomácia” kifejezéssel foglal össze. A szerző nem foglal állást a rendszerek egyike mellett sem, ehelyett a hasonlóságokat hangsúlyozza, és a békés politikai megoldás szükségességét.

A következő tanulmány szerzője *Keleti Arthur*, a T-Systems Magyarország IT biztonsági stratégája, témája pedig a kiberbiztonság egyes aspektusai. A szerző először a jelenlegi állapotot mutatja be, vagyis a napjainkban elkövetett nagyszámú kibertámadást (a kiberbiztonsági incidensek száma 2012-ben 137,4 millió volt). Ennek oka az, hogy ma már az államok és a vállalatok ezt az újfajta eszközt használják egymás megtámadására. Ezt követően a problémamegoldás részleteit mutatja be, így a biztonsági képességek érettségének meghatározását, ideértve a dimenziót bemutatását, és a kiberbiztonság struktúrájának bemutatását. Ennek részeként kitér a kiberhadviselés legnagyobb szerzőire: Kínára, Oroszországra, az Egyesült Államokra, Nagy-Britanniára, Izraelre és a két Koreára, és röviden bemutatja az ő kiberháborús képességeiket, illetve stratégiai megközelítésüket. A szerző

bemutatja a kiberbiztonsági incidensekre reagáló nemzeti eseménykezelő-központok (CERT, ill. CSIRT) működését, feladatait, illetve a velük kapcsolatban felmerülő szervezeti kérdéseket. Ezt követően a téma két speciális területét, a kiberbiztonságot érintő kockázatok előzetes feltérképezését jelentő fenyegetettségi hírszerzést (threatintelligence), illetve a támadót az első pillanattól azonosító viselkedés alapú kiberbiztonságot vizsgálja.

Az ezt követő tanulmány fő témája a digitális gazdaság, melynek szerzője, *Barsy Miklós*, az OTP Bank digitális projektjeinek egyik kivitelezője, aki az internet által a gazdasági életre gyakorolt változásokat vizsgálja. A szerző megállapítása szerint ma már meghatározó a hálózati gazdaság, és a gazdasági szereplők nagyban függenek az új kommunikációs technológiáktól. Erre példaként a Google-t hozza, amelynek találatait igen ritkán kérdőjelezzük meg, és éppen ezért piacformáló hatása is lehet annak, mely találatok állnak elől a keresésben. Ezt követően az egyének, illetve a vállalatok digitális gazdasággal való kapcsolatát és hozzáállását vizsgálja meg, majd a digitális városok (Smart City) koncepcióját mutatja be, amely a digitális technológiának a közigazgatásra gyakorolt hatása. Ez azt a jelenséget takarja, hogy az állampolgárok egyre inkább elvárják azt, hogy minél szélesebb körű információmennyiség legyen számukra elérhető, és így valós idejű, interaktív kommunikációs csatornák alakulnak ki a kormányzat és az állampolgárok között. A szerző ezt követően a közösségi gazdaságot, vagyis a közösségi média felhasználásával kialakult új hibrid üzleti modellt mutatja be. Ezen új digitális lehetőségek a pénzügyek digitalizációját is megkivánták, és a tanulmányban ennek is kellő figyelem lett szentelve a digitális bankok és az új fizetési megoldások (pl. PayPal, Bitcoin) bemutatásával. A szerző a továbbiakban a digitális gazdaság egyes aspektusait mutatja be, így a digitális piacot, a közösségi médiát, a felhő alapú számítástechnikát és a virtuális valóságokat. Konklúziója szerint az új technológiai lehetőségek megértése és kihasználása a 21. századi versenyképesség egyik záloga.

Kilin Józsefné, nyugdíjba vonulása előtt a KSH statisztikusa, aki a Parlamenti Információs Rendszer kialakításában is részt vett, tanulmányában a kibertér emberi erőforrásainak kérdéseit vizsgálja. Írását a tudomány és az internet kapcsolatának be-

mutatásával indítja, bemutatva, hogyan forradalmasította az új digitális technológia a kutatásokat, sokszor évekig tartó folyamatokat rövidítve le percekre. A tudomány szempontjából nagy jelentősége van az EU döntéshozói által javasolt európai számítási felhőnek, amely a nagy mennyiségű kutatási adat optimális feldolgozását tenné lehetővé Európában. Ezt követően a „bigdata” és a dolgok internete (Internet of Things) jelentette kihívásokat mutatja be, valamint az előző fejezethez csatlakozva az internet gazdaságban betöltött szerepét, és ennek további, jövőbeli növekedési lehetőségeit vizsgálja. Témája szempontjából ez azért fontos, mert ahogy egyre nő a digitális gazdaság szerepe, úgy egyre növekszik az informatikai munkaerőigénye is. A szerző hosszasan vizsgálja, milyen munkakörök iránt nő egyre inkább a kereslet, és ezek milyen szintű informatikai szaktudást igényelnek, illetve hogy miként módosulnak a vállalatok munkavállalók és vezetők felé való elvárásai az új technológiai kompetenciák fényében. A hazai helyzettel összefüggésben a munkavállalók kivándorlását, és a frissdiplomások külföldi munkavállalását vizsgálja. A tanulmány utolsó nagyobb fejezete a kibertér háttérét biztosító oktatás, az új kompetenciák közoktatásban való megjelenését, illetve az informatikai felsőoktatás helyzetét mutatja be.

A kiberháborúval foglalkozó fejezet szerzője *Berki Gábor* nyugállományú rendőr százados, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem doktorandusza. A szerző tanulmány elején bemutatja a kibertérből érkező fenyegetések sokszínűségét, és ezek különböző fogalmak (hacktivizmus, kiberbűnözés, kiberkémkedés, kiberterrorizmus, kiberháború) szerint csoportosítja is. Ezt követően az ezen fogalmak alá tartozó jelenségeket mutatja be részletesebben, majd áttér a kiberhadviselés vizsgálatára. A Magyar Honvédség vonatkozó doktrínája alapján a számítógép-hálózati hadviselést az információs műveletekben belül határozza meg, és ismerteti az eltérő amerikai dogmatikát is. A tanulmány ezt követően részletesen tartalmazza a történelem legfontosabb ismert kibertámadásait is, egészen 1982-től kezdődően napjainkig, olyan ismertebb eseményekkel is foglalkozva, mint Észtország 2007-es megtámadása, vagy az iráni urándúsító elleni amerikai-izraeli támadás a 2010-es években. Ezek a leírások nemcsak a történeti tények ismertetésére szorítkoznak, de az alkalmazott informatikai módszereket is bemutatják. A szerző végül bemu-

tatja a területen legfontosabb államok – Egyesült Államok, Kína és Oroszország – kiberképességeit, a kiberhadviselésért felelős szervezeteket.

A tanulmánykötet utolsó tanulmányát *dr. Pintér István*, a Geopolitikai Tanács vezetője, aki, mintegy keretes szerkezetet adva a műnek a legelső tanulmány témájához, a kibertér geopolitikájának átfogó vizsgálatához tér vissza. Először a geopolitika fejlődésének rövid áttekintését adja, majd a technikai fejlődés és a tér kapcsolatát vizsgálja meg. Eddig az emberiség birtokba vette a szárazföldet, a tengert, a légtérét és a világűrt, mint geopolitikai tereket, most pedig ugyanez zajlik a kibertérben is. Ezen belül értelmezhető a virtuális tér fejlődése is, amely „az emberiség memóriájában meglévő információtömeg”. Az emlékezet forradalmasítása terén egy nagyon fontos előrelépés annak digitalizációja, amely alapján változtatja meg az emlékezés korlátait, akárcsak korábban az írás és a könyvnyomtatás tette. A szerző ezt követően az ipari forradalmak társadalmi hatásait mutatja be, a negyedik, digitális ipari forradalommal bezárólag, valamint azt, hogy a technika milyen hatással van a politikai berendezkedésre. A tanulmányban ezt követően a kiber- és virtuális tér elhatárolását olvashatjuk, amely a szerző véleménye szerint alapvetően abban áll, hogy míg előbbi a gépi memóriában létező adattömeg, addig utóbbi az emberiség kollektív memóriájának információtömege. A versengés mindkét tér uralásáért elég jelentős, az államok igyekeznek azokat saját fenntarthatóságuk alá vonni, és ezen törekvéseket a szerző részletesen be is mutatja, az új technológiai és piaci trendekkel együtt.

A fentiek alapján is látható, hogy „A virtuális tér geopolitikája” igen sokszínű, számos érdekes kérdést feszegető, és különböző nézőpontoknak, megközelítési módoknak széles teret engedő tanulmánykötet, amely a magyar nyelvű tudományos életben hiánypótló jellegűnek is tekinthető. A hazai szakirodalomban nem történt meg korábban a téma ilyen részletességű tematikus és interdiszciplináris feldolgozása, éppen ezért vettem nagy örömmel a kezembe. A kötet szerzői nemcsak szavakban hangsúlyozzák a virtuális tér fontosságát, de az egész mű is elérhető online, bárki számára hozzáférhetően a Magyar Elektronikus Könyvtárban, és így az maga is a virtuális tér részévé vált.³

³<http://mek.oszk.hu/16100/16182/> (Letöltés ideje: 2018. 05. 18.)

